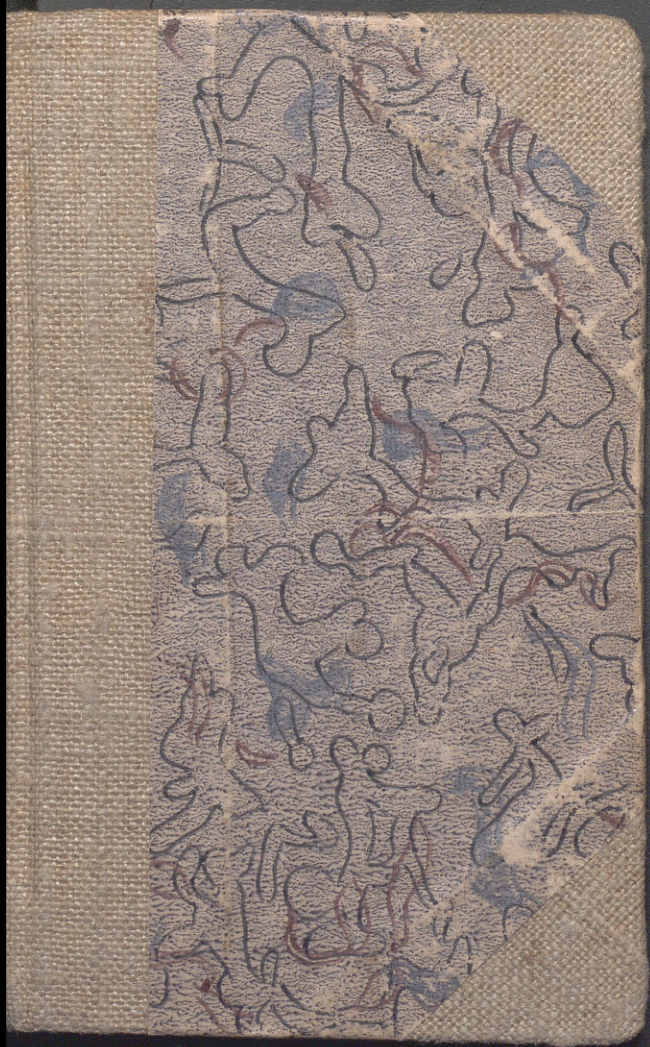
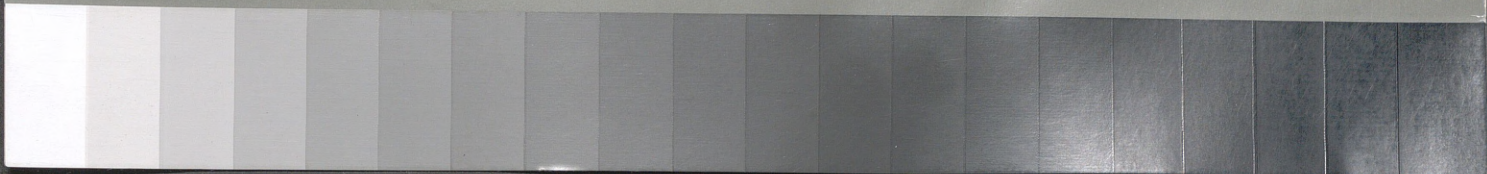
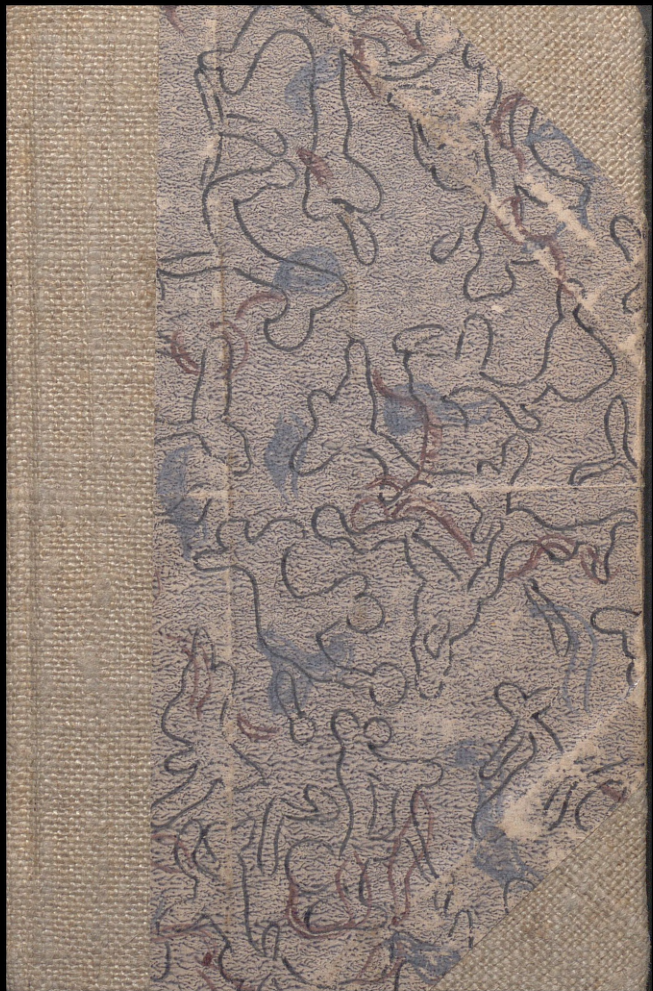

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

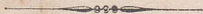

REGULAMIN
JAZDY

I

SŁUŻBA OBOZOWA

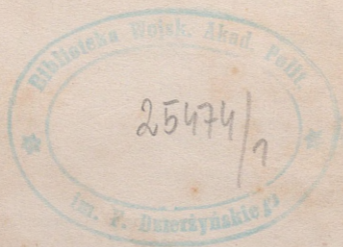
PARYŻ

W DRUKARNI I LIT. PP. RENOÜ et MAULDE

PRZY ULICY RIVOLI, 144

—
1861

355.67

PRZEPIS

MUSZTRY I MANEWRÓW

DLA

JAZDY.

SKŁAD I SZYK BOJOWY PUŁKU.

(Fig. 1). Pułk Jazdy składa się ze czterech Szwadronów które, numerem bieżącym oznaczone, nazywają się pierwszym, drugim, trzecim i czwartym. — Kiedy Pułk jest ustawiony w szyku bojowym, czyli kiedy Szwadrony stoją obok siebie na jednej linii, pierwszy Szwadron staje na prawem skrzydle; następnie drugi, trzeci, a czwarty na lewem. — Odstępy między Szwadronami są plutonowe, licząc w to Podoficerów skrzydłowych. — Dwa Szwadrony stanowią Dywizyon. — Pierwszy i drugi Szwadron składają pierwszy Dywizyon, trzeci i czwarty Szwadron, drugi Dywizyon.

Pluton trębaczy staje na prawem skrzydle Pułku o 10 kroków i równa się na drugi szereg pierwszego Szwadronu.

(Fig. 2). Szwadron dzieli się na cztery Plutony, i tak jak Szwadrony w Pułku, tak Plutony w Szwadronie numerem bieżącym oznaczone, stają w szyk bojowy obok siebie, lecz bez odstępów.

Szwadron dzieli się jeszcze na dwa Półszwadrony;— pierwszy i drugi Pluton składają pierwszy Półszwadron, trzeci i czwarty, drugi Półszwadron.

Pluton składa się z 36 jeźdźców uszykowanych we dwa szeregi, czyli z 18^{tu} rot w następującym porządku : w pierwszym Półszwadronie czyli w pierwszym i drugim Plutonie, dwóch najwyższych jeźdźców z najroślejzemi końmi w pierwszej rocie, zaczynając od prawego skrzydła i ustawiając ich jeden za drugim, czyli formując zarazem pierwszy i drugi szereg; dwóch następnie niższych w drugiej rocie, i t. d. aż do lewego skrzydła. — W trzecim zaś i czwartym Plutonie, dwóch najwyższych z najroślejzemi końmi w pierwszej rocie, zaczynając od lewego skrzydła; dwóch następnie niższych w drugiej rocie, i t. d. aż do prawego skrzydła; a to ze względu, ażeby jeźdźce w Szwadronie, uszykowani byli podług wzrostu, zaczynając od skrzydeł do środka, w środku najniżsi.

Do każdego Pułku dodanym będzie piąty Szwadron flankierski, przeznaczony wyłącznie do flankierowania w czasie poruszeń Pułku, do zajęcia forpoczt, do zwiadów, i t. p. — Miejsce Szwadronu flankierskiego jest za środkiem Pułku na 150 kro-

ków. — Szwadron ten odbywa wszystkie manewra osobno, stosując się do poruszeń Pułku.

W Pułku pięcioszwadronowym mieści się :

- 40 Oficerów (*).
- 85 Podoficerów,
- 80 Kaprali.
- 32 Trębaczy,
- 640 Żołnierzy.

Nadto dodanym jest : Pluton żołnierzy pociągowych, należących do Parku z ósmiu do dziesięciu furgonów złożony. Pluton ten ma jednego oficera, jednego Podoficera i czterech kaprali. Wyłącznie jest przeznaczony na usługi Pułku, jako to, przewóz furazu, rekwizytów i innych materyałów służących Pułkowi. Pluton rzemieślników, jako to, rymarzy, krawców, kowali, etc., którzy pozostają pod zarządem Oficera zajmującego się komorą pułkową.

Kancelarya pułkowa złożona jest z sześciu pisarzy Podoficerów.

MIEJSCA OFICERÓW I PODOFICERÓW.

Pułkownik, dowódzca Pułku, o 30 kroków przed środkiem Pułku, mając po za sobą dwóch adjutantów.

Podpułkownik, zastępca Pułkownika, o 30 kroków za środkiem Pułku. — Nie ma on oddzielnéj ko-

(*) W liczbie tych oficerów mieści się : 4 adjutantów, 1 płatnik, i 1 kwatermistrz.

mendy, lecz zastępuje we wszystkich przypadkach Pułkownika i w manewrach przestrzega porządku.

Majorowie, dowódcy Dywizyonów, każdy o 15 kroków przed środkiem Dywizyonu, mając przy sobie po jednym Adjutancie.

W każdym Szwadronie, Kapitan, komendant Szwadronu, o 10 kroków przed środkiem Szwadronu. — Kapitan zastępca, za środkiem Szwadronu o jeden krok w tyle za Podoficerami zarotowymi.

Oficerowie, komendanci Plutonów, na krok jeden przed pierwszym szeregiem. Komendant pierwszego Plutonu przed drugą rotą z prawego skrzydła swego Plutonu i jest razem komendantem pierwszego Półszwadronu. — Drugi Porucznik, komendant czwartego Plutonu, przed drugą rotą z lewego skrzydła swego Plutonu i jest razem komendantem drugiego Półszwadronu. Podporucznicy, komendanci środkowych Plutonów, to jest, drugiego i trzeciego, każdy przed środkiem swego Plutonu. — Wachmistrz szwadronowy, obok Kapitana zastępcy z lewej strony.

W każdym Plutonie, 1szy Podoficer, który jest Wachmistrzem plutonowym, staje na prawem skrzydle swego Plutonu. — W pierwszym Plutonie staje w pierwszym szeregu, w innych zaś Plutonach, w drugim szeregu. — 2gi Podoficer w każdym Plutonie, na lewem skrzydle swego Plutonu w pierwszym szeregu. — W drugim Plutonie Podoficer 2gi jest razem wytycznym środka Szwadronu. — 3ci Podoficer za drugą rotą z prawego skrzydła swego Plutonu o krok jeden w tyle, i nazywa się zarotowym Plutonu. — W pierwszym Plutonie Podoficer

3ci jest razem wytycznym prawoskrzydłowym Szwadronu. — 4ty Podoficer, za drugą rotą z lewego skrzydła Plutonu o krok jeden w tyle i nazywa się także zarotowym Plutonu. — W czwartym Plutonie Podoficer 4ty jest razem lewoskrzydłowym wytycznym Szwadronu. — Kaprale stanowią rotę skrzydłową w Plutonach.

W manewrach, Adjutanci zajmują się wskazaniem punktów dyrekcyi, równaniem Podoficerów wytycznych i komunikowaniem rozkazów.

ROZDZIAŁ I.

SZKOŁA PLUTONU (*).

§ 1. Komendant Plutonu po odebraniu dowództwa nad jeźdźcami z których ma uformować Pluton, przystępuje do sporządzenia listy ludzi, koni,

(*) Znak łączenia położony między wyrazami komendy oznacza, że po komendzie przed tym znakiem znajdującej się, następuje druga, i że poprzednia jest ostrzegającą, a następna wykonawczą. — Komendy ostrzegające wymawiać należy głośno, dobitnie i krótko; komendy wykonawcze przeciągłe, a to dlatego, ażeby uniknąć raptownego, a tém samém nieporządnego wyruszenia z frontu. — Jeżeli Pluton, Szwadron, etc., będzie na piecho, komendy nadawać należy jak w piechocie. — Wyrazy komend ostrzegających pisane są *italikami*, a wykonawcze KAPITALIKAMI.

broni i rekwizytów. — Następnie porządkuje Pluton dzieląc go na cztery równe oddziały czyli kapralstwa; *pierwsze* kapralstwo złożone z ósmiu ludzi z prawego skrzydła pierwszego szeregu, pod dozorem prawoskrzydłowego Kaprała z pierwszego szeregu; *drugie* kapralstwo z ósmiu ludzi z lewego skrzydła pierwszego szeregu, pod dozorem lewoskrzydłowego kaprała pierwszego szeregu; *trzecie* kapralstwo złożone z ósmiu ludzi z prawego skrzydła drugiego szeregu, pod dozorem kaprała prawoskrzydłowego z drugiego szeregu; *czwarte* kapralstwo złożone z ósmiu ludzi z lewego skrzydła drugiego szeregu i pod dozorem kaprała lewoskrzydłowego z drugiego szeregu; — Podoficer prawoskrzydłowy czyli Wachmistrz ma nadzór całego Plutonu; Podoficer lewoskrzydłowy nadzór dwóch kapralstw pierwszego szeregu; Podoficer prawozarotowy nadzór dwóch kapralstw drugiego szeregu. Podoficer lewozarotowy zajmuje się furazowaniem i dostawą żywności. Po dopełnieniu podziału administracyjnego w Plutonie przystępuje do ustawienia jeźdźców podług wzrostu, stawiając w pierwszym szeregu i po skrzydłach Plutonu najlepszych i z najlepszymi końmi; odlicza do *trzech, do wsiadania*, i rozpoczyna Szkołę Plutonu.

ODLICZENIE PLUTONU OD PRAWEGO DO TRZECH.

UWAGA. W Plutonie 9cio, 12to, 15to i 18to rotowym, podział jest równy. — Nierównego podziału unikać należy, odsyłając niekompletne rotę do innych Plutonów, jeżeli tego będzie potrzeba, lub zostawiając je w rezerwie.

Liczba oddziałów w Plutonie zależy od ilości rot ; w 9cio rotowym Plutonie będzie oddziałów trzy ; w 12to cztery ; w 15to pięć ; w 18to sześć.—Oddział składa się z sześciu ludzi, to jest : z trójki pierwszego szeregu i z trójki drugiego szeregu, czyli z trzech przedników i trzech zapleczników.

§ 2. Chcąc odliczyć Pluton *trzema*, komendant plutonu przejeżdża front od prawego do lewego, i nadaje każdemu żołnierzowi tak w pierwszym jak i w drugim szeregu numer porządku od prawego do trzech ; poczem komenderuje :

Od prawego do trzech — ODLICZ SIĘ.

Po tój komendzie, żołnierze prawoskrzydłowi w obydwóch szeregach zwracają głowy w lewo i podają głos lewym pobocznikom licząc głośno *raz* ; następny wykonywa to samo licząc *dwa* ; trzeci to samo licząc *trzy*, i każdy następnie powtarza swój numer który mu wypadł w podziale do trzech.—Po obliczeniu się Plutonu, komendant przekonywa się o dokładności.

WSIADANIE.

§ 3. Do wsiadania i zsiadania, Pluton odlicza się od prawego do dwóch ; odliczenie to służy w obydwóch razach.

Skoro będzie nadana komenda : *Do wsiadania* lub *Do zsiadania* : w pierwszym szeregu pierwsze numera występują na przód na długość jednego konia ; drugie pozostają w miejscu ; w drugim szeregu pierwsze numera pozostają w miejscu ; drugie co-

faja w tył na długość jednego konia wraz z Podoficerami zarotowymi.

Do wsiadania, żołnierze stoją po lewej stronie swoich koni, trzymając prawą ręką cugle od trzgli pod podbródkiem konia, wielki palec pomiędzy szczęki; lance po lewej stronie, oparte tyłcem o ziemię obok małego palca lewej nogi i ujęte równo z ramieniem.

Komenda :

1° DO WSIADANIA.

2° WSIĄDŹ.

3° NA KOŃ.

Po pierwszej komendzie, szeregi się roztwierają, jak powiedziano pod § 3; poczem, uważając na prawoskrzydłowego, każdy żołnierz w szczególności robi obrot w prawo — przekłada lancę z lewej ręki do prawej — robi krok boczny w prawo, przesu- wając lewą rękę po cuglach do kuli przedniej siodła — opiera lancę o prawe ramię — bierze prawą ręką za koniec cugli od musztuka — wyrównywa je posuwając lewą ręką szlufkę w miarę czułości ko- nia — zakłada czwarty palec od wielkiego pod szlufkę — koniec cugli od musztuka przerzuca na prawą stronę — cugle od trzgli w poprzek dłoni i na wierzchu — prawą ręką chwytą garść grzywy przy kłębie i podaje lewej ujmując lancę równo z ramie- niem — obraca się w prawo do strzemia — wkłada lewą nogę w strzemię — opiera się lewem kolaniem o obergot — prawą rękę posuwa wzdłuż lancy. — WSIĄDŹ — unosi się w górę wsparty na lancy —

przyciąga prawą nogę do lewej. — NA KOŃ. — Przenosi prawą nogę wyciągniętą po nad krzyżem końskim razem z lancą — opuszcza się wolno w siedzenie — wkłada nogę w strzemię — podrzuca lancę i wkłada w tulejkę — opiera lancę o prawe ramię — wypuszcza grzywę — równa cugle od musztuka — puszcza koniec cugli — zamyka mocno rękę z cuglami mając wielki palec na wierzchu, obrócony wprost pomiędzy uszy końskie — bierze za broń i przybiera postawę.

Skoro żołnierze wsiedli na koń, komendant Plutonu komenderuje :

Na przód — RÓWNAJ SIĘ.

Po tej komendzie, drugie numera w obu szeregach przystępują do pierwszych, i wszyscy razem równają się do prawego; drugi szereg po wyrównaniu się, przystępuje do pierwszego bez komendy.

ZSIADANIE.

Komenda :

1° DO ZSIADANIA.

2° ZSIĄDŹ.

3° Z KONI.

§ 4. Po pierwszej komendzie, szeregi się roztwierają, jak powiedziano pod § 3, poczem uważając na prawoskrzydłowego, każdy żołnierz w szczególności opiera lancę o prawe ramię — wyrównywa cugle i koniec ich przerzuca na lewą stronę — bierze prawą ręką garść grzywki i podaje lewej — wy-

muje lancę z tulejki i opiera na palcach prawej nogi — spuszcza lancę prostopadle na ziemię — wypuszcza prawą nogę ze strzemienia podając ciężar ciała na lewą nogę. — ZSIĄDŹ. — Przenosi prawą nogę razem z lancą po nad krzyżem końskim i przyciąga do lewej — stawia lancę obok prawej nogi wspierając się na niej. — Z KONI. — Spuszcza prawą nogę na ziemię — lewą wyjmuje ze strzemienia i przyciąga do prawej, prawa ręka z lancą równo z ramieniem — puszcza grzywę — robi krok boczny w lewo przekładając lancę z prawej ręki do lewej i posuwając prawą ręką po cuglach do podbródka końskiego — zwraca się we front i przybiera pierwszą postawę jak było do wsiadania. — Komendant Plutonu komenderuje :

Na przód — RÓWNAJ SIĘ.

Po tej komendzie, drugie numera doprowadzają konie do pierwszych, i wszyscy razem równają się do prawego; drugi szereg po wyrównaniu się, przystępuje do pierwszego bez komendy.

OBROTY NA PIESZO.

§ 5. Przed rozpoczęciem obrotów na pieszo, żołnierze 1^{go} szeregu utykają lance na pięć kroków przed swoim szeregiem i w prost swoich koni. — Żołnierze 2^{go} szeregu na pięć kroków wprost swoich koni po za drugim szeregiem. — Straż koni porucza się dwóm żołnierzom po jednym do każdego szeregu.

Do robienia obrotów na pieszo, Pluton formuje

się tym samym porządkiem jak na konno, z różnicą iż odstęp pomiędzy szeregami będzie na kroków trzy. — Po uszykowaniu plutonu, komendant równa go, przechodzi szeregi i każdemu żołnierzowi nadaje postawę : żołnierz stać powinien prosto bez wyteżenia — nogi w linii szeregu, roztwarte o tyle aby stopa pomiędzy nie wejść mogła — obcasy przy sobie — brzuch wciągnięty — pierś na przód — ręce w naturalnym spadku, oparte małym palcem na szwie od spodni — głowa prosto przed siebie.

Po nadaniu postawy, komendant tłumaczy żołnierzom co jest pobocznik i zaplecznik, tudzież bok prawy i lewy, czyli strona prawa i lewa; poczem przystępuje do zwrotu ócz i obrotów ciała komenderując :

Oczy w pra — wo.

Na komendę wo, każdy żołnierz w szczególności zwraca głowę w prawo o tyle, żeby lewe oko znalazło się na linii środka piersi, i patrzy po szeregu.

Oczy — wprost, (Stać na konno).

Żołnierze zwracają szybko głowy do frontu, patrząc wprost przed siebie na 15 kroków.

Oczy w le — wo.

Żołnierze zwracają głowy w lewo, patrząc po szeregu.

Pluton w pra — wo.

Żołnierze obracają się na lewym obcasie podając ciężar ciała nieznacznie na lewą nogę, unosząc nieco

prawą bez oderwania jęj od lewój — zwracając się tak, ażeby ich pierś znalazła się tam gdzie było poprzednio prawe ich ramię.

Po wykonaniu obrotu w prawo, Pluton znajdzie się rotami od prawego.

We — FRONT.

Żołnierze zwracają się tak samo w lewo do frontu czyli do pierwszój pozycyi. — Po tym obrocie patrzą wprost przed siebie mając lekkie czucie do prawego.

Pluton w le — wo.

Żołnierze obracają się tym sposobem w lewo tak, żeby ich pierś znalazła się tam, gdzie było poprzednio lewe ich ramię, i Pluton znajdzie się rotami od lewego.

We — FRONT.

Żołnierze zwracają się w prawo do frontu.

1° *Lewo* — w TYŁ,

2° ZWROT.

Na komendę w TYŁ, prawą nogę wysunąć na przód tak, ażeby jęj napiętek był naprzeciw wielkiego palca lewój nogi. — Na komendę ZWROT, podnieść palce obydwóch nóg, na obcasach obrócić się na lewo w tył i przysunąć prawą nogę do lewój. — Przyciągając prawą nogę, należy piętę jęj unieść cokolwiek w górę i podać od pola ażeby w przyciąganiu do lewój nie zaczęła o ostrogę.

W miejscu — SPOCZNIJ.

Na tę komendę, żołnierze stają dowolnie nie od-
dalając się z miejsca.

STAĆ.

Na tę komendę, żołnierze stają na swoich miej-
scach, przybierając postawę i równając się w sze-
regu.

OBROTY TRZEMA.

Komenda :

1° *Trzema w prawo* — ZAJDŹ,

2° MARSZ.

§ 6. Po komendzie ZAJDŹ, żołnierze na skrzy-
dłach trójek zwracają oczy na siebie, środkowi do
skrzydła zachodzącego. Po komendzie MARSZ, ruch
się rozpoczyna: wszystkie trójki oddzielnie w każ-
dym szeregu jednocześnie zachodzą: numera trzecie
i drugie wyruszają na przód, zaczynając lewą nogą
i kreśląc łuk koła mając czucie do numerów pier-
wszych czyli osi; numera pierwsze obracają się
zwolna w miejscu stosując swój ruch do numerów
drugich i trzecich. — Komendant plutonu nie do-
puszczając do zupełnego zajścia na czwartą część
koła komenderuje :

1° STÓJ,

2° RÓWNAJ SIĘ.

Żołnierze zatrzymują się i mają równanie w od-
działach na lewo. — Pluton będzie w kolumnie od

prawego szóstkami. — Komendant Plutonu uważa ażeby zajście jednocześnie wykonanem było, i następnie po zatrzymaniu trójek obznajmia żołnierzy z szykiem w kolumnie szóstkami.

1° *Do FRONTU,*

2° *MARSZ.*

Po téj komendzie, trójki zachodzą w lewo. — Żołnierze mają to samo do uwagi co w zajściu w prawo, z tą różnicą że numera trzecie wypełniają to co numera pierwsze; numera pierwsze to co trzecie; numera średnie uważają zawsze na skrzydło zachodzące. — Komendant Plutonu zatrzymuje jak wyżej, — żołnierze równają się po linii frontu.

1° *Trzema w lewo — ZACHODŹ,*

2° *MARSZ.*

Trójki oddzielnie w każdym szeregu jednocześnie zachodzą w lewo, i mają to samo do uwagi co przy zachodzeniu w prawo. — Po zajściu równać się będą w oddziałach na prawo czyli do skrzydła zachodzącego. — Pluton będzie w kolumnie od lewego szóstkami.

Po kilkokrotnem przerobieniu trzema w prawo i w lewo, komendant Plutonu przystępuje do zajścia w tył częściowo, to jest powtarzając dwa razy zajście w jedną stronę, a następnie zwróciwszy do frontu, nadaje komendę do zajścia naraz w koło.

§ 7. 1° *Trzema na lewo w tył — ZACHODŹ, lub*

Trzema na prawo w tył — ZAJDŹ,

2° *MARSZ.*

Trójki zachodzą od razu całe półokręgu koła, i Pluton znajdzie się w odwrotnym froncie drugim szeregiem na czele.

Po odwróceniu z frontu trzema w tył, chcąc zajść nazad do frontu, komendant Plutonu komenderuje :

- 1° *Trzema na lewo w tył do frontu* — ZACHODZ, lub *Trzema na prawo w tył do frontu* — ZAJDZ,
- 2° MARSZ.

Żołnierze odwracają do frontu robiąc zajście trzema w koło.

Po wykonaniu każdego obrotu, komendant Plutonu przekonywa się o dokładności — poprawia omyłki obznajmiając zarazem żołnierzy z szykiem w jakim się znajdują — z frontem, który się formuje na pierwszy szereg, i że trójki drugiego szeregu w zajściu do frontu formują się za trójki pierwszego szeregu, to jest za swoich poprzedników, etc.

ROBIENIE LANCAMI NA PIESZO.

§ 8. Do robienia lancami, Pluton formuje się tym samym porządkiem jak do obrotów na pieszo. — Żołnierze mają lance po prawej stronie, oparte o ziemię — prawa ręka opuszczona jak długa po wierzchu lancy, wielki palec pod spodem — lewa ręka opuszczona jak długa po wierzchu pałasza. — Instruktor komenderuje :

§ 9. *Do marszu* — BRON.

Po tej komendzie, żołnierze chwytają za lance,

unoszą w górę na jedną stopę podając tylec nieco na przód. — Instruktor uprzedza pierwszy szereg o posunięciu go naprzód, — nakazuje żołnierzom liczenie 25^{ciu} kroków i zatrzymanie się bez komendy z końcem ostatniego kroku; poczem komenderuje :

- § 10. 1° *Do robienia bronią,*
 2° *Pierwszy szereg na przód dyrekcyja na prawo,*
 3° *Krok podwójny — MARSZ.*

Po komendzie MARSZ, żołnierze pierwszego szeregu wyruszają razem, zaczynając lewą nogą, każdy w szczególności liczy sobie kroki, a uszedłszy na odstęp nakazany, zatrzymuje się. — Instruktor równa obadwa szeregi na przód i w prawo; poczem komenduje :

§ 11. *Od prawego do pięciu — ODLICZ SIĘ.*

Żołnierze jednocześnie w obydwóch szeregach odliczają się tym samym porządkiem jak do trzech. — Pozostałe roty od równego podziału biorą numera jakie im z porządku do pięciu wypadną. — Po odliczeniu się, Instruktor komenderuje :

§ 12. *Dorobienia bronią otwórz szeregi — MARSZ.*

Po tej komendzie, w obydwóch szeregach piąte numera pozostają w miejscu, i opuszczają lance do pierwszej postawy jak we froncie — czwarte maszerują na przód kroków 5 — trzecie kroków 10 — drugie kroków 15 — pierwsze kroków 20. — Każde numera uszedłszy przepisaną ilość kroków, zatrzymują się bez komendy. — Po zatrzymaniu się

na właściwych odstępach, żołnierze opuszczają lance i stają w postawie wyrównani na prawo.

Pluton rozemknięty do robienia lancami, będzie miał 10 szeregów; odstęp pomiędzy szeregami na kroków 5 — pomiędzy żołnierzami na kroków 4 — Po rozemknięciu szeregów, Instruktor komenderuje:

§ 13. *Za — BROŃ.*

Po tej komendzie, żołnierze chwytają prawą ręką za lance równo z ramieniem — ręka obrócona paznokciami do ramienia — w tym samym czasie lewą ręką zamkniętą przenoszą pod środek piersi tak jak w postawie na konno.

§ 14. *Do ataku — BROŃ.*

Żołnierze unoszą lance w górę o tyle o ile potrzeba wyjąć z tulejki — robią krok boczny w prawo, bez przyciągnięcia lewej nogi do prawej — razem z krokiem bocznym opuszczają szybko lance ku ziemi, tak, ażeby po jej spadku, znalazła się opartą o prawe biodro, przyciśnięta mocno łokciem, prawa ręka na jednej linii z lewą, i przekręcona paznokciami do góry; lanca na puszczelu od ręki do łokcia i równoległe do ziemi.

§ 15. *Na przód — PCHNIJ.*

Żołnierze podając się nieco na przód, wysuwają silnie lance na prost do pchnięcia, i liczą *raz*; po pchnięciu, wracają nazad do pierwszej postawy i liczą *dwa*.

§ 16. *Na prawo* — PCHNIJ.

Żołnierze zwracają ukośnie lance w prawo licząc *raz*, i wykonywają pchnięcie jak wyżej, licząc *raz*; po cofnięciu lancy liczą *dwa*; po zwróceniu we front, liczą *trzy*; to jest z końcem każdego poruszenia.

§ 17. *Na lewo* — PCHNIJ.

Żołnierze przenoszą szybko lance w lewo, grotem w górę tak, ażeby będąc na konno nie zawadzić o łeb koński, i zwracając nieco korpus ciała za lancą; wykonywają pchnięcie, licząc *raz — dwa*; po cofnięciu lancy, pozostają w tej samej postawie.

§ 18. *W lewo* — PCHNIJ.

Żołnierze zwracają się jeszcze więcej w lewo, wykonywają pchnięcie licząc *raz — dwa*, i powracają do pierwszej postawy, przenosząc lancę grotem w górę i liczą *trzy*.

§ 19. *Na prawo* — W TYŁ — PCHNIJ.

Po komendzie w TYŁ, żołnierze unoszą groty w górę; — po komendzie PCHNIJ, opuszczają groty w dół — odwracają szybko lance w tył, przenosząc ją pod pachą i przekręcając rękę — rękę z lancą wyciągają na przód — zwracając głowy w tył przez prawe ramię i patrząc za grotem — wykonywają pchnięcie, licząc *raz* — cofają lance, licząc *dwa* i zwracają głowy we front. — Po cofnięciu, lanca znajdzie się w tem samym położeniu jak do ataku, z różnicą iż będzie obrócona grotem w tył.

§ 20. *Na prawo odbij— na lewo—w TYŁ—PCHNIJ.*

Po komendzie w TYŁ, żołnierze posuwają silnie tylec lancy ukośnie w prawo i w górę; — po komendzie PCHNIJ, przenoszą szybko lance ku dołowi od prawego do lewego w ukośnym kierunku, i po lewej stronie łba końskiego — przekręcając zarazem lancę grotem w tył — rękę z lancą wyciągają na przód, wspierając przód lancy na lewym łokciu — zwracają głowy w tył przez lewe ramię, patrząc za grotem — wykonywają pchnięcie, licząc *raz* i zwracają głowy we front — ręka z lancą pozostaje na zgięciu lewego łokcia.

§ 21. *Na lewo odbij i na — PRZÓD — PCHNIJ.*

Po komendzie PRZÓD, żołnierze posuwają silnie tylec lancy w lewo; — po komendzie PCHNIJ, przekręcają lance po nad głową — przenoszą ją pod prawą pachę, przemieniając rękę, i wykonywają pierwsze pchnięcie na przód, licząc *raz — dwa*.

§ 22. *Przeciwko piechocie—spuść—BRÓŃ—PCHNIJ.*

Po komendzie BRÓŃ, żołnierze opuszczają groty w dół; po komendzie PCHNIJ, wykonywają pchnięcie w dół i powracają do pierwszej postawy.

§ 23. *Na miejsce — BRÓŃ.*

Po tej komendzie, żołnierze przyciągają prawe nogi do lewych, stawiając zarazem lance przy prawym ramieniu tak jak było ZA BRÓŃ, i liczą *raz*; — opuszczają ręce na miejsce do pierwszej postawy i liczą *dwa*.

Po skończeniu obrotów na pieszo i robienia lanca, komendant Plutonu każe wsiąść na koń; pozostawia Pluton w rozemkniętych szeregach i nadaje żołnierzom postawę.

POSTAWA NA KONNO.

§ 24. Żołnierz wypuszcza nogi ze strzemion — opuszcza się całym ciężarem w kulbakę i na tył; — strzemiona pasują się tak, ażeby końce ich przy- padały równo z ostrogami; żołnierz wsadza nogi w strzemiona, wspierając się lekko palcami na ła- wce — pięty opuszczone w dół i podane nieco w pole — ciężar ciała prostopadłe i bez wymusze- nia — lewy łokieć przyciśnięty do ciała — lewa ręka zamknięta z cuglami i obrócona wprost łba koń- skiego — wielki palec na wierzchu i wprost pomię- dzy uszy końskie — prawa ręka z lanca prostopadłe do nogi i na jednej linii z lewą, głowa prosto i bez zadarcia. — Korpus ciała na konno dzieli się na trzy części: na dwie ruchome i jedną nie ruchomą. — Część nieruchoma jest od kolan do bioder, i którą jeździec utwierdzonym jest na koniu. — Części ruchome są: od nóg do kolan, i od bioder do głowy.

O MARSZU.

W Jeździe, wszelkie poruszenia odbywają się czworakim ruchem, to jest *Stepo*, *Kłusem*, *Galo- pem* i *Pędem*. — Żołnierze powinni być dobrze obe-

znani z temi ruchami. — Oprócz tego każdy ruch, wyjąwszy *pędu*, powiększa się i podwaja. — Powiększenie ruchu jest przyspieszenie. — Podwojenie ruchu jest przejście z jednego w następny.

§ 23. UWAGI OGÓLNE DO UŻYCIA KONIA. *Do marszu prostego*, użycie konia wykonywa się jak następuje: do wyruszenia na przód, żołnierz daje ciśnienie łydkami o tyle o ile czułość konia wymaga i stosownie do nakazanego ruchu — w marszu ma łydki na pogotowiu i utrzymuje zad koński w prostym kierunku; w razie zaś potrzeby nawrócenia zadu, nasuwa go łydką z téj strony, w którą zemknienie miejsce miało — ręką z cuglami utrzymuje przód konia prostopadle.

Jeżeli w marszu prostym nastąpi komenda do podwojenia ruchu, *np. ze stępu w kłus*, żołnierz dając lekkie czucie łydkami, wchodzi stopniowo, w przeciągu kilku kroków, w należyty *kłus*. — Do przejścia z *kłusu w galop*, żołnierz używa konia mocniejszym pociśnieniem łydek lub lekkim czuciem ostróg. — Do przejścia z *galopu w pęd*, żołnierz używa ostróg, i stosując się do ruchu całego frontu, wstrzymuje konia ściślejszego lub popiera leniwszego. — Wszystkie przejścia w ruch podwojony jak w ruch zmniejszony, odbywają się stopniowo, bez raptownego użycia konia lub nagłego wstrzymania.

Do zwrotu w prawo, żołnierz przekręca rękę z cuglami tak, ażeby paznokcie znalazły się na wierzchu, dając lekkie czucie lewym cuglem po karku końskim; — po uzupełnieniu obrotu powraca rękę do pierwszego położenia.

Do zwrotu w lewo, żołnierz przekręca rękę z cuglami tak, ażeby paznokcie znalazły się pod spodem ręki, dając lekkie czucie prawym cuglem.

Do cofania, żołnierz przyciąga zwolna rękę z cuglami i kolejno odpuszcza, trzymając łydki w pogotowiu i kierując nimi zad konia w razie potrzeby.

Do zemknięcia się w prawo, żołnierz przekręca rękę z cuglami jak to było do zwrotu w prawo, przykładając lewą łydkę i dopomagając przez to, ażeby zad konia zmykał się równocześnie z przodem.

Do zemknięcia się w lewo, wykonywa się tak samo z przeciwnéj strony.

Do zatrzymania konia w pędzie, żołnierz przyciąga cugle i podaje się nieco w tył, — przyciągnięcie to powinno być silne, lecz nieraptowne; — po zatrzymaniu konia, żołnierz odpuszcza cugle i powraca do pierwszej postawy.

Ręka z cuglami we wszystkich zwrotach konia, powinna być nieoderwaną od swego pierwotnego położenia; wykręcanie pięści w stawach dostatecznym jest do wykonania wszelkich zwrotów. — Przykładanie łydek powinno być używanem o tyle, o ile ich konieczna wymaga potrzeba. — Złe trzymanie nóg od kolan, jak częste dotykanie się brzucha końskiego, tracą w nim czułość, i w razie potrzeby, ciśnienie łydek jest już martwem i wymagającym poparcia ostróg, które częściej użyte, sprowadzają narów, wierzganie, etc. — Używanie ostróg nakazanem jest w *szarży* czyli w *ataku*, lecz potrzeba uważać, ażeby nie kaleczyć konia.

OBROTY NA KONNO.

O MARSZU PROSTYM.

§ 26. Do marszu Plutonem na prost, komendant Plutonu komenderuje :

- 1° *Pluton na przód — dyrekcyja na prawo lub na lewo,*
- 2° *Stępo (klusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po komendzie MARSZ, żołnierze dając czucie łydkami, wyruszają na przód, i każdy w szczególności maszeruje wprost przed siebie, mając czucie i równanie w stronę dyrekcyi.

UWAGA. W marszu prostym, równanie jest jednym z główniejszych warunków do porządnego marszu; uważać przeto należy, ażeby żołnierze patrzyli wprost przed siebie po linii prostopadłej od środka swoich piersi; ażeby ramiona ich znalazły się zawsze równo w szeregu; w razie potrzeby spojrzenia w stronę równa-

nia, ażeby zwracali głowy nieznacznie bez podania ramienia nie poruszając ręki z cugłami — czucie lekkie strzemiem od strony dyrekcyi. — Wszelkie pomyłki w ciągu marszu poprawiane być powinny zwolna, spokojnie, bez rzucania się i raptownego przyspieszenia ruchu lub nagłego zwolnienia. — Unikać jak najstaranniej ciśnienia; jeżeli się takowe wydarzy, rozmykać się w stronę przeciwną dyrekcyi. — Drugi szereg w ciągu marszu równa się na swoich poprzedników. — Podoficer skrzydła dyrekcyjonalnego, po pierwszej komendzie, obiera sobie przedmiot czyli punkt dyrekcyjonalny wprost przed siebie, i do którego prostopadle maszerować powinien. — Punktem dyrekcyjonalnym być może skrzydło jakiej części frontu, obok którego ma się sformować, lub inny przedmiot nieruchomy wskazany za dyrekcyjonalny. — Oprócz punktu dyrekcyjonalnego, obiera sobie punkt pośredni, to jest przedmiot będący na jednej linii pomiędzy punktem dyrekcyjonalnym i skrzydłem na którym się znajduje.

Maszerując Plutonem na prost i chcąc go zatrzymać, komendant Plutonu komenderuje :

1° *Pluton,*

2° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

Po drugiej komendzie, Pluton zatrzymuje się, — żołnierze równają się do skrzydła dyrekcyi.

O MARSZU UKOŚNYM (Fig. 3).

§ 27. Marsz ukośny używa się, kiedy w ciągu marszu chcemy posunąć się z oddziałem w prawo lub w lewo. W Jeździe, marsz ukośny jest dwojaki: mniejszy i większy. W pierwszym, żołnierze pojedynczo zwracają konie na 16tą część koła; w drugim, na 8mą część koła.

NA PRA — WO.

Po téj komendzie, żołnierze zwracają na 16tą część koła i uważają ażeby po zwrocie, kolana ich przypadły pod kolana poboczników swoich od strony ciągnięcia — ramiona prawe wyrównane na ramiona lewe prawych poboczników.

W PRA — WO.

Żołnierze zwracają na 8mą część koła, i mają to samo do uwagi jak wyżej z różnicą, iż po zwrocie, ramiona prawe przypadną wprost środka plec prawych poboczników. — W obydwóch razach, czucie i równanie w stronę ciągnięcia — żołnierze drugiego szeregu maszerują za pobocznikami swoich poprzedników.

NA LEWO i W LEWO.

To samo do uwagi z przeciwnéj strony.

UWAGA. W marszach ukośnych, żołnierze postępować powinni równolegle do linii frontu z której wyszli.

Do zatrzymania oddziału w marszu ukośnym, nadaje się komenda :

1° Na — PROST,

2° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po téj komendzie, żołnierze zwracają na prost, a następnie zatrzymują się, mając czucie i równanie w stronę, w którą ukośnie maszerowali.

O ZACHODZENIU.

§ 28. UWAGA. Zachodzenie, jestto poruszenie jakiegokolwiek części frontu, która ma jedno skrzydło nieruchome lub mało ruchome, a drugim zakreśla łuk koła w miarę rozległości frontu.— *Zachodzenie* jest dwojakie: na osi stałej czyli w miejscu, i na osi ruchomej czyli w marszu.— Os stała jestto żołnierz pierwszego szeregu wewnątrz zachodzenia, który obracając konia w miejscu, stosuje swój ruch do skrzydła zachodzącego. — Na osi ruchomej, postępuje na przód i zakreśla łuk koła w miarę długości oddziału do którego należy, to jest trzecią część frontu; *np.* w Plutonie 18to rotowym kreśli łuk koła sześciu kroków, i t. d. — Podoficer lub żołnierz zewnątrz zachodzenia czyli skrzydła zachodzącego tak w miejscu jak w marszu, ma to do uwagi, iż wyrusza na prost ze skrzydłem na jedną czwartą oddziału i zakreśla łuk koła z takim umiarkowaniem, ażeby się roty ani ścisłały ani rozrywały. — W zachodzeniu na osi stałej, żołnierze mają czucie do osi, równanie do skrzydła zachodzącego.—W zachodzeniu na osi ruchomej, czucie i równanie do skrzydła zachodzącego.

(Fig. 4). *Zachodzenie* dzieli się na cztery podziały: na zachodzenie *całe* czyli półkoła — na *czwartą* część koła — na *ósmą* i *szesnastą* część koła. — Zachodzenie *całe* jest zajście oddziału w tył prawem lub lewem ramieniem na przód w kbio tak, ażeby po zajściu, oddział znalazł się na tej samej linii i obok frontu z którego wyszedł. — Zachodzenie na *czwartą* część koła, jest połową zachodzenia całego, i wykonywa się tak, ażeby po zajściu, oddział znalazł się prostopadle do linii frontu z której wyszedł. — Zachodzenie na *ósmą* część koła, jest połową zajścia na *czwartą* część koła. — Na *szesnastą* część koła, połową ósmiej części koła.

§ 29. Chcąc zejść z miejsca w prawo *pędem*, komendant Plutonu komenderuje:

1° *Plutonem w prawo* — ZAJDŹ,

2° MARSZ.

(Fig. 5). Po komendzie ZAJDŹ, komendant Plutonu udaje się na punkt oparcia skrzydła zachodzącego—

żołnierze zwracają oczy do lewego skrzydła, Podoficerowie na siebie.

Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna—Pluton zachodzi w prawo. — Żołnierze w pierwszym szeregu postąpiwszy na przód, zwracają nieco tby końskie w stronę zachodzenia i kreślą łuk koła; żołnierze w drugim szeregu zwracają o tyle, ażeby chrapy koni pomijały biodra koni w pierwszym szeregu, to jest poboczników ich poprzedników od strony zachodzenia, i zachodzą za pierwszym szeregiem. — Skrzydło zachodzące do trzeciego oddziału wyrusza galopem i kończy zachodzenie całym pędem. — Środek wykonywa zajście powiększonym galopem. — Reszta Plutonu do osi, stosuje ruch do swoich poboczników. — Komendant Plutonu nie dopuszczając na trzy kroki do zupełnego zajścia, komenderuje :

STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po téj komendzie, żołnierze zatrzymują się i równają się na lewo.

§ 30. Chcąc zajść z miejsca w lewo pędem, komendant Plutonu komenderuje :

1° *Plutonem w lewo* — ZACHODŹ,

2° MARSZ.

Pluton zachodzi w lewo, zachowując te same prawidła jak przy zachodzeniu w prawo.— Komendant Plutonu zatrzymuje Pluton przez nadanie komendy :

STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po téj komendzie, żołnierze zatrzymują się i równają się na prawo.

§ 31. Chcąc zejść z miejsca w prawo lub w lewo wolniejszym ruchem, komendant Plutonu komenderuje :

- 1° *Prawe lub lewe ramię na przód,*
- 2° *Stępo (klusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.
- 4° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Pluton zachodzi w lewo lub w prawo tym samym porządkiem i ruchem nakazanym. — Po ostatniej komendzie zatrzymuje się—żołnierze równają się do skrzydła które zachodziło.

§ 32. Chcąc wykonać zejście w tył *pędem*, komendant Plutonu komenderuje :

- 1° *Plutonem na prawo lub na lewo w tył*
— ZACHODŹ,
- 2° MARSZ.
- 3° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Pluton zachodzi w tył *pędem*.— Komendant Plutonu nie udaje się na punkt oparcia i wykonywa zachodzenie razem, znajdując się przed Plutonem, i opuszcza go na sześć kroków przed dojściem; a za zbliżeniem się Plutonu na trzy kroki, zatrzymuje go przez nadanie ostatniej komendy.

§ 33. Chcąc wykonać zejście w koło wolniejszym ruchem, komendant Plutonu komenderuje :

- 1° *Prawe lub lewe ramię na przód — W KOŁO,*

2° *Stępo (kłusem lub galopem)*,

3° MARSZ.

4° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Pluton zachodzi prawém lub lewém ramieniem na przód w koło ruchem nakazanym, mając to samo do uwagi jak w powyższych zachodzeniach.

UWAGA. Zajścia *pedem* używają się w miejscu. Zajścia zaś wolniejszym ruchem, w miejscu i w marszu.

§ 34. Chcąc bez zatrzymania Plutonu maszerować na prost, komendant Plutonu w miejscu nadania komendy STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, komenderuje :

NA — PROST — *Dyrekcya na prawo lub na lewo.*

Po téj komendzie, żołnierze maszerują na prost i tym samym ruchem jakim zachodzenie wykonywali.

OBROTY TRZEMA.

§ 35. (Fig. 6). Pluton odliczony do *trzech*, wykonywa obroty *trzema*, podług tych samych prawideł jak to było na pieszo pod § 6, z różnicą, iż na konno nie nadaje się odstępu pomiędzy szeregami.

MIEJSCA I PORUSZENIA PODOFICERÓW

W OBROTACH TRZEMA.

W zajściu z frontu *trzema w prawo* — ZAJDŹ, Podoficer prawoskrzydłowy po komendzie ZAJDŹ, cofa

się w tył na prawe skrzydło drugiego szeregu; po komendzie MARSZ, wykonywa zajście z pierwszą trójką drugiego szeregu i pozostaje na prawém skrzydle pierwszego oddziału. Podoficer lewoskrzydłowy po komendzie MARSZ, wyrusza na przód na jeden krok z ostatnią trójką pierwszego, i zwróciwszy się w prawo, wjeżdża pomiędzy trójki ostatniego oddziału. Podoficerowie zarotowi zwracają w prawo i zostają przy drugich oddziałach od swoich skrzydeł. Jeżeli jest jeden tylko Podoficer zarotowy, ten zwraca w prawo i staje obok środkowego oddziału, czyli obok czwartego licząc od prawego

W zajściu *do frontu*, w lewą stronę, Podoficer prawoskrzydłowy zachodzi z trójką drugiego szeregu, i z końcem ostatniej komendy, to jest : STÓJ—RÓWNAJ SIĘ, wjeżdża na swoje miejsce. — Podoficer lewoskrzydłowy zwraca się w lewo z ostatnią trójką drugiego szeregu, i z końcem ostatniej komendy wjeżdża na swoje miejsce. — Zarotowi zwracają w lewo.

W zajściu z frontu *trzema w lewo* — ZACHODŹ, Podoficer prawoskrzydłowy po komendzie ZACHODŹ, cofa się w tył na prawe skrzydło drugiego szeregu; po komendzie MARSZ, zwraca się w lewo i przejeżdża na lewe skrzydło, czyli na lewą stronę pierwszego oddziału. — Podoficer lewoskrzydłowy zwraca się w lewo z ostatnią trójką pierwszego szeregu, i pozostaje w środku oddziału. — Zarotowi zwracają w lewo, i pozostają przy swoich oddziałach.

W zajściu *do frontu*, w prawą stronę, Podoficer prawoskrzydłowy odcofuje konia w tył i w prawo,

i z końcem ostatniej komendy wjeżdża na swoje miejsce. — Podoficer lewoskrzydłowy wchodzi na miejsce razem z ostatnią trójką pierwszego szeregu. — Zarotowi zwracają w prawo.

Jeżeli po zajściu z frontu *trzema w prawo*, nadana będzie komenda *trzema na prawo w tył*, Podoficer prawoskrzydłowy, po komendzie MARSZ, zwraca na prawo w tył i staje na lewem skrzydle swego oddziału. — Podoficer lewoskrzydłowy, będąc w środku ostatniego oddziału, wyrusza na przód wraz z trójką drugiego szeregu — opuszcza ją przy czwartej części zajścia i zwraca się na prawo w tył tak, ażeby z końcem ostatniej komendy znalazł się w środku swego oddziału. — Zarotowi zwracają na prawo w tył.

W zajściu z *frontu* *trzema na prawo w tył*, Podoficer prawoskrzydłowy zwraca na prawo w tył i dojeżdża na skrzydło drugiego szeregu. — Podoficer lewoskrzydłowy wyjeżdża na przód wraz z trójką pierwszego szeregu — opuszcza ją przy czwartej części zajścia, i zwróciwszy się na prawo w tył, wjeżdża na skrzydło naczelnego szeregu. — Zarotowi zwracają w tył i równają się na siebie.

Do zajścia *trzema na prawo w tył do frontu*, Podoficerowie mają to samo do uwagi, zwracając się w stronę nakazaną.

Do zajścia *trzema na prawo lub na lewo w tył* z kolumny *szóstkami*, Podoficer prawoskrzydłowy ma to do uwagi, ażeby po zajściu znajdował się zawsze na skrzydle swojego oddziału z przeciwnej strony frontu. — Podoficer lewoskrzydłowy uważać

powinien, iż będąc w środku oddziału, znajduje się tém samém między osią a skrzydłem zachodzącym, i że zwroty trzema w tył w kolumnie szóstkami wykonywać będzie ze skrzydłem zachodzącym, to jest, ażeby wyruszywszy na przód razem, opuszczał je przy zejściu na czwartą część koła, i zwrócił się o tyle w stronę nakazaną, ażeby skrzydło nadchodzące trójki za nim będącej, znalazło go obok siebie i razem z nim zejście kończyło.

UWAGA. W powyższych obrotach podoficer lewoskrzydłowy wykonywa poruszenia tak jakby się znajdował w Szwadronie.— Jeżeli zaś Pluton oddzielnie robić będzie obroty, Podoficer lewoskrzydłowy, w zachodzeniach *trzema w prawo i w lewo*, cofa się do drugiego szeregu jednocześnie z Podoficerem prawoskrzydłowym wykonywa te same poruszenia lecz z przeciwnej strony : *np.* po komendzie *trzema w prawo zajądź*, cofa się do drugiego szeregu; po komendzie *MARSZ*, cofa się jeszcze o krok w tył, następnie zwraca w prawo i staje na prawem skrzydle ostatniego oddziału; — po komendzie *trzema w lewo*, ma to samo do uwagi z różnicą, że po cofnięciu się do drugiego szeregu zachodzi w lewo razem z trójką drugiego szeregu i pozostaje na jej skrzydle. — *Trzema na prawo* lub *na lewo w tył* z kolumny szóstkami, robi woltę w stronę nakazaną, a po komendzie *stój, równaj się*, lub *na prost*, staje na skrzydle ostatniego oddziału z przeciwnej strony dyrekcyi, to jest obok trójki drugiego szeregu.

ODŁAMANIE PLUTONU I FORMACYE RÓŻNYCH CZĘŚCI.

SZÓSTKAMI OD PRAWEGO Z MIEJSCA.

§ 36. (Fig. 7). Chcąc się odłamać z frontu szó-

stkami z miejsca, komendant Plutonu komenduje :

- 1° *Od prawego formuj Szóstki,*
- 2° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, Podoficer prawoskrzydłowy zmyka się w prawo i robi miejsce na trójkę drugiego szeregu, a po sformowaniu szóstki, zajmuje miejsce na prawém jéj skrzydle.

Po komendzie MARSZ, pierwsza trójka tak pierwszego jak i drugiego szeregu, wyrusza na prost. — Pierwsza trójka drugiego szeregu, po wyruszeniu na przód na długość jednego konia, zwraca się ukośnie w prawo, powiększa ruch, i znalazłszy się odkrytą przez trójkę pierwszego szeregu, zwraca na prost, i formuje się po prawej stronie swoich poprzedników, mając czucie i równanie na lewo. — Druga trójka pierwszego szeregu wyrusza na przód wtenczas, kiedy się z nią zrówna pierwsza trójka drugiego szeregu, i po wyruszeniu na przód na długość jednego konia, zwraca się ukośnie w prawo, a znalazłszy się wprost za poprzedzającym oddziałem, zwraca się na prost. — Druga trójka drugiego szeregu wyrusza razem ze swojemi poprzednikami, i po zwróceniu na prawo powiększa ruch; znalazłszy się odkrytą, zwraca na prost i formuje się po prawej stronie swoich poprzedników, a po sformowaniu szóstki, obie trójki podwajają ruch i dochodzą do naczelnego oddziału, mając czucie i równanie na lewo. — Trzecia trójka pierwszego szeregu

wyrusza wtenczas, kiedy druga trójka drugiego szeregu zwraca się w prawo.—Trzecia trójka drugiego szeregu wyrusza razem ze swojemi poprzednikami, i obie postąpiwszy na przód na długość jednego konia, zachodzą w prawo każda oddzielnie, i sformowaływszy szóstkę, postępują na prost po linii frontu, a doszedłszy do punktu gdzie się pierwsza szóstka odłamała, zachodzą prawém ramieniem na przód, podwajają ruch i dochodzą do naczelných, mając czucie i równanie na lewo. — Następne oddziały mają to samo do uwagi i wyruszają na przód, razem z trójką drugiego szeregu odłamującego się oddziału.

Podoficer lewoskrzydłowy przejeżdża na prawe skrzydło ostatniej szóstki wtenczas, kiedy ostatnia trójka pierwszego szeregu zachodzi w prawo.

Podoficer prawo-zarotowy uważa na drugą trójkę drugiego szeregu, i razem z nią odłamuje się, przejeżdżając na prawe jej skrzydło, czyli na prawe drugiej szóstki i od prawego skrzydła Plutonu.

Podoficer lewo-zarotowy uważa na przedostatnią trójkę drugiego szeregu, i razem z nią odłamuje się, dojeżdżając na prawe jej skrzydło, czyli na prawe drugiej szóstki od lewego skrzydła Plutonu.

Z KOLUMNY SZÓSTKAMI OD PRAWEGO W MARSZU
ODŁAMAĆ SIĘ TRZEMA.

§ 37. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Trzema od prawego,*

2° MARSZ.

(Fig. 8). Po komendzie MARSZ, Podoficer prawoskrzydłowy dojeżdża ukośnie w lewo do pierwszej trójki pierwszego szeregu, i razem z nią podwaja ruch i maszeruje na prost. — Pierwsza trójka drugiego szeregu ciągnie się ukośnie w lewo, a skoro się schowa po za trójkę pierwszego szeregu, zwraca na prost, podwaja ruch i równa się na swoich poprzedników. — Następne oddziały odłamują się tym samym porządkiem i w tém samym miejscu, gdzie się pierwsza trójka odłamała. — Wszystkie trójki mają czucie i równanie na lewo.

Podoficerowie lewoskrzydłowy i zarotowi ciągną się ukośnie w lewo razem z trójkami drugiego szeregu, obok których się znajdują, a skoro te zwracają na prost, Podoficerowie ci dojeżdżają na prawe skrzydła trójek pierwszego szeregu przed niemi będących i znajdują się : lewoskrzydłowy przy ostatniej trójce pierwszego szeregu; zarotowi przy drugiej i przedostatniej trójce pierwszego szeregu.

Odłamanie się *trzema z szóstek w miejscu*, tak samo wykonywa się z różnicą, iż komendant Plutonu nadaje ruch, i po odłamaniu się pierwszego oddziału, następne odłamują się ze swego miejsca i każdy w szczególności zaczyna wtenczas odłamywać się, kiedy trójka drugiego szeregu poprzedzającego oddziału zwraca na prost za swojemi poprzednikami.

Podoficerowie, lewoskrzydłowy i zarotowi mają to samo do uwagi jak powyżej.

Z KOLUMNY TRZEMA OD PRAWEGO W MARSZU
ODŁAMAĆ SIĘ ROTAMI.

§ 38. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Rotami od prawego,*
MARSZ.

(Fig. 9). Po pierwszej komendzie, Podoficer prawoskrzydłowy wyjeżdża naprzód i formuje rotę z komendantem Plutonu. Pierwszy numer drugiego szeregu jednocześnie z Podoficerem wyrusza ukosnie w prawo i formuje rotę ze swoim poprzednikiem.

Po komendzie MARSZ, Podoficer i pierwsza rota podwajają ruch i maszerują na prost. — Drugie i trzecie numera obydwóch szeregów ciągną się ukosnie w prawo. — Drugie i trzecie numera pierwszego szeregu, każdy następnie, znalazłszy się na linii poprzedzającego numeru pierwszego szeregu, zwraca na prost. — Drugie i trzecie numera drugiego szeregu uważają na swoich poprzedników i dojeżdżają do nich, skoro oni zwracają na prost, i formując z nimi rotę, razem podwajają ruch i maszerują za poprzedzającymi rotami. — Następne oddziały odłamują się w tém samym miejscu, gdzie się pierwszy odłamał. — Pierwsze numera pierwszego szeregu maszerują na prost. — Pierwsze numera drugiego szeregu dojeżdżają swoich poprzedników wtenczas, kiedy się drugie numera w poprzedzającym oddziale sformowały w rotę, i

uważając na trzecie numeru, postępują zaraz za niemi ruchem podwojonym.

Podoficer lewoskrzydłowy maszeruje na prost, i z końcem odłamania ostatniej trójki tak pierwszego jak i drugiego szeregu, przejeżdża za ostatni numer pierwszego szeregu. Zarotowi maszerują obok drugiej i przedostatniej roty z prawej strony Plutonu.

Z KOLUMNY ROTAMI OD PRAWEGO W MARSZU
SFORMOWAĆ TRÓJKI.

§ 39. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Formuj Trójki,*

2° MARSZ.

(Fig. 10). Po komendzie MARSZ, wszystkie trójki formują się jednocześnie. — Podoficer prawoskrzydłowy staje przy numerze pierwszym pierwszego szeregu naczelną rotę. — Pierwsze numery pierwszego szeregu maszerują na prost tym samym ruchem, drugie i trzecie ciągną się ukośnie w lewo powiększonym ruchem i formują się po lewej stronie numerów pierwszych. — Pierwsze numery drugiego szeregu chowają się za pierwsze numery pierwszego szeregu czyli za swoich poprzedników; drugie i trzecie ciągną się ukośnie w lewo powiększonym ruchem i formują się po lewej stronie pierwszych numerów drugiego szeregu równając się na swoich poprzedników.

Podoficerowie lewoskrzydłowy i zarotowi udają

się do numerów pierwszych pierwszego szeregu, zajmują miejsca te same jak w kolumnie trzema.

Po sformowaniu się trzema, oddziały podwajają razem ruch i zamykają odstępy następnie jeden po drugim, mając czucie i równanie na lewo.

Z KOLUMNY TRZEMA OD PRAWEGO W MARSZU
SFORMOWAĆ SZÓSTKI.

§ 40. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Formuj szóstki,*

2° MARSZ.

(Fig. 11). Po pierwszej komendzie, Podoficer prawoskrzydłowy zmyka się ukośnie w prawo i robi miejsce na trójkę drugiego szeregu.

Po komendzie MARSZ, wszystkie szóstki formują się jednocześnie. — Trójki pierwszego szeregu marszerują na prost tym samym ruchem. — Trójki drugiego szeregu ciągną się ukośnie w prawo ruchem powiększonym, i każda skoro się znajdzie odkrytą przez trójkę pierwszego szeregu, zwraca na prost i formuje się po prawej stronie trójki pierwszego szeregu, czyli obok swoich poprzedników, mając czucie i równanie na lewo.

Podoficerowie, lewoskrzydłowy i zarotowi zmykają się ukośnie w prawo i robią miejsce no trójki drugiego szeregu, zajmując miejsca jak w kolumnie szóstkami.

Wszystkie szóstki po sformowaniu się, podwajają razem ruch i każda następnie zamyka odstęp.

ODLAMANIE SIĘ PLUTONU TRZEMA OD PRAWEGO
Z MIEJSCA.

§ 41. Komendant plutonu komenderuje :

- 1° *Trzema od prawego,*
- 2° *Stępo, klusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

(Fig. 12). Po komendzie MARSZ, pierwszy oddział czyli pierwsza trójka tak pierwszego jak i drugiego szeregu wraz z Podoficerem prawoskrzydłowym wyrusza na przód i maszeruje wprost przed siebie. — Drugi oddział uważa, skoro trójka drugiego szeregu pierwszego oddziału pomijać go zaczyna, w tenczas wyrusza na przód i ciągnie się ukośnie w prawo; a znalazłszy się na linii wprost po za poprzedzającym oddziałem, zwraca na prost, powiększa ruch i dochodzi do naczelnego. — Trzeci oddział wyrusza wtenczas, kiedy trójka drugiego szeregu drugiego oddziału zrówna się z jego pierwszym szeregiem, i posunawszy się na przód na długość jednego konia, zachodzi lewem ramieniem na przód, drugi szereg za pierwszym, i maszeruje na prost równolegle do linii frontu, z którego wyszedł; a doszedłszy do miejsca z którego pierwszy oddział wyruszył, zachodzi prawem ramieniem na przód, powiększa ruch, dochodzi do poprzedzającego mając czucie na lewo, równanie na lewo i na przód. — Następne oddziały mają to samo do uwagi względem poprzedzających siebie, co trzeci miał względem drugiego.

Podoficer lewoskrzydłowy przejeżdża na prawe

skrzydło ostatniej trójki pierwszego szeregu wtenczas, kiedy ta razem z trójką drugiego szeregu zachodzi w prawo.

Podoficer prawozarotowy przejeżdża na prawe skrzydło drugiej trójki pierwszego szeregu wtenczas, kiedy ta zawraca na prost.

Podoficer lewozarotowy przejeżdża na prawe skrzydło drugiej trójki pierwszego szeregu od lewego skrzydła Plutonu wtenczas, kiedy ta razem z trójką drugiego szeregu zachodzi w prawo.

ODŁAMANIE SIĘ PLUTONU ROTAMI OD PRAWEGO
Z MIEJSCA.

§ 42. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Rotami od prawego,*

2° *Stępo, (klusem lub galopem),*

3° MARSZ.

(Fig. 13). Po pierwszej komendzie, Podoficer prawoskrzydłowy wyjeżdża na przód i formuje rotę z komendantem Plutonu. Pierwszy numer drugiego szeregu jednocześnie z Podoficerem wyrusza ukośnie w prawo do pierwszego numeru pierwszego szeregu i formuje z nim rotę.

Po komendzie MARSZ, Podoficer i pierwsza rota wyruszają na prost ruchem nakazanym. — Następne, czyli drugie numera, wyruszają na przód wtenczas, kiedy ich pierwsza rota pomijać zaczyna, i ciągną się ukośnie w prawo. — Drugi numer pierwszego szeregu znalazłszy się na linii poprzedzającego numeru pierwszego szeregu, zwraca na prost. —

Drugi numer drugiego szeregu pociągnawszy się o krok więcej w prawo, zwraca na prost, powiększa ruch i formuje się po prawej stronie i obok swojego poprzednika. — Następne numera do siódmego żołnierza czyli do trzeciego oddziału wyruszają kolejno tym samym porządkiem, i pociągnawszy się w prawo do linii poprzedzających rot, zwracają na prost, formują rotę i postępują za naczelnymi. — Pierwsze numera trzeciego oddziału uważają, skoro poboczniki z prawej ich strony pociągnęli się w prawo, wtenczas wyruszają razem na przód na długość jednego konia, zwracają w prawo każdy oddzielnie, i tym sposobem sformowawszy rotę, maszerują wzdłuż linii frontu, a doszedłszy do linii odłamanych rot, biorą prawe ramię na przód, powiększają ruch i dochodzą do naczelnych. — Następne numera mają to samo do uwagi i wyruszają z frontu wtenczas, kiedy ich poboczniki zwracają na prawo.

Podoficer lewoskrzydłowy maszeruje za ostatnim numerem pierwszego szeregu.

Podoficer prawozarotowy wyrusza razem z drugim numerem drugiego szeregu i maszeruje obok niego po prawej stronie.

Podoficer lewozarotowy wyrusza razem z drugim numerem drugiego szeregu od lewego skrzydła Plutonu i maszeruje obok niego po prawej stronie.

§ 43. Odłamanie się różnemi częściami z Plutonu od lewego, wykonywa się tym samym porządkiem jak od prawego, z przeciwniej strony. — Numera trzecie od lewego, zajmują miejsca numerów pierwszych od prawego. — Numera pierwsze od le-

wego, zajmują miejsca numerów trzecich od prawego, to jest, jeżeli będzie odłamaniem *rotami od lewego*, numera trzecie będą naczelnymi i odłamują się tak, jak numera pierwsze od prawego, i t. p. — W odłamaniu się *trzema od lewego*, ostatnia trójka pierwszego szeregu będzie naczelną. — *Szóstkami od lewego*, trójki drugiego szeregu formują się po lewej stronie swoich poprzedników i szóstka z lewego skrzydła będzie naczelną.

Odłamując się od lewego, Podoficer lewoskrzydłowy ma to samo do uwagi co podoficer prawoskrzydłowy odłamując się od prawego, i na wzajem; zarotowi, to samo.

We wszystkich kolumnach od lewego, Podoficerowie znajdują się po lewej stronie swoich oddziałów, tak jak od prawego po prawej stronie.

ODŁAMANIE SIĘ Z PLUTONU RÓŻNEMI CZĘŚCIAMI OD PRAWEGO W MARSZU.

§ 44. (Fig. 14). Odłamanie się z Plutonu różnymi częściami od prawego w marszu, wykonywa się tak jak z miejsca, z różnicą, iż w marszu część naczelną którą się Pluton ma odłamać, podwaja ruch, i maszeruje na prost; — reszta Plutonu ciągnie się ukośnie w prawo, i następnie każda część znalazłszy się w prost za naczelną czyli za odłamaną, zwraca na prost, podwaja ruch i odłamuje się dochodząc do poprzedzającej.

Komenda jest ta sama, prócz ruchu który się nie nadaje.

UWAGA. We wszystkich kolumnach bojowych jak i marszowych, dyrekcyja jest z przeciwnéj strony skrzydła od którego się kolumna formuje, to jest : jeżeli kolumna formuje się od prawego skrzydła, wtenczas dyrekcyja będzie na lewo; od lewego, dyrekcyja na prawo.

W kolumnach marszowych jak *to trzema i szóstkami*, Podoficerowie znajdują się z przeciwnéj strony dyrekcyi.

FORMACYA PLUTONU NA PRZÓD Z RÓŻNYCH CZĘŚCI OD PRAWEGO W MARSZU.

Z KOLUMNY SZÓSTKAMI.

§ 45. Komendant Plutonu komenderuje :

1° *Formuj Pluton,*

2° MARSZ.

(Fig. 15). Po komendzie MARSZ, pierwsza trójka pierwszego szeregu maszeruje na prost tym samym ruchem. — Pierwsza trójka drugiego szeregu przepuszcza pierwszą trójkę pierwszego szeregu i ciągnie się w lewo, a schowawszy się za swoich poprzedników, zwraca na prost, postępuje zaraz za nimi i równa się na nich. — Podoficer prawoskrzydłowy ciągnie się ukośnie w lewo i dojeżdża na prawe skrzydło pierwszej trójki pierwszego szeregu. — Wszystkie inne szóstki zwracają w lewo i ciągną się ukośnie powiększonym ruchem. — Każda trójka pierwszego szeregu skoro się znajdzie w prost swego miejsca we froncie Plutonu, zwraca na prost i formuje się obok poprzedzającej trójki pierwszego szeregu, mając czucie i równanie na prawo. — Ka-

żda trójka drugiego szeregu ciągnie się jeszcze więcej w lewo, a skoro się schowa za trójkę pierwszego szeregu, zwraca na prost i formuje się razem ze swojemi poprzednikami, wchodząc w ruch trójkę we froncie.

Podoficerowie lewoskrzydłowy i zarotowi ciągną się przy swoich szóstkach, i po zwróceniu na prost trójek drugiego szeregu, obok których się znajdowali, zajmują swoje miejsca jak to było wskazane w Plutonie w rozwiniętym froncie.

Komendant Plutonu uważa, skoro ostatni oddział wstępuje do frontu, komenderuje : STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, lub NA — PROST, jeżeli chce maszerować na przód, zostawiając tę samą dyrekcyę lub ją zmieniając.

Z KOLUMNY TRZEMA.

§ 46. Komenda jest ta sama.

(Fig. 16.). Po komendzie MARSZ, pierwszy oddział, czyli pierwsza trójka tak pierwszego jak i drugiego szeregu razem z Podoficerem prawoskrzydłowym maszeruje na prost tym samym ruchem. — Wszystkie inne trójki zwracają w lewo i ciągną się powiększonym ruchem. — Każda trójka pierwszego szeregu skoro się znajdzie wprost swego miejsca we froncie Plutonu, zwraca na prost i formuje się obok poprzedzającej, mając czucie i równanie na prawo. — Każda trójka drugiego szeregu po zwróceniu się trójki pierwszego szeregu na prost, cią-

gnie się jeszcze o krok więcej w lewo, zwraca na prost i formuje się razem za swojemi poprzednikami.

Podoficerowie lewoskrzydłowy i zarotowi ciągną się przy swoich oddziałach, i po zwróceniu ich na prost zajmują swoje miejsca.

Z KOLUMNY ROTAMI.

§ 47. Komenda jest ta sama.

(Fig. 17). Po komendzie MARSZ, pierwszy numer pierwszego szeregu maszeruje na prost tym samym ruchem. — Pierwszy numer drugiego szeregu przepuszcza swojego poprzednika i chowa się za niego. — Podoficer prawoskrzydłowy dojeżdża obok pierwszego numeru pierwszego szeregu. — Resztę rot zwracają w lewo i ciągną się ukośnie powiększonym ruchem. — Każdy żołnierz pierwszego szeregu skoro się znajdzie wprost swego miejsca we froncie Plutonu, zwraca na prost i formuje się obok prawych poboczników. — Każdy żołnierz drugiego szeregu po zwróceniu swego poprzednika na prost, ciągnie się o krok więcej w lewo, zwraca na prost i formuje się razem za swoim poprzednikiem.

Podoficerowie lewoskrzydłowy i zarotowi ciągną się przy swoich rotach, i po zwróceniu ich na prost, zajmują swoje miejsca.

§ 48. Formowanie Plutonu z kolumny od lewego wykonywa się tym samym porządkiem, z różnicą że części któremi się formuje Pluton, odbywają ciągnięcie w prawo, i t. d.

§ 49. Formacja Plutonu w lewo z kolumny szó-

stkami od prawego, lub w prawo z kolumny szóstkami od lewego, wykonywa się przez proste zajście trzema w lewo w kolumnie od prawego, a trzema w prawo w kolumnie od lewego, i tak :

Chcąc sformować Pluton w lewo z kolumny szóstkami od prawego w marszu, komendant Plutonu komenderuje :

1° *Do frontu,*

2° MARSZ,

3° NA — PROST, i t. d.

Po komendzie MARSZ, Pluton zachodzi trzema w lewo do frontu. — Po ostatniej komendzie Pluton postępuje na prost. — Komendant Plutonu zmienia dyrekcyę lub w tój samej pozostawia.

§ 50. Chcąc zaś sformować Pluton w lewo zatrzymując go, komendant Plutonu komenderuje :

1° PLUTON,

2° STÓJ,

3° *Do frontu,*

4° MARSZ,

5° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po drugiej komendzie Pluton zatrzymuje się; po czwartej komendzie zachodzi w lewo do frontu; po piątej zatrzymuje i równa się na prawo.

§ 51 Do sformowania frontu w prawo z kolumny szóstkami od lewego, komendant Plutonu nadaje tę samą komendę, po której Pluton zachodzi trzema w prawo do frontu; następnie zatrzymuje się lub maszeruje na prost, stosownie do komendy, mając czucie i równanie w stronę zachodzenia lub w stronę

dyrekcyi, jeżeli takowa po komendzie NA — PROST była nadaną.

§ 52. Do sformowania frontu w prawo z kolumny szóstkami od prawego, lub w lewo z kolumny szóstkami od lewego, tudzież, chcąc sformować front w którąkolwiek stronę maszerując trzema lub rotami — w tych wszystkich zdarzeniach trzeba zmienić kierunek czoła kolumny w stronę w którą potrzeba sformować front i wykonać formację na przód.

W formowaniu frontu w tył przez zajście czoła kolumny w koło, uważać należy, ażeby z kolumny od prawego w formowaniu frontu w tył w lewą stronę, jak równie z kolumny od lewego w formowaniu frontu w tył w prawą stronę, Pluton przed uformowaniem się, uszedł na całą długość swoją, to jest jaką zajmuje w kolumnie, i z końcem zajścia w tył ostatniej części, formację frontu na przód rozpoczął.

ROZDZIAŁ II.

SZKOŁA SZWADRONU.

§ 53. Szkoła Szwadronu rozpoczyna się przez wyrównanie Szwadronu w bojowym szyku czyli we

froncie (*), a następnie przez przejście wszystkich zachodzeń *trzema*, odłamaniem się szóstkami, *trzema* i rotami, i formacye frontu z tychże części.

Wszystkie te poruszenia wykonywają się podług prawideł Szkoły Plutonu, prócz niektórych zmian w obrotach Podoficerów jak następuje :

W zachodzeniu *trzema*, Podoficerowie prawoskrzydłowi w ostatnich trzech Plutonach, to jest : w drugim, trzecim i czwartym Plutonie, nie cofają, lecz wykonywają poruszenia przy drugim szeregu, jak to było w Szkole Plutonu po cofnięciu się do tegoż. — W odłamaniu się *rotami*, nie wyjeżdżają na przód, lecz następnie, uważając na poprzedzające rotę, odłamują się przez zwrot na prawo od prawego, lub na lewo od lewego, i formują rotę każdy w szczególności z Podoficerem lewoskrzydłowym pobocznego Plutonu.

W zachodzeniu *trzema na prawo* lub *na lewo w tył* z frontu, Podoficerowie lewoskrzydłowi po zajęciu w tył pozostają w swoim czyli w pierwszym

(*) Do wyrównania Szwadronu na linii wskazanej, używa się Podoficerów wytycznych, którzy, wywołani przez komendę, stają na nową linię frontu jak następuje: Podoficer prawozarotowy pierwszego Plutonu staje na nowej linii frontu tak, ażeby po wstąpieniu Szwadronu znalazł się wprost prawego jego skrzydła, twarzą obrócony w lewą stronę i w poprzek pierwszej trójki pierwszego szeregu z prawego skrzydła pierwszego Plutonu, na krok jeden odstępu. — Podoficer lewozarotowy czwartego Plutonu ma to samo do uwagi lecz z przeciwniej strony, to jest wprost lewego skrzydła Szwadronu i twarzą obrócony do Podoficera prawowytycznego. — Podoficer lewoskrzydłowy drugiego Plutonu wprost środka Szwadronu, twarzą obrócony do skrzydła dyrekcyjnego. — Podoficerowie wytyczni równają się na siebie zachowując pomiędzy sobą odstępy półszwadronowe.

szeregu, prócz lewoskrzydłowego w czwartym Plutonie, który się posuwa do naczelnego szeregu. — W odłamaniu się *rotami*, Podoficer lewoskrzydłowy w czwartym Plutonie formuje rotę z komendantem tegoż Plutonu, maszerując za drugim szeregiem w kolumnie *rotami od prawego*, lub przed drugim szeregiem w kolumnie *rotami od lewego*.

MIEJSCA OFICERÓW W KOLUMNIE SZÓSTKAMI,
TRZEMA I ROTAMI W SZWADRONIE.

§ 54. *Szóstkami od prawego*. — Wszyscy komendanci Plutonów maszerują od strony dyrekcyi i przy naczelnych szóstkach swoich Plutonów, prócz komendanta czwartego Plutonu, który staje przy ostatniej szóstce swojego Plutonu od strony dyrekcyi. — Od *lewego*, komendanci czwartego, trzeciego i drugiego Plutonu, maszerują przy naczelnym szóstkach, komendant pierwszego Plutonu przy ostatniej.

Trzema od prawego. — Komendanci Plutonów maszerują od strony dyrekcyi przy naczelnym trójkach pierwszego szeregu w swoich Plutonach; komendant czwartego Plutonu przy ostatniej pierwszego szeregu. — Od *lewego*, komendanci czwartego, trzeciego i drugiego Plutonu przy naczelnym trójkach pierwszego szeregu; komendant pierwszego Plutonu przy ostatniej pierwszego szeregu.

Rotami od prawego. — Komendant pierwszego Plutonu maszeruje przed pierwszym szeregiem i

formuje rotę z Podoficerem prawoskrzydłowym; komendanci drugiego i trzeciego Plutonu na czele swoich Plutonów i obok roty Podoficerów; komendant czwartego Plutonu za pierwszym szeregiem i w rocie z Podoficerem lewoskrzydłowym. — *Od lewego*, komendant czwartego Plutonu przed pierwszym szeregiem i w rocie z Podoficerem lewoskrzydłowym; komendanci trzeciego i drugiego Plutonu na czele swoich Plutonów i obok roty Podoficerów; komendant pierwszego Plutonu za pierwszym szeregiem i w rocie z Podoficerem prawoskrzydłowym.

Komendant Szwadronu w powyższych kolumnach maszeruje na czele kolumny lub tam gdzie jego obecność jest potrzebną. — Oficer zarotowy, o krok za kolumną.

Po uzupełnieniu powyższych obrotów, komendant Szwadronu przystępuje do maszerowania frontem na prost, ukośnie czyli ciągnięciem się i do zachodzenia szwadronem, stosując się do przepisów Szkoły Plutonu i do długości frontu, a następnie rozpoczyna manewra w Szwadronie.

W marszu frontem, komendanci skrzydłowych Plutonów, wstępują na skrzydła Szwadronu.

FORMACJA KOLUMN.

§ 55. Formacja kolumn wykonywa się przez zajście z frontu Plutonami w prawo lub w lewo, i używa się wtenczas, kiedy kolumna ma postępować

w prawą lub w lewą stronę; lub przez odłamanie się Plutonami z frontu na przód wtenczas, kiedy kolumna ma postąpić na przód.

UWAGA. Wszystkie zachodzenia Plutonów z frontu lub do frontu, tudzież w kolumnie, kiedy Plutony zachodzą w koło, czyli w ogólności kiedy zachodzą razem, wykonywają się na osi stałej. — Zochodzenia na osi ruchomej wykonywają się wtenczas, kiedy Pluton lub Szwadron pojedynczo zachodzi w marszu, lub kiedy Plutony zachodzą następnie jeden po drugim około jednego punktu.

Jeżeli będzie zachodzenie Plutonami w tył z bojowego szyku, Podoficerowie na osi będący pozostają w pierwszym szeregu; Podoficerowie skrzydeł zachodzących w drugim, prócz Podoficera od pola, który pozostaje przy pierwszym szeregu, to jest, iż po zajęciu: *Plutonami prawe ramiona na przód w koło*, Podoficerowie lewoskrzydłowi będą w pierwszym szeregu; Podoficerowie prawoskrzydłowi w drugim, prócz prawoskrzydłowego w czwartym Plutonie, który się znajduje od pola i pozostanie w pierwszym szeregu. — Po zajęciu: *Plutonami lewe ramiona na przód w koło*, Podoficerowie prawoskrzydłowi będą w pierwszym szeregu; lewoskrzydłowi w drugim, prócz lewoskrzydłowego w pierwszym Plutonie, który się znajdzie od pola i pozostanie w pierwszym szeregu. — Podoficerowie skrzydeł zachodzących mają to do uwagi, iż we wszystkich zachodzeniach, kiedy skrzydła zachodzące pomijają, lub przechodzą skrzydła na osi będące, usuwają się za pierwszą rotę i pomijają oś, a następnie powiększonym ruchem dojeżdżają do skrzydeł zachodzących, np. *Plutonami prawe ramiona na przód*, z bojowego szyku, lub *prawe ramiona na przód w koło*, z kolumny od prawego, Podoficerowie prawoskrzydłowi w ostatnich trzech Plutonach, mając przed sobą Podoficerów lewoskrzydłowych, chowają się za pierwsze rotę swoich skrzydeł, i posunąwszy się na przód na długość jednego konia, zwracają ukośnie w prawo i dochodzą na swoje miejsca.

To samo mają do uwagi Podoficerowie lewoskrzydłowi, skoro po zajęciu Plutonami z bojowego szyku lewymi ramionami w koło, Szwadron odwraca Plutonami do frontu temiż ramionami. — Podoficerowie prawoskrzydłowi w ostatnich trzech Plutonach,

skoro się znajdą na osi zachodzenia, to jest kiedy Plutony zachodzą lewymi ramionami, wstępują zaraz po komendzie wykonawczej do pierwszego szeregu wyruszając za Podoficerami lewoskrzydłowymi. — Maszerując w kolumnie od lewego, skoro Plutony zachodzą do frontu, po komendzie ostrzegającej Podoficerowie prawoskrzydłowi cofają za pierwsze rotę swych skrzydeł, robiąc miejsce Podoficerom lewoskrzydłowym do wstąpienia w pierwszy szereg, i za nimi się formując; — to samo wykonują w zachodzeniu do frontu lewymi ramionami z odwrotnego szyku, nie przędź jednakże cofając, aż skrzydło zachodzące pobocznego Plutonu nie zbliży się do niego o połowę zajścia.

§ 56. Chcąc sformować kolumnę przez zajście Plutonami w prawo pędem, komendant Szwadronu komenderuje;

1° *Plutonami w prawo—ZAJDŹ,*

2° *MARSZ,*

3° *STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.*

Po pierwszej komendzie, komendanci Plutonów udają się na punkta oparcia lewych skrzydeł swych Plutonów, to jest na plutonowy odstęp prostopadle do prawych skrzydeł Plutonów. — Po drugiej komendzie, ruch się rozpoczyna: Plutony zachodzą w prawo pędem jak było wskazane w Szkole Plutonu. — Komendant Szwadronu nie dopuszczając do zupełnego zajścia nadaje trzecią komendę; komendanci Plutonów jednocześnie powtarzają tę komendę.

Tym samym porządkiem wykonywa się zajście Plutonami w lewo.

§ 57. Jeżeli Plutony zachodzić mają wolniejszym

ruchem będąc w miejscu lub w marszu, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Plutonami lewe lub prawe ramiona na przód,*
- 2° *Stąpo, (ktusem lub galopem),*
- 3° MARSZ,
- 4° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ lub NA—PROST.

Zachodzenie wykonywa się jak wyżej w stronę nakazaną i ruchem nadanym, na osi stałej; komendanci Plutonów nie wyjeżdżają na punkta oparcia swych skrzydeł. — Komendant Szwadronu zatrzymuje Plutony, lub jeżeli chce postępować na przód, nadaje komendę NA—PROST : Plutony zatrzymują się lub postępują na prost stosownie do komendy, mają równanie do skrzydła którem zachodziły.

We wszystkich zajściach na raz Plutonami, komendanci Plutonów nic nie komenderują, prócz komendy do zatrzymania. — Gdyby jednak komenda szwadronowa nie była zrozumianą w Plutonach, wtenczas komendanci Plutonów cichą komendą ostrzegają żołnierzy o poruszeniu które mają wykonać.

§ 58. Chcąc sformować kolumnę od prawego z miejsca przez odłamanie się Plutonów na przód, komendant Szwadronu komenderuje :

- (Fig. 18). 1° *Pierwszy Pluton na przód, Plutonami w prawo,*
- 2° *Stąpo, (ktusem lub galopem),*
 - 3° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego plutonu komenderuje : *Dyrekcya na lewo*. — Po komendzie MARSZ, komendant pierwszego plutonu nie powtarzając tej komendy, wyrusza z plutonem na prost. — Komendant drugiego plutonu, skoro pierwszy pluton pomijać go zaczyna, nadaje komendę MARSZ, i wyruszywszy z plutonem na przód na długość jednego konia, komenderuje w PRAWO; żołnierze zwracają w prawo, postępują ukośnie, a skoro pluton swoim lewym skrzydłem znajdzie się wprost lewego naczelnego plutonu, komendant plutonu komenderuje ; *na—prost dyrekcya na lewo*: żołnierze zwracają na prost i postępują za naczelnym plutonem na odstęp plutonowy mając czucie i równanie na lewo. — Podoficer lewoskrzydłowy równa się na lewoskrzydłowego w naczelnym plutonie. — Trzeci i czwarty pluton mają to samo do uwagi co miał drugi względem pierwszego. — Komendant trzeciego plutonu nadaje komendę MARSZ, do wyruszenia, zaraz po komendzie w PRAWO w drugim plutonie. — To samo czwarty ma do uwagi względem trzeciego.

§ 59. Sformowanie kolumny od lewego przez odłamanie się plutonów na przód wykonywa się tym samym porządkiem z przeciwniej strony. Komendant szwadronu komenderuje :

- 1° *Czwarty pluton na przód, plutonami w lewo,*
- 2° *Stepo, (kłusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant czwartego plutonu komenderuje : *Dyrekcya na prawo*. Po komendzie MARSZ, wyrusza na prost. — Następne plutony, każdy w swoim czasie wyruszają z frontu i ciągną się w lewo, a wszedłszy w kolumnę zwracają na prost, mając czucie i równanie na prawo.

W marszu, sformowanie kolumny od prawego lub od lewego przez odłamanie się plutonów na przód, wykonywa się tym samym porządkiem jak z miejsca, z różnicą iż komendant Szwadronu nie nadaje komendy ruchu, a naczelny pluton po komendzie MARSZ, podwaja ruch i odłamuje się. — Komendanci plutonów następnych jednocześnie komenderują w prawo; plutony ciągną się razem ukośnie w stronę nakazaną, i następnie każdy pluton znalazłszy się wprost poprzedzającego w kolumnie, zwraca na prost, podwaja ruch i dochodzi do naczelnego na odstęp plutonowy, mając czucie i równanie w stronę w którą dyrekcyja była nakazaną. — Po odłamaniu się plutonów w kolumnę, komendant Szwadronu przywraca pierwotny ruch lub w tym samym pozostawia.

§ 60. Maszerując w kolumnie plutonowej, można robić wszelkie zmiany kierunku w prawo, w lewo lub w tył; i tak, chcąc zmienić kierunek kolumny w prawo, będąc od prawego, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Czoło kolumny lewe ramię na przód,*
- 2° MARSZ.

Po tej komendzie, komendant pierwszego plutonu

komenderuje : *Lewe ramię na przód* — MARSZ ; Pluton zachodzi w prawo na osi ruchomój ; komendant Plutonu nie dopuszczając do zupełnego zajścia komenderuje : NA — PROST. — Komendanci następnych Plutonów, każdy w szczególności skoro się znajdzie z Plutonem na półplutonowy odstęp od miejsca gdzie naczelny Pluton zachodził, komenderuje : *Lewe ramię na przód* ; a doszedłszy do miejsca gdzie pierwszy zachodził, komenderuje : MARSZ ; a przy końcu zajścia : NA — PROST, i postępuje na przód na plutonowy odstęp od poprzedzającego.

We wszystkich zmianach kierunku czoła kolumny, jeżeli komendant Szwadronu po nadanej komendzie chce maszerować mniej jak na czwartą część koła, nadaje komendę *na prost* wtenczas, kiedy naczelny Pluton zaszedł ramieniem w połowę zajścia, lub o tyle, o ile potrzeba wejść w należyty kierunek. — Następne Plutony wykonywają to samo zajście i w tem samem miejscu gdzie naczelny.

§ 61. Chcąc zmienić czoło kolumny w *prawo* (lub *w lewo*) *w tył*, komendant Szwadronu komenderuje :

1° *Czoło kolumny lewe* (lub *prawe*) *ramię na przód*,

2° MARSZ.

Po téj komendzie, komendant naczelnego Plutonu powtarza komendę, po której Pluton zachodzi. — Komendant Szwadronu przed dojściem Plutonu na czwartą część koła, komenderuje :

W KOŁO.

Komendant naczelnego Plutonu powtarza komendę, w KOŁO, po której Pluton wykonywa drugą część zajścia, — Komendant Plutonu z końcem drugiego zajścia, komenderuje *na prost*, i nadaje właściwą dyrekcyę w kolumnie jeżeli ta przez zajście ramieniem w naczelnym Plutonie zmienioną została. — Następne Plutony wykonywają zachodzenie jeden po drugim na komendy swoich komendantów Plutonów, w tem samym miejscu gdzie naczelną, i tym samym porządkiem jak przy zmianie kierunku *w prawo* lub *w lewo*.

§ 62. W formowaniu kolumny Półszwadronami z frontu w prawo lub w lewo i na przód, jest to samo do uwagi jak było w formacyi kolumny plutonowej, z różnicą iż po pierwszej komendzie: *Półszwadronami w prawo* lub *w lewo zachodź*; albo: *Pierwszy* lub *drugi Półszwadron na prost*; *Półszwadronem w prawo* lub *w lewo*, komendanci skrzydłowych Plutonów udają się przed swoje Półszwadrony; komendanci średnich Plutonów, każdy w swoim Półszwadronie wstępują w miejsca komendantów skrzydłowych Plutonów.

§ 63. (Fig. 19). Do sformowania kolumny Półszwadronami z kolumny plutonowej od prawego w marszu, komendant Szwadronu komenderuje:

1° *Formuj Półszwadrony,*

2° MARSZ.

Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna. — Komendanci pierwszego i trzeciego Plutonu maszerują z Plutonami na prost tym samym ruchem. —

Komendanci drugiego i czwartego plutonu komenderują : *w lewo*; plutony zwracają w lewo, powiększają ruch, a skoro się znajdą odkrytymi przez poprzedzające, komendanci ich komenderują : *na prost — dyrekcyja na prawo*; plutony zwracają na prost, formują półszwadrony z naczelnymi plutonami, to jest, drugi pluton z pierwszym, czwarty z trzecim, i wstępują w ruch naczelnych plutonów. — Po sformowaniu półszwadronów, komendanci skrzydłowych plutonów zajmują zaraz miejsca przed środkiem swoich półszwadronów, komendanci średnich plutonów wstępują w miejsca komendantów skrzydłowych plutonów. — Komendant szwadronu komenderuje ; *Dyrekcyja na lewo* : półszwadrony przybierają czucie i równanie na lewo.

§ 64. Tak samo formują się półszwadrony w miejscu, z różnicą iż komendant szwadronu nadaje ruch. Po komendzie *MARSZ*, komendanci pierwszego i trzeciego plutonu wyruszają z plutonami na przód na plutonowy odstęp, i zatrzymują plutony komendą *STÓJ — RÓWNAJ SIĘ*. — Komendanci drugiego i czwartego plutonu, po wyruszeniu plutonów na przód na długość jednego konia, komenderują w lewo, a następnie po nadaniu komendy : *na prost — dyrekcyja na prawo*, udają się na lewe skrzydła naczelnych plutonów, twarzą obróceniu wzdłuż linii frontu ku lewemu, i ztamtąd zatrzymują plutony komendą : *STÓJ — RÓWNAJ SIĘ*. — Późem, komendant szwadronu komenderuje : *STAĆ*. Po tej komendzie, żołnierze zwracają oczy wprost.

§ 65: W kolumnie od lewego jest to samo do

uwagi, z różnicą iż po komendzie MARSZ, czwarty i drugi Pluton maszerują na prost; trzeci i pierwszy, ciągną się w prawo i formują Półszwadrony po prawej stronie z naczelnymi Plutonami, to jest trzeci Pluton formuje się po prawej stronie czwartego, pierwszy po prawej drugiego. — Po sformowaniu Półszwadronów, komendant Szwadronu komenduje : *stać*.

§ 66. Chcąc sformować kolumnę Plutonami z kolumny Półszwadronami będąc w kolumnie od prawego w marszu, komendant Szwadronu komenduje :

- 1° *Plutonami od prawego,*
- 2° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendanci pierwszego i trzeciego Plutonu komendują : *Dyrekcyja na lewo*. Po komendzie MARSZ, powtórzonej przez komendantów nieparzystych Plutonów, nieparzyste Plutony wyruszają na przód podwojonym ruchem mając czucie i równanie na lewo. — Komendanci zaś drugiego i czwartego Plutonu komendują *w prawo*, a skoro ich Plutony pociągną się o tyle iż się schowają po za naczelne, komendują : *na prost — dyrekcyja na lewo*; Plutony zwracają na prost, podwajają ruch i dochodzą do poprzedzających na odstęp plutonowy.

§ 67. Do sformowania kolumny plutonowej z kolumny półszwadronowej z miejsca, jest to samo do uwagi, z różnicą iż komendant Szwadronu nadaje ruch. — Po komendzie MARSZ, pierwszy i trzeci

Pluton wyruszają na prost ruchem nakazanym. — Drugi i czwarty wyruszają na przód na długość jednego konia i następnie ciągną się w prawo i formują się w kolumnę jak wyżej. — Komendant Szwadronu po sformowaniu się kolumny plutonowej, zatrzymuje ją lub pozostawia w marszu.

§ 68. Tak samo wykonywa się od lewego, z różnicą iż komendant Szwadronu komenderuje: *Plutonami od lewego*, etc. — Po pierwszej komendzie, komendanci czwartego i drugiego Plutonu komenderują: *Dyrekcya na prawo*; następnie komendę MARSZ powtarzają i wraz z Plutonami wyruszają na prost. — Trzeci i pierwszy Pluton ciągną się ukośnie w lewo i chowają się za naczelne.

MIEJSCA OFICERÓW I PODOFICERÓW W KOLUMNIE PLUTONAMI I PÓLSZWADRONAMI.

§ 69. W kolumnie *Plutonami*, miejsca Oficerów i Podoficerów są te same jak w Plutonie pojedynczym we froncie, to jest iż wszyscy komendanci Plutonów maszerują przed środkiem swoich Plutonów; Podoficerowie prawoskrzydłowi przy zachodzeniu Plutonów lub odłamaniu się, wjeżdżają w pierwszy szereg; komendant Szwadronu, przed środkiem i obok kolumny na pięć lub dziesięć kroków w miarę potrzeby i ze strony dyrekcyi; Oficer zarotowy wraz z Wachmistrzem szwadronowym, za kolumną czyli za środkiem ostatniego Plutonu o krok jeden za Podoficerami zarotowemi.

W kolumnie Półszwadronami, komendanci skrzy-

dłowych Plutonów przejeżdżają przed środek swoich Półszwadronów na kroków pięć. — Komendanci średnich Plutonów wstępują w miejsca komendantów skrzydłowych Plutonów każdy w swoim Półszwadronie. — Oficer zarotowy wraz z Wachmistrzem szwadronowym za kolumną i za środkiem ostatniego Półszwadronu. — Podoficerowie zostają przy swoich miejscach jak w Plutonach; prawoskrzydłowy w trzecim Plutonie wjeżdża w pierwszy szereg.

FORMACYE FRONTU Z KOLUMNY PLUTONAMI.

§ 70. (Fig. 20). Chcą sformować front na przód na pierwszy Pluton z *miejsc*, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Formuj front na pierwszy Pluton,*
- 2° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego Plutonu komenderuje : *Dyrekcya na prawo.* — Po komendzie MARSZ, kolumna wyrusza na przód ruchem nakazanym. — Komendant pierwszego Plutonu uszedłszy z Plutonem na przód na plutonowy odstęp, zatrzymuje go, nadając komendę *stój—równaj się.* Komendanci drugiego, trzeciego i czwartego Plutonu, po wyruszeniu Plutonów na przód, nadają zaraz komendę *w lewo*; Plutony zwracają w lewo i ciągną się ukośnie. Skoro drugi Pluton znajdzie się swoim prawem skrzydłem wprost le-

wego skrzydła pierwszego plutonu, komendant drugiego plutonu komenderuje: *na prost, dyrekcyja na prawo*, i sam udaje się przed lewe skrzydło pierwszego plutonu, i na trzy kroki przed wstąpieniem plutonu do frontu komenderuje: *Pluton — STÓJ — RÓWNAJ SIĘ*. Pluton zatrzymuje się i równa się na prawo. — Komendanci trzeciego i czwartego plutonu, mają to samo do uwagi co miał komendant drugiego plutonu względem pierwszego, i następnie zwracając plutony na prost, wstępują do frontu tym samym porządkiem.

Po sformowaniu frontu, komendant szwadronu komenderuje: *STAĆ*, żołnierze zwracają oczy wprost.

W formacji frontu na przód na pierwszy pluton w marszu, jest to samo do uwagi, z różnicą iż komendant szwadronu nie nadaje ruchu. — Komendant pierwszego plutonu, po nadaniu dyrekcyi, maszeruje na prost tym samym ruchem i bez zatrzymania się. — Komendanci następnych plutonów, po komendzie *MARSZ*, nadają zaraz komendę, *w lewo*; plutony zwracają w lewo, powiększają ruch, i następnie zwracając na prost, wstępują do frontu, równają się na prawo, i wchodzi w ruch plutonu obok którego się formują. — Komendanci plutonów nie wyjeżdżają na przód na skrzydło poboczne plutonu, lecz razem z plutonami wstępują do frontu i równają się na siebie do przodu.

Komendant szwadronu, po wstąpieniu ostatniego plutonu na linię frontu, komenderuje, *na prost*. Jeżeli chce zmienić dyrekcyę na lewo, wtenczas

komenderuje : *na prost, dyrekcyja na lewo*. Po téj komendzie żołnierze zwracają oczy w prost i mają czucie na lewo.

Od lewego, wykonywa się tym samym porządkiem, z przeciwnéj strony *np.*

§ 71. Chcąc sformować front na przód na czwarty Pluton z miejsca, komendant Szwadronu komenderuje :

1° *Formuj front na czwarty Pluton,*

2° *Stępo, (kłusem lub galopem).*

3° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie, komendant czwartego Plutonu komenderuje : *Dyrekcyja na lewo*. Po komendzie **MARSZ**, kolumna wyrusza na przód ruchem nakazanym. — Komendant czwartego Plutonu, uszedłszy z Plutonem na przód na plutonowy odstęp, zatrzymuje go. — Komendanci następnych Plutonów, po wyruszeniu ich na przód, komenderują : w **PRAWO** ; Plutony zwracają w prawo i marszerują ukośnie. — Skoro trzeci Pluton znajdzie się swoim lewym skrzydłem wprost prawego skrzydła czwartego Plutonu, komendant trzeciego Plutonu komenderuje : *na prost dyrekcyja na lewo*, i sam udaje się przed prawe skrzydło czwartego Plutonu ; a kiedy Pluton zbliży się na trzy kroki do frontu, komenderuje : **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ**. Pluton zatrzymuje się, i równa się na lewo. — Drugi i pierwszy Pluton, mają to samo do uwagi co miał trzeci względem czwartego, i następnie, zwracając na prost, wstępują do frontu jak wyżej.

UWAGA. W ciągu *marszu ukośnego*, skrzydła Plutonów od strony ciągnięcia, powinny być na siebie wyrównane, to jest, ażeby nie przechodziły jedne drugich, lecz na jednej linii ciągnięcia w kolumnie odbywały.

FORMACJA FRONTU W TYŁ.

§. 72. Chcąc sformować front w tył z kolumny od prawego, zachodzi się Plutonami na lewo w tył, i po zejściu formuje się front na przód na czwarty Pluton, jak było wskazanem w kolumnie od lewego.

Chcąc zaś sformować front w tył z kolumny od lewego, zachodzi się Plutonami na prawo w tył; po zejściu, formuje się front na przód na pierwszy Pluton, jak było wskazanem w kolumnie od prawego.

W jeździe, odróżniać należy formację frontu od formacji Szwadronu. — Formacja frontu wykonywać się może w miejscu i w marszu. — Formacja Szwadronu wtenczas tylko, kiedy kolumna jest w marszu, i nie nadaje się komendy ruchu, lecz zawsze formuje się pędem.

§ 73. Chcąc sformować Szwadron z kolumny od prawego, komendant Szwadronu komenderuje :

1° *Formuj Szwadron,*

2° MARSZ.

Po komendzie MARSZ, komendant pierwszego Plotonu nadaje zaraz komendę *w prawo*; Pluton ciągnie się ukośnie na ósmą część koła powiększonym galopem, a usunąwszy się na plutonowy od-

stęp, komendant plutonu nadaje komendę : *na prost, stój — równaj się.*

Komendant pierwszego plutonu ma do uwagi, ażeby nadając komendę *w prawo*, znalazł się wprost prawego skrzydła swojego plutonu i postępował naprzód prostopadle do skrzydła, uważając na pluton przez prawe ramie swoje, i kiedy lewe skrzydło plutonu przechodzić go poczyna, czyli kiedy przez to drugi pluton odkrytym się znajdzie, by nadał zaraz komendę *na prost, stój — równaj się.* — Komendant drugiego plutonu po komendzie szwadronowej *MARSZ*, nadaje komendę *dyrekcyja na prawo*; pluton powiększonym galopem maszeruje na prost i formuje się obok plutonu pierwszego. — Komendanci trzeciego i czwartego plutonu nadają jednocześnie komendę *w lewo*, plutony ciągną się w stronę nakazaną powiększonym galopem — i każdy następnie skoro się znajdzie z plutonem swoim wprost miejsca na linii frontu gdzie się ma sformować, komenderuje *na prost, dyrekcyja na prawo*, pluton zwraca na prost i wstępuje na linię frontu pędem. — Komendanci plutonów nie wyjeżdżają na przód, lecz razem z plutonami wstępują do frontu, nadając komendę do zatrzymania plutonów na trzy kroki przed frontem. — Komendant szwadronu z końcem wstąpienia do frontu ostatniego plutonu komenderuje :

STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

§ 74. Wszystkie powyższe formacje odbywają się tym samym sposobem w kolumnie półszwadrona-

mi, z różnicą, iż komendant Szwadronu w miejscu Plotonu wymienia Półszwadron, na który front ma się formować. — Komendanci Półszwadronów mają to samo do uwagi we wszystkich formacjach frontu i Szwadronu, stosując się do rozległości frontu, czyli biorąc odstępę odpowiednie długości frontu którym komenderują.

§ 75 (Fig. 21). Z kolumny od prawego, chcąc sformować front *w lewo*, wykonywa się przez proste zachodzenie Plutonami lub Półszwadronami w lewo. — To samo z kolumny od lewego, chcąc sformować front *w prawo*, wykonywa się przez zachodzenie w prawo, *np.* :

§ 76. Chcąc sformować front w lewo z kolumny od prawego *wolnym ruchem*, komendant Szwadronu komenderuje ;

- 1° *Plutonami (lub Półszwadronami), prawe ramiona na przód,*
- 2° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 3° **MARSZ.**
- 4° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

Pędem : 1° *Plutonami (lub Półszwadronami) w lewo zachodź,*

- 2° **MARSZ.**
- 3° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

W zachodzeniu pędem, komendanci Plutonów lub Półszwadronów, po pierwszej komendzie udają się na punkta oparcia skrzydeł zachodzących, i razem nadają komendę do zatrzymania.

§ 77. (Fig. 22). Z kolumny od prawego w marszu, chcąc sformować front *w prawo*, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Dyrekcyja na prawo,*
- 2° *Pierwszy Pluton, lewe ramię na przód,*
- 3° *Formuj się w lewo,*
- 4° **MARSZ.**

Komendant pierwszego Plutonu powtarza drugą i ostatnią komendę, i zachodzi Plutonem w prawo, a po zejściu, nadaje komendę : *na prost, dyrekcyja na prawo*, i uszedłszy na plutonowy odstęp, zatrzymuje Pluton. — Komendant drugiego Plutonu, po komendzie **MARSZ**, nadaje zaraz komendę : *lewe ramię na przód*, a znalazłszy się swoim prawym skrzydłem wprost drugiej rotacji lewego skrzydła pierwszego Plutonu, komenderuje : **MARSZ** : Pluton zachodzi w prawo; a po zejściu komenderuje : *na prost, dyrekcyja na prawo*, i sam udaje się przed lewe skrzydło pierwszego Plutonu, i dochodzący Pluton zatrzymuje komendą : **STÓJ** — **RÓWNAJ SIĘ**. — Komendanci trzeciego i czwartego Plutonu, każdy następnie nadaje komendę : *lewe ramię na przód* — **MARSZ**, i mają to samo do uwagi co miał komendant drugiego Plutonu względem pierwszego.

Skoro ostatni Pluton wszedł na linię frontu, komendant Szwadronu komenderuje : **STAĆ**. Żołnierze zwracają oczy wprost.

§ 78. Z kolumny od lewego, chcąc sformować front w lewo, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Dyrekcja na lewo,*
- 2° *Czwarty Pluton, prawe ramię na przód,*
- 3° *Formuj się w prawo,*
- 4° MARSZ.

Komendant czwartego Plutonu powtarza drugą ostatnią komendę, i zachodzi z Plutonem w lewo, a po zejściu nadaje komendę : *na prost, dyrekcja na lewo,* i uszedłszy na plutonowy odstęp, zatrzymuje Pluton. — Komendant trzeciego Plutonu, po komendzie MARSZ, nadaje zaraz komendę : *prawe ramię na przód,* a znalazłszy się swoim lewym skrzydłem wprost drugiej rotę prawego skrzydła czwartego Plutonu, komenderuje : MARSZ : *na prost, dyrekcja na lewo,* i sam udaje się przed prawe skrzydło czwartego Plutonu, i dochodzący Pluton zatrzymuje komendą : STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. — Komendanci drugiego i pierwszego Plutonu, każdy następnie nadaje komendę : *prawe ramię na przód,* — MARSZ, i mają to samo do uwagi, co miał komendant trzeciego Plutonu względem czwartego.

Skoro ostatni Pluton wszedł na linię frontu, komendant Szwadronu komenderuje : STAĆ. Żołnierze zwracają oczy wprost.

Tak samo wykonywa się z miejsca, z różnicą, iż komendant Szwadronu nadaje ruch.

§ 79. (Fig. 23). Chcąc sformować front odwrotny, czyli w odwrotnym szyku plutonami *np.*, z kolumny od prawego w marszu, komendant szwadronu komenderuje :

1° *Formuj front w prawo,*

2° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego plutonu komenderuje : *Dyrekcya na lewo.* — Po drugiej komendzie, ruch się rozpoczyna. — Pierwszy pluton maszeruje na prost na długość plutonu i zatrzymuje się. — Komendanci drugiego, trzeciego i czwartego plutonu, komenderują razem *w prawo* : plutony ciągną się ukośnie w prawo. — Skoro się drugi pluton znajdzie swoim lewym skrzydłem wprost prawego pierwszego plutonu, komendant drugiego plutonu komenderuje : *na prost, dyrekcya na lewo* : pluton zwraca na prost i formuje się po prawej stronie pierwszego. — Komendanci trzeciego i czwartego plutonu mają to samo do uwagi, co miał drugi względem pierwszego.

§ 80. Z kolumny od lewego, tak samo się formuje odwrotnie. — Komendant szwadronu komenderuje :

1° *Formuj front w lewo,*

2° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant czwartego plutonu komenderuje : *Dyrekcya na prawo.* — Trzeci, drugi i pierwszy pluton ciągną się w lewo,

i każdy następnie po zwróceniu na prost, formuje się po lewej stronie plutonu we froncie stojącego.

Prócz sformowania frontu odwrotnego z kolumny, można jeszcze sformować front odwrotny z bojowego szyku, przez zajście plutonami w tył.

ODMIANY FRONTU.

§ 81. (Fig. 24). Chcąc wykonać odmianę frontu na przód na pierwszy pluton, czyli w prawą stronę, komendant szwadronu każe zajść pierwszemu plutonowi lewem ramieniem na przód, komendant pierwszego plutonu komenderuje: *pierwszy Pluton, lewe ramię na przód — stępo (ktusem lub galopem)*, — MARSZ. — STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. — *Pluton oczy w pra—wo*. Późem, komendant szwadronu komenderuje:

- 1° *Odmiana frontu na przód na pierwszy Pluton,*
- 2° *Plutonami lewe ramiona na przód,*
- 3° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.
- 5° NA — PROST — *dyrekcyja na prawo — formuj się:*

Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna. Plutony zachodzą lewymi ramionami na przód, a skoro dochodzą na ósmą część koła, komendant szwadronu nadaje ostatnią komendę. — Plutony maszerują na prost. — Komendant drugiego plutonu, po ostatniej komendzie szwadronowej, nadaje zaraz

komendę : *lewe ramię na przód*; a znalazłszy się swoim prawym skrzydłem wprost drugiej rotylewego skrzydła pierwszego plutonu, komenderuje : MARSZ; a po zejściu plutonu na ósmą część koła, komenderuje : *na prost, dyrekcyja na prawo*; a skoro się pluton zbliża do linii frontu, nadaje komendę : STÓJ — RÓWNAJ SIĘ; pluton zatrzymuje się i równa się na prawo. — Komendant trzeciego plutonu nadaje komendę : *lewe ramię na przód*, wtenczas, kiedy komendant drugiego plutonu komenderował MARSZ; a znalazłszy się swoim prawym skrzydłem wprost drugiej rotylewego skrzydła drugiego plutonu, nadaje komendę : MARSZ; a po zejściu na ósmą część koła, komenderuje : *na prost, dyrekcyja na prawo*, i wstępuje na linię frontu tym samym porządkiem jak drugi pluton. — Komendant czwartego plutonu ma to samo do uwagi, co miał komendant trzeciego plutonu względem drugiego.

Po wejściu ostatniego plutonu na linię, komendant szwadronu komenderuje : STAĆ. Żołnierze zwracają oczy wprost.

§ 82. Odmiana frontu na przód na czwarty pluton, czyli w lewą stronę, wykonywa się tym samym porządkiem odwrotnie, jak było na przód na pierwszy pluton. — Po zejściu czwartego plutonu prawym ramieniem na przód, komendant czwartego plutonu komenderuje : *oczy w lewo*. — Komendant szwadronu komenderuje :

1° *Odmiana frontu na przód na czwarty pluton,*

- 2° *Plutonami prawe ramiona na przód,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**
- 5° **NA — PROST —** *dyrekcyja na lewo —*
formuj się.

Po komendzie **MARSZ**, ruch się rozpoczyna. — Plutony zachodzą prawemi ramionami na ósmą część koła. — Po ostatniej komendzie Plutony marszerują na prost. — Komendanci Plutonów, każdy następnie, nadają komendę: *prawe ramię na przód —* **MARSZ.** — *Na — prost, dyrekcyja na lewo,* — a dochodząc do linii frontu: **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

§ 83. (Fig. 25). Chcąc wykonać odmianę frontu w tył na pierwszy Pluton, czyli lewém skrzydłem szwadronu w tył, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Plutonami w prawo zajdź,*
- 2° **MARSZ.**
- 3° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**
- 4° *Formuj front w prawo,*
- 5° *Stępo (ktusem, lub galopem),*
- 6° **MARSZ.**

Następnie, po sformowaniu frontu, komenderuje:

- 7° *Plutonami na prawo w tył*
zajdź,
- 8° **MARSZ,**
- 9° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

Tak samo wykonywa się odmiana frontu w tył, na czwarty Pluton, z różnicą, iż Pluton zachodzą

w lewo, formują odwrotny front na czwarty Pluton, jak to było wskazane pod § 80, i następnie Plutony zachodzą w koło do właściwego szyku prawymi ramionami.

§ 84. *Kontramarsz*, jestto poruszenie przez które front i skrzydła jego zmieniają swój kierunek w miejscu i w tył, to jest w przeciwną stronę pierwotnemu kierunkowi, tak ażeby po wykonaniu kontramarszu prawe skrzydło znalazło się tam gdzie poprzednio było lewe, a lewe tam gdzie było prawe.

Kontramarsz wykonywa się *trzema*, czyli przez zajście *trzema w prawo* lub *w lewo*, a następnie przez zajście oddziałami w tył w stronę drugiego szeregu, czyli zachodząc na drugi szereg. Gdy Szwadron w takiej kolumnie umaszeruje długość swojego frontu i równoległe do linii z której wyszedł, komendant Szwadronu zatrzymuje Szwadron i odwraca do frontu.

Kontramarsz używa się w formacjach frontu w tył, lub kiedy potrzeba zmienić kolumnę od prawego na kolumnę od lewego i odwrotnie — *np.* :

1° *Kontramarsz przez prawo,*

2° *Trzema w prawo zajdź,*

3° *Kłusem* (lub galopem),

4° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie Wachmistrz szwadronowy udaje się w prawo po za Podoficerami zartowemi i staje wprost karabiniera prawoskrzydłowego drugiego szeregu w pierwszym Plutonie, ciałem końskim obrócony w prawo, czyli od pola

i tak ażeby długością swojego konia zakrył trójkę pierwszą drugiego szeregu i równolegle od niej w odstępnie kroków pięć. — Komendant Szwadronu po ostatniej komendzie udaje się na punkt gdzie się zachodzenie odbywa i staje wprost Wachmistrza szwadronowego.

Komendant pierwszego Plutonu uważa, skoro po komendzie MARSZ, trójki dochodzą zachodzenie, nadaje zaraz komendę *lewe ramię na przód w koło*, MARSZ, i po zejściu prowadzi czoło Szwadronu. — Komendanci następnych Plutonów nic nie komendują, lecz z plutonami postępują za naczelnym. Szwadron wykonywa zachodzenie w tył, przechodząc pomiędzy komendantem Szwadronu i Wachmistrem szwadronowym.

Komendant Szwadronu nadaje ostrzegającą komendę, *Szwadron*, wtenczas kiedy kolumna w połowie pomijać go poczyna; a skoro ostatni oddział zachodzi, nadaje komendę : *stój, do frontu*, MARSZ, *stój, równaj się, Szwadron oczy w lewo*. Zwrót ócz nadaje się dla tego, iż w ogólności dyrekcyja w Szwadronie pozostaje na skrzydle na którym kontramarsz się wykonywał.

ATTAK.

§ 85. Attak czyli nacieranie na nieprzyjaciela, uskutecznia się podług przepisów o marszu prostym. — Poruszenie to, jest jednym z najgwałtowniejszych i wymagające najdokładniejszego ró-

wnania i ścisłości w szeregach; używać przeto należy wszelkich środków do utrzymania porządku i szyku. — Oprócz dyrekcyi, która nadaną będzie do jednego ze skrzydeł, głównym punktem dyrekcyonalnym, czyli przedmiotem oparcia frontu, będzie nieprzyjaciel, który ułatwi kierunek marszu. — Do nacierania, front postępować powinien wolnym ruchem, i w miarę zbliżenia się do nieprzyjaciela, to jest na 100 kroków, żołnierze przyspasabiają konie do wyruszenia pędem, a po komendzie: MARSZ — MARSZ, przykładają ostrogi i uderzają na nieprzyjaciela.

Chcąc nacierać Szwadronem, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Skróć cugle,*
- 2° *Do ataku broń,*
- 3° *Szwadron na przód, dyrekcyja na prawo*
(lub na lewo),
- 4° *Kłusem (lub galopem),*
- 5° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, żołnierze skracają cugle przez posunięcie szlufki na dół o tyle, o ile czułość konia wymaga. — Po drugiej komendzie, żołnierze opuszczają broń do ataku. — Po trzeciej komendzie, komendanci skrzydłowych Plutonów wstępują na skrzydła Szwadronu. — Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna.

Jeżeli Szwadron maszerował *galopem*, komendant Szwadronu zbliżywszy się ze Szwadronem na właściwy odstęp do nieprzyjaciela, powtarza komendę

MARSZ, po której ruch się pędem wykonywa. — Jeżeli Szwadron maszerował *klusem*, komendant Szwadronu nadaje komendę do galopu, powtarzając dwa razy komendę wykonawczą MARSZ — MARSZ.

Po odbytych ataku, chcąc sformować Szwadron, daje się sygnał (*Zbiór*), po którym żołnierze zbierają się do komendanta Szwadronu, lub, w razie nieobecności jego, do pierwszego Oficera który go zastępować będzie.

W czasie zbioru, jeżeli Szwadron został zasłonięty przez rezerwę, lub inną jaką część frontu, formuje się zaraz we właściwe Plutony, to jest, iż żołnierze zbierają się w Plutonach do których należą. — W przeciwnym zaś razie, korzystając z nieporządku nieprzyjaciela, formują się jak najspieszniej obok siebie, bez względu na Plutony, komendanci zaś Plutonów razem z Podoficerami pomagają formacyi, dzielą Plutony, i po sformowaniu się uderzają powtórnie, jeżeli komendant Szwadronu uzna za potrzebne.

USTĄPIENIE PÓLSZWADRONAMI.

§ 86. Ustąpienie Półszwadronami, czyli we dwie linje, służy w czasie rejterady, i wykonywa się tak, iż jeden Półszwadron ustępuje, drugi zasłania, i na przemian. — Ustąpienie rozpocząć można od prawego i od lewego, stosownie do poruszeń nieprzyjaciela.

Chcąc ustąpić Półszwadronami od prawego, komendant Szwadronu komenderuje :

- 1° *Ustąpienie Półszwadronami,*
- 2° *Pierwszy Półszwadron zaczyna,*
- 3° *Stępo (ktusem lub galopem).*

Po pierwszej komendzie, komendanci skrzydłowych Plutonów stają przed swojemi Półszwadronami. — Po trzeciej komendzie, komendant pierwszego Półszwadronu komenderuje : *Plutonami lewe ramiona na przód w koło, stępo (ktusem lub galopem* — MARSZ. Po tej komendzie, pierwszy Półszwadron zachodzi Plutonami w tył; komendant pierwszego Półszwadronu niedopuszczając Plutonów do zupełnego zajścia, komenderuje : *na prost, dyrekcyja na prawo.* Półszwadron maszeruje na prost, — komendant Szwadronu uważa, skoro pierwszy Półszwadron ustąpił na sześcioplutonowy odstęp, daje sygnał.

Po sygnale, Półszwadron cofający zatrzymuje się, i odwraca do frontu Plutonami na prawo w tył, a po zajściu zatrzymuje się. — Komendant drugiego Półszwadronu, to jest na czele stojącego, po tym samym sygnale, nadaje komendę : *Plutonami prawe ramiona na przód w koło, stępo (ktusem lub galopem),* i uważa, skoro Półszwadron cofający po odwróceniu do frontu zatrzymał się, komenderuje : MARSZ, a po zajściu komenderuje : *na prost, dyrekcyja na lewo.* Półszwadron maszeruje na prost i przechodzi w tył za linią pierwszego Półszwadronu, czekając na sygnał od komendanta Szwadronu. Po

danym sygnale, zachodzi do frontu Plutonami na lewo w tył.

UWAGA. W ustąpieniu, Półszwadrony zachodzą Plutonami od środka, to jest pierwszy Półszwadron zachodzi Plutonami *lewe ramiona na przód w koło*; drugi Półszwadron Plutonami *prawe ramiona na przód w koło*, i wracają do frontu temiz samemi ramionami.

Komendanci Półszwadronów, po zejściu z frontu Plutonami w tył, postępują za środkiem swoich Półszwadronów.— Komendant Szwadronu znajduje się ciągle przy naczelnym Półszwadronie, to jest przy najbliższym nieprzyjacielu, tudzież Oficer zarotowy za środkiem tegoż Półszwadronu.

Od lewego, wykonywa się tak samo, z różnicą, iż w miejscu pierwszego Półszwadronu, drugi zaczyna.

Jeżeli potrzeba będzie połączyć Półszwadrony dla dania odporu Szwadronem, komendant Szwadronu nadaje sygnał, *appel* (zbiór); po którym Półszwadron cofający, bez względu na odstęp, zatrzymuje się, odwraca Plutonami do frontu pędem, i tym samym ruchem dochodzi do Półszwadronu na czele będącego.

ROZDZIAŁ III.

MANEWRA PUŁKU.

O KOMENDACH.

§ 87. Wszystkie ogólne komendy dowódcy Pułku powtórzone są następnie przez dowódców Dywizyonów i komendantów Szwadronów. — Jeżeli w wykonaniu obrotów wypadnie Dywizyonowi lub Szwadronowi wypełnić poruszenie różne od innego Dywizyonu, lub innych Szwadronów, wtenczas dowódca tego Dywizyonu lub Szwadronu nie powtarza ogólnej komendy, lecz wykonywa to co się do jego oddziału stosuje.

Komendanci Szwadronów powtarzają komendy ostrzegające dowódcy Pułku, odbierając takowe od swoich dowódców Dywizyonów i stosując się do swoich oddziałów, jak również komendy wykonawcze, MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ, i t. p.

O MARSZU FRONTEM.

§ 88. Pułk rozwinięty szykuje się Szwadronami od prawego, jak było powiedziane na wstępie. — Po wyrównaniu Pułku, dowódca przystępuje do marszu frontem. — Do maszerowania frontem, należy mieć dyrekcyę do jednego ze skrzydłowych lub środkowych Szwadronów. — Szwadron dyrekcyjonalny i inne, stosownie do długości frontu.

zachować powinny wszystkie prawidła wskazane w Szkole Plutonu o Marszu prostym. Pozostałe Szwadrony, równając się do dyrekcyonalnego, postępują z takim umiarkowaniem, ażeby nie przechodziły Szwadronu dyrekcyonalnego, i zachowały najdokładniejsze równanie pomiędzy sobą. — Szwadron dyrekcyonalny będzie miał dyrekcyę na prawo, jeżeli inna nadana nie będzie.

Chcąc maszerować frontem na jeden ze środkowych Szwadronów, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° Pułk na przód,
- 2° Drugi (lub trzeci) Szwadron,
Szwadron dyrekcyi,
- 3° Stępo, (ktusem lub galopem),
- 4° MARSZ.

Wszystkie komendy powtarzają dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów, wymieniając swoje oddziały i nadając zarazem dyrekcyę w stronę Szwadronu dyrekcyonalnego. — Po pierwszej komendzie, komendanci skrzydłowych Plutonów wstępują na skrzydła w swoich Szwadronach. — Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna. — Pułk wyrusza na prost, Szwadrony mając zwróconą uwagę na ruch i kierunek Szwadronu dyrekcyonalnego, stosują się do niego, zachowując właściwy odstęp pomiędzy sobą. — Szwadron dyrekcyonalny postępuje tak, ażeby się znalazł na długość jednego konia na przód od innych szwadronów, które maszerują równo z drugim szeregiem Szwadronu dyrekcyonalnego.

Do zatrzymania frontu, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Pułk,*

2° *Stój* — RÓWNAJ SIĘ.

Dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów powtarzają komendy, wymieniając swoje oddziały. — Po ostatniej komendzie, Szwadron dyrekcyonalny zatrzymuje się w miejscu; inne Szwadrony zatrzymują się po komendzie *STÓJ*, i wstępują na linię po komendzie *RÓWNAJ SIĘ*, mając równanie do Szwadronu dyrekcyonalnego. — Dowódzca Pułku, po zatrzymaniu się frontu, nadaje komendę, *oczy w pra—wo*, Szwadronom (lub Szwadronowi) znajdującym się powyżej czyli po prawej stronie dyrekcyonalnego, wymieniając takowe.

UWAGA. Wszystkie poruszenia bojowe w Pułku, wykonywają się Plutonami. — Trzema i Szóstkami wtenczas się tylko używa, kiedy potrzeba posunąć front lub kolumnę w prawą lub w lewą stronę, lub rozmykając kolumnę w tył.

§ 89 *Kolumny bojowe* są : Plutonami, i Półszwadronami, Szwadronami i Dywizyonami. — *Kolumny marszowe* są ; Szóstkami, Trzema i Rotami.

Kolumny bojowe są : z całemi odstępami i *ściśnięte*. *Kolumny* z całemi odstępami są, kiedy odstęp pomiędzy oddziałami wyrównywa długości ich frontu, dodając nadto odstęp plutonowy pomiędzy Szwadronami. *Kolumny ściśnięte* są, kiedy odstęp pomiędzy oddziałami jest plutonowy. — W kolumnie z całemi odstępami, komendanci Szwadronów

stają przed środkiem swoich Szwadronów ; w *kolumnie ściśniętej*, znajdują się na skrzydłach swoich Szwadronów od strony dyrekcyi.

We wszystkich kolumnach od prawego, dyrekcyja jest na lewo, w kolumnach od lewego, dyrekcyja na prawo.

§ 90. Chcąc z rozwiniętego frontu wyruszyć w marsz, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Trzema (lub Szóstkami) od prawego (lub od lewego),*
- 2° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po téj komendzie, Szwadrony odłamują się następnie, jak to było wskazane w Szkole Szwadronu, zachowując odstęp plutonowy pomiędzy Szwadronami.

§ 91. Wstępując na plac boju, formują się natchmiaszt Plutony lub Szwadrony, a następnie Pułk się rozwija, jeżeli tego jest potrzeba. — Z kolumny trójkami lub szóstkami w Pułku, Szwadrony formują się następnie ; to jest, najprzód formuje się pierwszy Szwadron, drugi maszeruje ciągle w kolumnie aż póki nie dojdzie do pierwszego na odstęp przepisany, i dopiero wtenczas formuje się na komendę swego komendanta Szwadronu. — Tak samo trzeci uważa względem drugiego, i tak następnie.

§ 92. Można także od razu z kolumny trójkami lub szóstkami rozwinąć front Pułku, wtenczas dowódzca Pułku po nadaniu właściwego kierunku

czoła kolumny, jeżeli ta była od prawego, komenderuje :

- 1° *Formuj się w lewo,*
- 2° *Stepo, (ktusem lub galopem),*
- 3° MARSZ.

Po pierwszej komendzie powtórzonj przez dowódców Dywizyonów i komendanta pierwszego Szwadronu, komendanci następnych Szwadronów komenderują : *prawe ramię na przód.* — Po komendzie MARSZ, powtórzonj przez dowódców Dywizyonów i komendantów Szwadronów, ruch się rozpoczyna. — Czoło kolumny w pierwszym Szwadronie zatrzymuje się, i Szwadron formuje się w lewo. — Komendanci następnych Szwadronów prowadzą Szwadrony najkrótszą drogą do linii frontu, nadając swojej kolumnie kierunek prostopadły do téjże lini, i każdy w szczególności zbliżywszy się na sześć kroków do miejsca gdzie się ma sformować, komenderuje : *Formuj się w lewo — MARSZ.* Po téj komendzie, czoło kolumny wstępuje na nową linię frontu i zatrzymuje się; następne oddziały formują się w lewo.

Skoro ostatni Szwadron sformował się na nowj linii frontu, dowódca Pułku komenderuje : *STAĆ.*

Tak samo formuje się front w prawo z kolumny od lewego odwrotnie.

§ 93. Chcąc posunąć front Pułku w prawo lub w lewo Plutonami, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Plutonami prawe (lub lewe) ramiona na przód,*

2° *Stępo (ktusem lub galopem)*,

3° MARSZ,

4° NA — PROST.

Dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów powtarzają komendy. — Po komendzie MARSZ, Plutony zachodzą w prawo lub w lewo. — Dowódca Pułku, nie dopuszczając do zupełnego zajęcia, nadaje komendę NA — PROST. — Plutony postępują na prost, a skoro się posuną na potrzebną odległość, dowódca pułku komenderuje :

1° *Kolumna — STÓJ,*

2° *Plutonami w lewo (lub w prawo) do frontu zachodź,*

3° MARSZ,

4° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

FORMACYA KOLUMN.

Kolumny Plutonami i Półszwadronami formują się tak jak było wskazane w Szkole Szwadronu, zachowując zawsze odstęp plutonowy pomiędzy Szwadronami.

§ 94. (Fig. 26). Chcąc sformować kolumnę ściśniętą od prawego Szwadronami, na pierwszy Szwadron, dowódca Pułku komenderuje :

1° *Od prawego w kolumnę formuj się,*

2° *Pierwszy Szwadron stój,*

3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*

4° MARSZ.

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendy, komendanci Szwadronów powtarzają te, co się do ich Szwadronów stosują. Po drugiej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Szwadron oczy w le—wo*; — komendanci ostatnich trzech Szwadronów komenderują : *Plutonami w prawo zajdź—MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.* — Po ostatniej komendzie dowódcy Pułku, Szwadrony wyruszają z miejsca prócz pierwszego. — Komendanci Szwadronów nadają zaraz komendę : *lewe ramię na przód, MARSZ, NA—PROST*, i prowadzą czoła Szwadronów do wstąpienia następnie w kolumnę za pierwszy Szwadron, to jest, komendant drugiego Szwadronu maszeruje wprost do punktu na plutonowy odstęp w tył od lewego skrzydła pierwszego Szwadronu, i zbliżywszy się na trzy kroki komenderuje : *prawe ramię na przód, MARSZ*, a po zejściu naczelnego Plutonu o ile potrzeba, komenderuje : *na prost*; sam zatrzymuje się na punkcie, a skoro Szwadron przejdzie go w połowie, nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, a gdy ostatni Pluton dochodzi na wysokość lewego skrzydła pierwszego Szwadronu, komenderuje , *STÓJ, Plutonami w lewo do frontu zachodź,* — *MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, Szwadron oczy w le—wo*, i po wyrównaniu Szwadronu, sam zwraca się w lewo i równa się na komendanta pierwszego Szwadronu. — Komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu mają to samo do uwagi i wprowadzają następnie Szwadrony w kolumnę, nadając komendy w swoim miejscu.

Skoro ostatni Szwadron wstąpił w kolumnę, dowódca Pułku komenderuje : STAĆ.

§ 95. (Fig. 27). Chcąc sformować kolumnę od prawego na czwarty Szwadron, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Od prawego w kolumnę formuj się.*
- 2° *Czwarty Szwadron stój,*
- 3° *Stępo, (klusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendy, komendanci Szwadronów powtarzają co do nich należy. Po drugiej komendzie dowódca Pułku, komendant czwartego Szwadronu komenderuje : *Szwadron oczy w lewo.* — Komendanci trzeciego, drugiego i pierwszego Szwadronu komenderują : *Plutonami w lewo zachodź* — **MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.** — Po komendzie **MARSZ**, Szwadrony wyruszają z miejsca prócz czwartego. — Komendanci Szwadronów nadają zaraz komendę ; *lewe ramię na przód* — **MARSZ, NA—PROST**, i prowadzą czoła Szwadronów do wstąpienia następnie w kolumnę przed czwarty Szwadron, to jest, komendant trzeciego Szwadronu uważa, skoro czoło kolumny czyli czwarty Pluton zaszedł na szesnastą część koła lewem ramieniem, nadaje zaraz drugą komendę, *prawe ramię naprzód*, **marsz**, a dopełniwszy zajścia na czwartą część koła, **NA PROST.** — Kolumna postępuje wzdłuż linii frontu Szwadronu czwartego, czyli dyrekcyjnego i bez odstępu; komendanci Plutonów w Szwadronie dyrekcyjnym zwracają konie w prawo i w po-

przek swoich Plutonów dla zrobienia miejsca kolumnie wstępującej na linię. Komendant trzeciego Szwadronu znalazłszy się z czołem kolumny w połowie czwartego Szwadronu, nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, i sam udaje się na punkt oparcia skrzydła Szwadronu, przed lewe skrzydło czwartego Szwadronu; a skoro czoło kolumny zbliża się do niego na plutonowy odstęp, komenderuje : STÓJ. *Plutonami w prawo do frontu zajdź* — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. — Komendanci drugiego i pierwszego Szwadronu mają to samo do uwagi i wprowadzają następnie swoje Szwadrony w kolumnę, nadając komendy w swoim miejscu.

Po wstąpieniu ostatniego Szwadronu w kolumnę, dowódzca Pułku komenderuje : STAĆ.

§ 96. Chcąc sformować kolumnę od lewego na pierwszy Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Od lewego w kolumnę formuj się,*
- 2° *Pierwszy Szwadron stój,*
- 3° *Stepem, (klusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendy, komendanci Szwadronów powtarzają co do nich należy. — Po drugiej komendzie dowódcy Pułku, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje ; *Szwadron oczy w pra—wo*. Komendanci drugiego, trzeciego i czwartego Szwadronu komenderują : *Plutonami w prawo zajdź* — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. — Po komendzie dowódcy Pułku, MARSZ, Szwadrony wyruszają z miejsca prócz pierwszego. Ko-

mendanci Szwadronów nadają zaraz komendę : *prawe ramię na przód* — MARSZ, a po zajęciu, NA—PROST, i prowadzą czoła Szwadronów do wstąpienia w kolumnę przed pierwszy Szwadron tym samym porządkiem jak było wskazane w formacyi kolumny od prawego na czwarty Szwadron, § 95, lecz z przeciwniej strony. — Komendant drugiego Szwadronu znalazłszy się z czołem kolumny w połowie pierwszego Szwadronu, nadaje komendę : *Szwadron*, i sam udaje się na punkt oparcia skrzydła Szwadronu, przed prawe skrzydło pierwszego Szwadronu; a skoro czoło kolumny zbliża się do niego na plutonowy odstęp, komenderuje : *stój. Plutonami w lewo do frontu zachodź* — MARSZ, *stój* — RÓWNAJ SIĘ. — Komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu mają to samo do uwagi, i wprowadzają następnie Szwadrony w kolumnę, nadając komendy każdy w swoim miejscu.

Po wstąpieniu ostatniego Szwadronu w kolumnę, dowódzca Pułku komenderuje : *stać*.

§ 97. Chcąc sformować kolumnę od lewego na czwarty Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Od lewego w kolumnę formuj się,*

2° *Czwarty Szwadron stój,*

3° *Stepo, (ktusem lub galopem),*

4° MARSZ.

Po drugiej komendzie dowódcy Pułku, komendant czwartego Szwadronu komenderuje ; *Szwadron, oczy w pra—wo*. — Komendanci, trzeciego,

drugiego i pierwszego Szwadronu, komenderują : *Plutonami w lewo zachodź*—MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ. — Po komendzie dowódcy Pułku MARSZ, Szwadrony wyruszają z miejsca. — Komendanci Szwadronów nadają zaraz komendę : *prawe ramię na przód* — MARSZ, NA—PROST, i prowadzą czoła Szwadronów do wstąpienia w kolumnę za czwarty Szwadron, to jest, komendant trzeciego Szwadronu marszeruje wprost do punktu i na plutonowy odstęp w tył za prawe skrzydło czwartego Szwadronu, i zbliżywszy się na trzy kroki komenderuje : *lewe ramię na przód* — MARSZ, a po zajściu naczelnego Plutonu o ile potrzeba, komenderuje : NA—PROST, i sam zatrzymuje się na punkcie ; a skoro Szwadron przejdzie go w połowie, nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, a gdy ostatni Pluton dochodzi na wysokość prawego skrzydła czwartego Szwadronu, komenderuje : STÓJ, *Plutonami w prawo do frontu zajdź*—MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ, *Szwadron oczy w pra*—wo ; sam zwraca się w prawo i równa się na komendanta czwartego Szwadronu. — Komendanci drugiego i pierwszego Szwadronu mają to samo do uwagi, i wprowadzają następne Szwadrony w kolumnę, nadając komendy w swoim miejscu.

Skoro ostatni Szwadron wstąpił w kolumnę, dowódca Pułku komenderuje : STAĆ.

§ 98. (Fig. 28). Chcąc sformować kolumnę od prawego na jeden ze środkowych, *np.* na trzeci Szwadron, dowódca Pułku komenderuje :

1° *Od prawego w kolumnę formuj się.*

- 2° *Trzeci Szwadron stój,*
- 3° *Stepo, (klusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po drugiej komendzie, komendant trzeciego Szwadronu komenderuje : *Szwadron oczy w le—wo.* Komendanci drugiego i pierwszego Szwadronu komenderują : *Plutonami w lewo zachodź — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ;* komendant czwartego Szwadronu : *Plutonami w prawo zajdź — MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.* Po komendzie **MARSZ,** komendanci Szwadronów nadają zaraz komendę : *lewe ramię na przód—MARSZ, NA—PROST,* i wstępują w kolumnę : czwarty Szwadron tak jak było w formacji kolumny od prawego na pierwszy Szwadron; drugi i pierwszy Szwadron tak jak było w formacji kolumny od prawego na czwarty Szwadron.

§ 99. Tak samo wykonywa się formacja kolumny od lewego na trzeci Szwadron, z różnicą iż po zajęciu *Plutonami w lewo* w pierwszym i drugim Szwadronie, a *Plutonami w prawo* w czwartym Szwadronie, komendanci Szwadronów, po komendzie dowódcy Pułku **MARSZ,** nadają zaraz komendę : *prawe ramię na przód—MARSZ, NA—PROST,* i prowadzą czoła Szwadronów do wstąpienia w kolumnę drugiego i pierwszego Szwadronu za trzeci; czwartego Szwadronu przed trzeci.

UWAGA. W formowaniu kolumny tak od prawego jak od lewego, komendanci Szwadronów prowadząc czoła swoich Szwadronów do wstąpienia w kolumnę, znajdują się zawsze od strony dyrekcyi jaka będzie w kolumnie po zajęciu *Plutonami.* — Po

wstąpieniu w kolumnę, zwracają się twarzą do komendanta dyrekcyjnego Szwadronu, równając się na niego; po komendzie dowódcy Pułku : STAĆ, zwracają się na swoje miejsca.

Kolumny dywizyjne formują się tym samym sposobem.

§ 100. Kolumny w całych odstępach tak Szwadronowe jak i dywizyjne formują się tym samym porządkiem jak kolumny ściśnięte, z różnicą, iż dowódca Pułku nadaje zaraz po pierwszej komendzie komendę : *na Szwadronowe odstępy*.

§ 101. Chcąc sformować z kolumny Dywizyonami w całych odstępach kolumnę Szwadronami, dowódca Pułku komenderuje :

1° *Szwadronami od prawego,*

2° MARSZ.

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendę. — Po pierwszej komendzie, komendanci pierwszego i trzeciego Szwadronu komenderują : *dyrekcyja na lewo*. — Po komendzie MARSZ, komendanci pierwszego i trzeciego Szwadronu powtarzają komendę MARSZ, po której Szwadrony podwajają ruch i marszerują na prost. — Komendanci drugiego i czwartego Szwadronu jednocześnie komenderują *w prawo* : Szwadrony ciągną się ukośnie w prawo ; a skoro lewe ich skrzydła znajdą się wprost lewych skrzydeł naczelnych Szwadronów, komendanci drugiego i czwartego Szwadronu komenderują : *na prost, dyrekcyja na lewo*. Szwadrony zwracają na

prost, podwajają ruch i dochodzą do naczelnych na właściwe odstępy.

§ 102. Chcąc napowrót sformować kolumnę Dywizionami, z kolumny Szwadronami od prawego, dowódca Pułku komenderuje :

1° *Formuj Dywizyony,*

2° **MARSZ.**

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendę. — Po komendzie **MARSZ**, pierwszy i trzeci Szwadron maszeruje na prost. — Komendanci drugiego i czwartego Szwadronu, jednocześnie komenderują : *w lewo*, a skoro ich Szwadrony pociągnęły się o tyle iż się znajdują swojemi prawemi skrzydłami wprost punktu i na odstęp plutonowy od lewych skrzydeł naczelnych Szwadronów, komenderują : *na prost, dyrekcyja na prawo*. Szwadrony zwracają na prost, powiększają ruch i formują Dywizyony, drugi Szwadron z pierwszym; czwarty z trzecim.

Po sformowaniu Dywizyonów, dowódca Pułku komenderuje : *Dyrekcyja na lewo*.

UWAGA. W formacyi kolumn, lub zmianie kierunku w kolumnie, adjutanci, biorąc właściwe odstępy, udają się : pierwszy przed front kolumny na dziesięć kroków, wprost skrzydła dyrekcyi; drugi na dziesięć kroków za kolumnę i wprost skrzydła dyrekcyi, to jest, iż odznaczają linję prostopadłą dla skrzydeł Szwadronów w kolumnę formujących się. — Dowódcy Dywizyonów, przy wstąpieniu Szwadronów w kolumnę, stają o pięć kroków za adjutantami, każdy przy swoim dywizyonie, uważając na równanie adjutantów i skrzydeł dyrekcyonalnych w Szwadronach.

W formacyi frontu, adjutanci stają po skrzydłach Pułku, i równają Podoficerów wytycznych, zaczynając równanie od Podoficerów wytycznych w Szwadronie dyrekcyjnym.

§ 103. Wszystkie zmiany kierunku kolumny w całym odstępach, wykonywają się przez następne zachodzenie oddziałów, to jest, iż każdy oddział zachodzi następnie w tem samym miejscu co poprzedzający. — W kolumnie zaś ściśniętej, odmiana kierunku wykonywa się następującym sposobem.

§ 104. (Fig. 29). Chcąc zmienić kierunek kolumny, Szwadronami od prawego, *w lewo*, dowódzca Pułku komenderuje ;

1° *Cała kolumna, prawe ramię na przód,*

2° **MARSZ.**

Po tej komendzie, komendanci ostatnich trzech Szwadronów komenderują ; *w prawo*. — Naczelnny Szwadron wykonywa zachodzenie po umaszerowaniu na przód na plutonowy odstęp, dając przez to czas następnym Szwadronom do pociągnięcia się w prawo o tyle, ażeby lewe skrzydło każdego Szwadronu pociągnęło się o pięć kroków czyli do czwartej roty) od lewego skrzydła poprzedzającego Szwadronu, poczem Szwadrony wykonywają zachodzenie na osi ruchomej razem z naczelnym Szwadronem i podług przepisów w Szkole Szwadronu. — Dowódzca Pułku, nie dopuszczając do zupełnego zajścia, komenderuje : *na prost, dyrekcyja na lewo,* lub : **STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.**

Tak samo zmienia się kierunek kolumny w prawo, przez zajście lewem ramieniem na przód.

§ 105. W zmianie kierunku w kolumnie Dywizyonami, naczelny Dywizyon, po umaszerowaniu kilku kroków na przód, zachodzi; następny Dywizyon ciągnie się o tyle w stronę zachodzenia, ażeby po komendzie : *na prost*, lub : **STÓJ—RÓWNAJ SIĘ**, znalazł się wyrównanym na skrzydła naczelnego Dywizyonu.

ROZMYKANIE KOLUMNY ŚCIŚNIĘTÉJ.

§ 106. Rozmykanie kolumny wykonywa się dwojakim sposobem : na przód i w tył. — Na przód, wykonywa się przez pozostawienie ostatniego Szwadronu w miejscu a posunięcie innych na przód. — W tył, przez pozostawienie naczelnego Szwadronu w miejscu, a posunięcie innych w tył.

Chcąc rozemknąć kolumnę od prawego na ostatni Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Na czwarty Szwadron, na szwadronowe odstępy,*
- 2° *Stępo, (klusem lub galopem),*
- 3° **MARSZ**

Po pierwszej komendzie, komendanci pierwszych trzech Szwadronów komenderują : *Dyrekcya na lewo*. — Po komendzie **MARSZ**, Szwadrony wyruszają na przód prócz czwartego. — Komendant trzeciego Szwadronu występuje na przód dla wzięcia właściwego odstępu (pięć plutonowego) od lewego skrzydła, i wprost komendanta czwartego Szwadronu;

a skoro się Szwadron zbliży do niego na plutonowy odstęp, nadaje komendę ostrzegającą, *Szwadron*, i nie dopuszczając na trzy kroki, komenderuje; stój—RÓWNAJ SIĘ. — Komendant drugiego Szwadronu występuje na przód i bierze odstęp od komendanta trzeciego Szwadronu, skoro się ten zatrzyma, i tak następnie. — Skoro się pierwszy Szwadron zatrzymał, komendanci Szwadronów przejeżdżają przed środek swoich Szwadronów.

Tak samo wykonywa się od lewego, z różnicą iż dowódzca Pułku wymienia pierwszy Szwadron, komendanci Szwadronów, po pierwszej komendzie, nadają dyrekcyę na prawo, i biorą odstępy na przód od pierwszego Szwadronu, czyli dyrekcyonalnego, z prawego boku kolumny.

§ 107. Chcąc rozemknąć kolumnę od prawego w tył, na pierwszy Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Na pierwszy Szwadron,*
- 2° *Na Szwadronowe odstępy,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po trzeciej komendzie, komendanci ostatnich trzech Szwadronów komenderują : *Trzema na prawo w tył zajdź (ktusem lub galopem).* — Po komendzie **MARSZ**, komendanci Szwadronów powtarzają tę komendę. Szwadrony zachodzą trzema na prawo w tył; komendanci Szwadronów nie dopuszczając do zupełnego zajścia, komenderują : *na prost, dyrekcyja na prawo*, i wyjeżdżają następnie dla wzięcia

odstępów; to jest, komendant drugiego Szwadronu udaje się na pięć plutonowy odstęp po za lewe skrzydło i wprost komendanta pierwszego Szwadronu; komendant trzeciego Szwadronu bierze odstęp od komendanta drugiego Szwadronu; komendant czwartego Szwadronu od komendanta trzeciego Szwadronu; — i każdy w szczególności, nie dopuszczając Szwadronu na plutonowy odstęp, nadaje komendę ostrzegającą, *Szwadron*, a skoro się Szwadron zbliży na trzy kroki, komenderuje: *STÓJ, Trzema na prawo w tył do frontu zajdź* — *MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ*,

Tak samo wykonywa się od lewego, z różnicą iż po trzeciej komendzie, komendanci Szwadronów komenderują; *Trzema na lewo w tył zachodź*, a po zajęciu, nadają komendę: *na prost, dyrekcyja na lewo*, i biorą odstepy od prawego skrzydła czwartego Szwadronu, odwracając następnie trzema do frontu temiż samemi ramionami.

ZMYKANIE KOLUMNY Z CAŁEMI ODSTĘPAMI.

Zmykanie kolumny wykonywa się na naczelny i na ostatni Szwadron.

§ 108. Chcąc zemknąć kolumnę od prawego na pierwszy Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje:

1° *Na pierwszy Szwadron, zemknij kolumnę*,

2° *Stepo, (ktusem lub galopem)*,

3° *MARSZ.*

Po pierwszój komendzie, komendanci ostatnich trzech Szwadronów komenderują: *Dyrekcyja na le-*

wo, i następnie powtarzają ostatnie dwie komendy.— Po komendzie MARSZ, Szwadrony wyruszają na prost, prócz pierwszego. — Komendanci Szwadronów, w połowie ujścia swoich Szwadronów na przód, udają się następnie na plutonowy odstęp wprost za lewe skrzydło poprzedzającego Szwadronu, to jest, komendant drugiego Szwadronu bierze odstęp plutonowy od lewego skrzydła pierwszego Szwadronu; komendant trzeciego Szwadronu bierze odstęp od lewego skrzydła drugiego Szwadronu, po zatrzymaniu się tegoż, i tak następnie. — Komendanci Szwadronów nadają komendy ostrzegające, *Szwadron*, kiedy Szwadrony zbliżają się do nich na plutonowy odstęp, i na trzy kroki od siebie, zatrzymują Szwadrony komendą; STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

§ 109. Tak samo od lewego na czwarty Szwadron, z różnicą iż komendanci Szwadronów przenoszą się na prawe skrzydło kolumny, to jest na dyrekcyonalne, i tam biorą przepisane odstęp.

§ 110. Zemknięcie kolumny na ostatni Szwadron wykonywa się tym samym porządkiem, z różnicą iż Szwadrony po trzeciej komendzie zachodzą trzema w tył od strony dyrekcyi, i następnie, każdy w szczególności, po wzięciu plutonowego odstepu od poprzedzającego Szwadronu, zatrzymuje się, i odwraca trzema do frontu temiż samemi ramionami.

Komenda pułkowa :

1° *Na czwarty Szwadron zemknij kolumnę.*

2° *Stępo, (klusem lub galopem),*

3° MARSZ.

ROZWIJANIE KOLUMN, CZYLI FORMACYA FRONTU, Z KOLUMNY ŚCIŚNIĘTĘJ.

UWAGA. We wszystkich formacjach frontu, prócz odwrotnego i formacyi Szwadronu pędem, Podoficerowie wytyczni wyjeżdżają na linję. W każdym Szwadronie znajduje się trzech Podoficerów wytycznych, jak to było powiedziano na początku. — Podoficerowie wytyczni uważać powinni, ażeby wywołani na linję, obracali się twarzą do Podoficerów wytycznych Szwadronu dyrekcyjnego — jak równie, ażeby skrzydłowi wytyczni uważali na plutonowe odstępki pomiędzy Szwadronami, by takowych niestracić, skoro Szwadrony wstępować będą na linję. Adjutantci dywizyoni równają Podoficerów wytycznych do strony dyrekcyi.

Formacya frontu z kolumny ściśniętej wykonywa się tylko na przód i w tył; formacye zaś frontu na boki kolumny, wykonywają się w kolumnie z całemi odstępami.

111. (Fig. 30). Chcąc sformować front z kolumny ściśniętej od prawego na pierwszy Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Pierwszy Szwadron stój,*
- 2° *Formuj się w lewo,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po drugiej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Szwadron, oczy w prawo ;* komendanci ostatnich trzech Szwadronów komenderują : *Plutonami prawe ramiona na przód—MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.* — Po komendzie **MARSZ**, dowódzca Pułku, powtórzoną przez komendantów

Szwadronów, ostatnie trzy Szwadrony wyruszają w kolumnie na prost, ruchem nakazanym. — Komendant drugiego Szwadronu, po wyruszeniu z czołem kolumny na przód na długość Plutonu, zatrzymuje się i nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, a skoro ostatni Pluton zbliży się do niego, komenderuje : *STÓJ, Plutonami w prawo do frontu zajdź* — *MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, Szwadron na przód, dyrekcyja na prawo, stępo, (ktusem lub galopem)*—*MARSZ*, i sam udaje się na przód na punkt oparcia prawego skrzydła, na odstęp plutonowy od lewego skrzydła pierwszego Szwadronu, i w połowie dojścia, komenderuje : *Szwadron*, a następnie, na trzy kroki przed linią frontu komenderuje : *STÓJ — RÓWNAJ SIĘ*, i równa swój Szwadron do pierwszego. — Komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu mają to samo do uwagi co miał komendant drugiego Szwadronu względem pierwszego, i następnie tym samym porządkiem wstępują na linię frontu.

Po wejściu ostatniego Szwadronu na linię frontu, dowódzca Pułku komenderuje : *STAĆ*.

§ 112. Sformowanie frontu z kolumny od lewego na czwarty Szwadron, wykonywa się tym samym porządkiem, odwrotnie.—Dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Czwarty Szwadron stój,*
- 2° *Formuj się w prawo,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° *MARSZ.*

Po drugiej komendzie, komendant czwartego Szwadronu komenderuje : *Szwadron, oczy w lewo* ; komendanci trzeciego, drugiego i pierwszego Szwadronu komenderują : *Plutonami lewe ramiona na przód* — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, i następnie w swoim czasie każdy Szwadron w szczególności, znalazłszy się wprost swego miejsca gdzie się ma sformować, zwraca kolumnę Plutonami w lewo do frontu i Szwadron wstępuje na linię równając się w lewo do pobocznego.

Po wstąpieniu ostatniego Szwadronu, dowódzca Pułku przywraca dyrekcyę na prawe skrzydło komenderując : *Pułk, oczy w prawo*, lub komenderuje : STAĆ.

§ 113. (Fig. 31). Chcąc sformować front z kolumny od prawego na czwarty Szwadron, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Czwarty Szwadron stój,*
- 2° *Formuj się na prawo w tył,*
- 3° *Stepo, (ktusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.

Po drugiej komendzie, komendant czwartego Szwadronu komenderuje : *Szwadron, oczy w lewo* ; komendanci trzeciego, drugiego i pierwszego Szwadronu komenderują : *Plutonami lewe ramiona na przód, Stepo, (ktusem lub galopem),* — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. — Po komendzie dowódcy Pułku MARSZ, Szwadrony maszerują w kolumnie na prost : komendant trzeciego Szwadronu, postąpiwszy z czołem kolumny na plutonowy odstęp, zatrzymuje się

i nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, i przepuściwszy ostatni Pluton na długość jednego Plutonu, komenderuje : *Stój, plutonami lewe ramiona na przód, stępo, (ktusem lub galopem)* — MARSZ, i nie dopuszczając do zupełnego zajścia : *na prost, dyrekcyja na prawo* ; a skoro Szwadron dochodzi w tył na dwadzieścia kroków, komenderuje : *Szwadron* — STÓJ, *plutonami na prawo w tył zajdź* — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, *Szwadron na przód, dyrekcyja na lewo, stępo, (ktusem lub galopem)*, — MARSZ, i sam udaje się na punkt oparcia lewego skrzydła Szwadronu, na plutonowy odstęp od lewego skrzydła czwartego Szwadronu i nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron*, — a na trzy kroki przed linią frontu zatrzymuje Szwadron komendą : STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, i równa swój Szwadron do czwartego. — Komendanci drugiego i pierwszego Szwadronu mają to samo do uwagi, co miał komendant trzeciego Szwadronu względem czwartego.

Po wstąpieniu ostatniego Szwadronu na linię frontu, dowódzca Pułku komenderuje : *Pułk oczy w prawo*.

§ 114. Formacya frontu z kolumny od lewego na pierwszy Szwadron, wykonywa się tym samym porządkiem, odwrotnie. — Dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Pierwszy Szwadron* — STÓJ,
- 2° *Formuj się na lewo w tył,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.

Po drugiej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Szwadron, oczy w prawo* ; komendanci drugiego, trzeciego i czwartego Szwadronu, komenderują : *Plutonami prawe ramiona na przód, stepo, (klusem lub galopem)*, — MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ i następnie w swoim czasie, każdy Szwadron w szczególności zwraca się Plutonami w lewo, a po umaszerowaniu w tył na dwadzieścia kroków, zatrzymuje się, odwraca Plutonami na lewo w tył, i wstępuje na linię, równając się na prawo do pobocznego Szwadronu.

Po wstąpieniu ostatniego Szwadronu, dowódzca Pułku komenderuje : STAĆ.

§ 115. (Fig. 32). Chcąc sformować front na środkowy Szwadron, *np.* na trzeci z kolumny od prawego, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Trzeci Szwadron — stój,*
- 2° *Formuj się na prawo w tył i na lewo,*
- 3° *Stepo, (klusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.

Formacje te wykonywają się podług tych samych prawideł jak powyższe, z różnicą, iż po drugiej komendzie, Szwadron trzeci czyli dyrekcyonalny zwraca *oczy w lewo*; w kolumnie od lewego *w prawo*. — Szwadrony powyżej dyrekcyonalnego w kolumnie od prawego, zachodzą plutonami *w prawo*, i następnie wyszedłszy z kolumny, formują się tak jak było w kolumnie od prawego na czwarty Szwadron. Szwadrony poniżej dyrekcyonalnego zachodzą Plutonami *w lewo*, i formują się,

tak jak było w kolumnie od prawego na pierwszy Szwadron. — Po sformowaniu frontu, dowódzca Pułku komenderuje : *Pierwsze trzy Szwadrony oczy w pra—wo.*

W kolumnie od *lewego*, Szwadrony powyżej dyrekcyjonalnego, zachodzą Plutonami *w lewo*, i następnie wyszedłszy z kolumny, formują się *na lewo w tył*, tak jak było w kolumnie od lewego na pierwszy Szwadron. — Szwadrony poniżej dyrekcyjonalnego, zachodzą Plutonami *w prawo*, i formują się tak jak było w kolumnie od lewego na czwarty Szwadron. — Po sformowaniu frontu, dowódzca Pułku komenderuje : *Pierwszy Dywizyon oczy w pra—wo.*

Komenda pułkowa na trzeci Szwadron w kolumnie od lewego jest : 1° *Trzeci Szwadron stój*, 2° *Formuj się na lewo w tył i na prawo*, 3° etc. etc.

Formowanie frontu w tył wykonywa się robiąc poprzednio kontramarsz w całej kolumnie, i tak :

§116. Chcąc sformować front w tył na którykolwiek Szwadron, będąc w kolumnie od prawego, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Cała kolumna kontramarsz przez prawo*,
- 2° *Kłusem (lub galopem)*,
- 3° **MARSZ.**

Po pierwszyj komendzie, komendanci Szwadronów komenderują : *Trzema w prawo zajdź*, i następnie powtarzają komendy, po których cała kolumna wykonywa kontramarsz, i znajdzie się od lewego, mając zarazem dyrekcyę na prawo. — Dowódzca

Pułku nadaje komendy do rozwinięcia frontu; kolumna rozwija się jak od lewego na przód.

Tak samo z kolumny od lewego chcąc sformować front w tył, dowódzca Pułku nakazuje kontramarsz przez lewo, po wykonaniu którego znajdzie się od prawego, mając zarazem dyrekcyę na lewo, i rozwija się jak od prawego na przód.

FORMACYA FRONTU Z KOLUMNY Z CAŁEMI ODSTĘPAMI.

Formacyę frontu w lewo, z kolumny od prawego, i w prawo, z kolumny od lewego, wykonać można przez zajście Szwadronami, lub zajście Plutonami i następnie formowaniem Szwadronów.

§ 117. Chcąc sformować front z kolumny od prawego w lewą stronę, przez zajście Szwadronami, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Szwadronami w lewo* — ZACHODŹ,
- 2° MARSZ,
- 3° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po pierwszej komendzie, komendanci Szwadronów udają się na punkta oparcia prawych skrzydeł Szwadronów; po komendzie MARSZ, Szwadrony zachodzą pędem; komendanci Szwadronów nie dopuszczając na sześć kroków do zupełnego zajścia, komenderują : STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Jeżeli front ma się sformować wolniejszym ruchem, dowódzca Pułku komenderuje : *Szwadro-*

nami prawe ramiona na przód, stępo (ktusem lub galopem), — MARSZ. — W takiem zachodzeniu komendanci Szwadronów nie wyjeżdżają na punkt oparcia.

Tak samo formuje się front w prawą stronę z kolumny od lewego, to jest, iż Szwadrony zachodzą w prawo; a po zajęciu, dowódzca Pułku zwraca dyrekcyę na prawo, komenderując: *Pułk, oczy w pra — wo.*

§ 118. (Fig. 33). Chcąc sformować front w lewo, z kolumny od prawego, przez zajęcie Plutonami, dowódzca pułku komenderuje:

- 1° *Cała kolumna Plutonami w lewo — ZACHODŹ,*
- 2° MARSZ,
- 3° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.
- 4° *Formuj Szwadrony,*
- 5° MARSZ,
- 6° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów powtarzają komendy; poruszenia wykonywają się pędem. — Po drugiej komendzie, Szwadrony zachodzą Plutonami w lewo; po trzeciej, zatrzymują się; po piątej, Szwadrony formują się w prawo, mając równanie na lewo. — Po sformowaniu się, dowódzca Pułku komenderuje: *Pułk, oczy w pra — wo.*

§ 119. Tak samo formuje się front w prawo z kolumny od lewego z przeciwnej strony. — Dowódzca Pułku komenderuje: 1° *Cała kolumna*

Plutonami w prawo — zajdź, 2° MARSZ, etc. jak powyżej.

Komendanci Szwadronów mają to samo do uwagi, z odwrotnej strony; Szwadrony formują się w lewo, mając równanie na prawo.

§ 120. (Fig. 34). Chcąc sformować front w prawo, z kolumny od prawego, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Pierwszy Szwadron Plutonami w prawo — zajdź, formuj się w lewo (lub formuj Szwadron),*
- 2° *Na pierwszy Szwadron w lewo, formuj front,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Plutonami w prawo — zajdź — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ. Formuj się w lewo (lub formuj Szwadron)) — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.*

Po drugiej komendzie, komendanci następnych Szwadronów komenderują : *Szwadron na przód, dyrekcyja na prawo*, i powtarzają trzecią i czwartą komendę. — Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna. — Ostatnie trzy Szwadrony wyruszają na przód i formują się następnie, to jest, skoro prawe skrzydło drugiego Szwadronu znajdzie się wprost punktu i na odstęp plutunowy od lewego skrzydła pierwszego Szwadronu, komendant drugiego Szwadronu,

dronu, nadawszy poprzednio ostrzegającą komendę *Szwadron*, zatrzymuje go komendą *stój*, i następnie komenderuje : *Plutonami w prawo — zajdź — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, formuj się w lewo* (lub *formuj Szwadron*) — *MARSZ*; Szwadron formuje się w lewo i równa się do pierwszego. — Komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu mają to samo do uwagi, co miał drugi względem pierwszego, i formują się następnie każdy w swoim miejscu.

§ 121. Tym samym sposobem formuje się front w lewo z kolumny od lewego, z przeciwniej strony. — Dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Czwarty Szwadron Plutonami w lewo — zachodź, formuj się w prawo* (lub *formuj Szwadron*).

2° *Na czwarty Szwadron w prawo, formuj front,*

3° *Stępo (kłusem lub galopem),*

4° *MARSZ.*

Po pierwszej komendzie, czwarty Szwadron zachodzi Plutonami w lewo i formuje się. — Po drugiej komendzie, komendanci trzeciego, drugiego i pierwszego Szwadronu komenderują : *Szwadron na przód, dyrekcyja na lewo*. — Po komendzie *MARSZ*, ruch się rozpoczyna, Szwadrony wyruszają na przód prócz czwartego, i każdy następnie znalazłszy się swoim lewym skrzydłem wprost punktu, i na plutonowy odstęp od prawego skrzydła poprzedzającego Szwadronu, zatrzymuje się, zachodzi Pluto-

nami w lewo, i formuje się, mając równanie do Szwadronu na linii będącego.

Po sformowaniu frontu, dowódzca Pułku komenderuje : *Pułk, oczy w pra — wo.*

FORMACYA FRONTU ODWROTNEGO,

CZYLI

W ODWROTNYM PORZĄDKU SZWADRONAMI Z KOLUMNY Z CAŁEMI ODSTĘPAMI.

Formacja frontu odwrotnego, wykonywa się dwojakim sposobem : przez zajście Szwadronami, i przez zajście Plutonami, a następnie przez formowanie naraz Szwadronów.

§ 122. Chcąc sformować front odwrotny w prawo, z kolumny od prawego, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Szwadronami w prawo — zajdź (lub Szwadronami lewe ramiona na przód), stępo, (ktusem lub galopem),*

2° MARSZ,

3° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

Po komendzie MARSZ, Szwadrony zachodzą po długi komendy. — Dowódzca Pułku z końcem zajścia Szwadronów, nadaje ostatnią komendę; następnie zmienia dyrekcyę, lub w tój samėj pozostawia.

§ 123. (Fig. 35). Chcąc sformować front odwro-

tny przez zajście Plutonami, dowódzca Pułku komenderuje :

1° Cała kolumna Plutonami w prawo—zajdź,

2° MARSZ,

3° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

4° Formuj się w lewo,

5° Stępo, (ktusem lub galopem),

6° MARSZ,

7° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

Cała kolumna zachodzi Plutonami w prawo, Szwadrony formują się, jak to było w powyższych formacjach frontu przez zajście w Szwadronach Plutonami.

§ 124. Tak samo formuje się front odwrotny z kolumny od lewego, z przeciwniej strony. — Dowódzca Pułku komenderuje : *Szwadronami w lewo—zachodź*, lub *Szwadronami prawe ramiona na przód, stępo*, etc., albo, *Plutonami w lewo—zachodź—MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ. Formuj się w prawo*, etc.

W powyższych formacjach frontu odwrotnego, porządek Plutonów w Szwadronach nie zmienia się.

UWAGA. We wszystkich poruszeniach szczegółowych w Szwadronach, jeżeli nie będzie poprzednio nadany ruch, Szwadrony wykonywają obroty stępo, prócz tych, które bez oznaczenia ruchu, wykonywają się zawsze pędem, jak np. Szwadronami lub Plutonami *w prawo zajdź*, lub *w lewo zachodź*, albo *formuj Szwadrony*.

O ODMIANIE FRONTU.

§ 125. (Fig. 36). Chcąc zrobić odmianę frontu na przód na pierwszy Pluton pierwszego Szwadronu, dowódzca Pułku nakazuje temuż Plutonowi zejść w prawo, i ustawiwszy go na nowej linii frontu przez posunięcie na przód na plutonowy odstęp, komenderuje :

1° *Odmiana frontu na przód na pierwszy*

Pluton pierwszego Szwadronu,

2° *Plutonami w prawo—ZAJDŹ,*

3° *MARSZ.*

4° *STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.*

Pierwszą komendę powtarzają dowódcy Dywizyonów. — Drugą, dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów. — Po trzeciej komendzie, powtórzonej przez dowódców Dywizyonów i komendantów Szwadronów, wszystkie Plutony, prócz pierwszego w pierwszym Szwadronie, zachodzą w prawo; dowódzca Pułku, nie dopuszczając do zupełnego zejścia, nadaje ostatnią komendę; dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów powtarzają, Plutony zatrzymują się. — Późem, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Formuj się w lewo,*

2° *Dyrekcya na prawo,*

3° *Stępo, (kłusem lub galopem),*

4° *MARSZ.*

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje: *Formuj się w lewo*; komendanci następnych Szwadronów komenderują: *Kolumna prawe ramię na przód*. — Trzecią i ostatnią komendę powtarzają dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów. — Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna. — Pierwszy Szwadron formuje się w lewo, jak było powiedziano w Szkole Szwadronu. — Komendanci następnych Szwadronów, prowadzą Szwadrony w kolumnie najkrótszą drogą do linii frontu, i tak ażeby ich kolumny weszły prostopadle, a dochodząc na odstęp plutonowy, każdy w szczególności komenderuje: *Formuj się w lewo*—MARSZ; Szwadrony formują się na nową linię frontu.

Skoro ostatni Szwadron sformuje się na linii frontu, dowódzca Pułku komenderuje: STĄĆ.

§ 126. Odmiana frontu na przód na czwarty Pluton czwartego Szwadronu wykonywa się tym samym porządkiem, odwrotnie. Dowódzca Pułku nakazuje czwartemu Plutonowi zajście w lewo, a po ustawieniu go na nową linię, komenderuje:

1° Odmiana frontu na przód na czwarty

Pluton czwartego Szwadronu,

2° Plutonami w lewo—ZACHODŹ,

3° MARSZ,

4° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

Plutony zachodzą w lewo; a po zajściu, komenderuje:

1° *Formuj się w prawo*.

2° *Dyrekcya na lewo,*

3° *Stępo, (klusem lub galopem),*

4° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie, komendant czwartego Szwadronu komenderuje: *Formuj się w prawo.* — Komendanci następnych Szwadronów komenderują: *Kolumna, lewe ramię na przód.*

Po komendzie **MARSZ**, ruch się rozpoczyna. — Czwarty Szwadron formuje się w prawo, tak jak było powiedzianem w Szkole Szwadronu, z kolumny od lewego. — Komendanci Szwadronów prowadzą Szwadrony w kolumnie najkrótszą drogą do linii frontu, i każdy w szczególności zbliżywszy się na plutonowy odstęp, nadaje komendę do sformowania się w prawo. — Szwadrony formują się na nowej linii frontu.

Skoro ostatni Szwadron wstąpił na linię, dowódzca Pułku komenderuje: *Pułk, bziey w pra—wo.*

§ 127. (Fig. 37). Chcąc zrobić odmianę frontu w tył na pierwszy Pluton pierwszego Szwadronu, dowódzca Pułku nakazuje pierwszemu Plutonowi zająć w prawo; poczem komenderuje:

1° *Odmiana frontu w tył na pierwszy Pluton pierwszego Szwadronu,*

2° *Plutonami w prawo—ZAJDź,*

3° **MARSZ,**

4° **STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.**

Po zejściu Plutonów w prawo, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Formuj się w prawo,*
- 2° *Dyrekcyja na lewo,*
- 3° *Stępo (kłusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Formuj się w prawo* ; komendanci następnych Szwadronów komenderują : *Kolumna, lewe ramię na przód.* — Po komendzie **MARSZ**, ruch się rozpoczyna. — Pierwszy Szwadron formuje się w prawo, jak było powiedzianóm w Szkole Szwadronu, przy formacyi odwrotnego frontu. — Komendanci Szwadronów prowadzą Szwadrony w kolumnie najkrótszą drogą do linii, i tak ażeby ich kolumny weszły prostopadle ; a znalazłszy się na plutonowy odstęp, nadają komendy do sformowania się w prawo. — Szwadrony formują się w prawo i w odwrotnym froncie.

Skoro ostatni Szwadron sformuje się, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Plutonami na prawo w tył — zajdź,*
(lub *Plutonami lewe ramiona na przód w koło, stępo, etc.*).
- 2° **MARSZ,**
- 3° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**
- 4° *Pułk, oczy w pra — wo.*

Po komendzie **MARSZ**, Plutony zachodzą w koło,

a po zajęciu, Pułk znajdzie się w zwyczajnym froncie.

§ 128. Odmiana frontu w tył, na czwarty Pluton czwartego Szwadronu, wykonywa się tym samym porządkiem, odwrotnie. — Dowódzca Pułku nakazuje zajście czwartemu Plutonowi w lewo; poczem komenderuje ;

- 1° *Odmiana frontu w tył, na czwarty Pluton czwartego Szwadronu,*
- 2° *Plutonami w lewo—ZACHODŹ,*
- 3° **MARSZ,**
- 4° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

Plutony zachodzą w lewo, a po zajęciu dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Formuj się w lewo,*
- 2° *Dyrekcyja na prawo,*
- 3° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie, komendant czwartego Szwadronu komenderuje : *Formuj się w lewo*; komendanci następnych Szwadronów komenderują : *Kolumna, prawe ramię na przód.* — Po komendzie **MARSZ**, ruch się rozpoczyna. — Czwarty Szwadron formuje się w lewo, w odwrotnym froncie; — komendanci Szwadronów prowadzą kolumny do linii, i następnie formują się w lewo, w odwrotnym froncie.

Skoro ostatni Szwadron sformuje się na linii, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Plutonami na lewo w tył zachodź* (lub *Plutonami prawe ramiona na przód w koło, stępo, etc*),
- 2° MARSZ,
- 3° STÓJ—RÓWNAJ SIĘ.

Po komendzie MARSZ, Plutony zachodzą na lewo w tył, a po zajściu równają się na prawo. — Dowódca Pułku komenderuje ; STAĆ.

W powyższych poruszeniach odmiany frontu, komendanci Szwadronów uważać powinni, ażeby prowadząc czoło kolumny, znaleźli się, wstępując na linię frontu, w właściwym odstępnie pomiędzy Szwadronami, to jest plutonowym.

ESZELONY CZYLI WSCHODY.

§ 128. (Fig. 38). Do maszerowania Eszelonami na przód od prawego skrzydła Pułku Szwadronami, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Eszelony Szwadronami od prawego skrzydła na przód,*
- 2° *Na szwadronowe odstępny,*
- 3° *Dyrekcya na prawo,*
- 4° *Stępo, (kłusem lub galopem),*
- 5° *Pierwszy Szwadron.*

Po ostatniej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Szwadron na przód dy-*

rekcja na prawo, stępo, (ktusem lub galopem), — MARSZ; pierwszy Szwadron wyrusza na prost. — Komendant drugiego Szwadronu po komendzie MARSZ, w pierwszym Szwadronie, powtarza to samo prócz komendy MARSZ, którą nadaje wtenczas, kiedy pierwszy Szwadron odmaszerował na szwadronowy odstęp. — Komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu mają to samo do uwagi co miał komendant drugiego Szwadronu względem pierwszego.

To samo jest do uwagi Eszelonami od lewego, w odwrotnym porządku.

W postępowaniu Eszelonami na przód od prawego, dowódcy Dywizyonów maszerują na półszwadronowe odstępy przed prawymi skrzydłami parzystych Szwadronów. — Od lewego, przed lewymi skrzydłami nieparzystych Szwadronów.

§ 130. Do ustąpienia Eszelonami w tył od prawego skrzydła, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Eszelony Szwadronami od prawego skrzydła w tył,*
- 2° *Na szwadronowe odstępy,*
- 3° *Dyrekcja na lewo,*
- 4° *Stępo, (ktusem lub galopem),*
- 5° *Pierwszy Szwadron.*

Po ostatniej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Pierwszy Szwadron Plutonami prawe ramiona na przód w kóło, stępo, (ktusem lub galopem)*—MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ; *Szwadron na przód dyrekcja na lewo, stępo, (ktusem lub galopem)*—MARSZ. — Komendant drugiego

Szwadronu, po drugiej komendzie MARSZ, w pierwszym Szwadronie, nadaje te same komendy, ostatnią zaś komendę MARSZ nadaje w tenczas, kiedy pierwszy Szwadron znajdzie się od niego na odstęp nakazany. — To samo wykonywają komendanci trzeciego i czwartego Szwadronu.

§ 131. Ustąpienie Eszelonami od lewego skrzydła w tył, wykonywa się jak wyżej, lecz w odwrotnym porządku. — Czwarty Szwadron zachodzi Plutonami lewymi ramionami w koło, a po zajściu, będzie miał dyrekcyę na prawo; inne Szwadrony, każdy w swoim czasie, wykonywają to samo.

W ustąpieniu Eszelonami w tył, Szwadrony znajdują się w odwrotnym froncie; dowódzca Pułku, w miarę potrzeby, po ustąpieniu na pewną odległość, zatrzymuje Pułk, i nadaje komendę do zajścia Plutonami w koło. — Zachodzenie Plutonami wykonywa się w stronę gdzie była dyrekcyja, a po zajściu, Szwadrony znajdują się w zwyczajnym froncie, i będą wschodami na przód od lewego, jeżeli ustąpienie było od prawego; i przeciwnie, znajdują się wschodami na przód od prawego, jeżeli ustąpienie było od lewego.

§ 132. Formacya frontu będąc Eszelonami na przód, wykonywa się dwojakim sposobem: ukośnie i na przód.

Chcąc sformować front ukośnie, Szwadrony zmykają się poprzednio na plutonowe odstępy do naczelnego; poczem zachodzą na ósmą część koła, w kolumnie od prawego w lewą stronę, w kolu-

mnie zaś od lewego w prawę stronę. — Dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Na pierwszy Szwadron* (lub *na czwarty*, stosownie do skrzydła które się znajduje na czele),
- 2° *Na plutonowe odstepy*,
- 3° *Stępo* (klusem lub galopem),
- 4° **MARSZ.**

Po komendzie **MARSZ**, Szwadrony wyruszają na prost, prócz naczelnego, i każdy następnie zatrzymuje się na odstęp plutonowy od poprzedzającego Szwadronu. — Poczém, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Szwadronami w lewo* (lub *w prawo*)
— **ZACHODŹ**,
- 2° **MARSZ.**
- 3° **STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.**

§ 133. Chcąc sformować front na przód, na którykolwiek Szwadron, dowódzca Pułku wymienia Szwadron dyrekcyonalny; inne formują się obok niego.

ROZWIJANIE W SZACHOWNICĘ.

Rozwijanie w szachownicę, jest formowanie frontu we dwie linje, z kolumny ściśniętej lub z kolumny z całemi odstepami, i wykonywa się podług tych samych prawideł jak było w formacyi frontu z kolumny Szwadronami. — Rozwijanie się w szacho-

wnicę, wykonywa się na naczelny Szwadron w kolumnie. — Pierwsza linja formuje się z nieparzystych Szwadronów, i nazywa się pierwszą linją, druga linja z parzystych Szwadronów, i nazywa się drugą linją, bez względu która z nich znajdzie się na czele. — Odległość pomiędzy linjami zależy od woli dowódcy Pułku; odstępy pomiędzy Szwadronami są w obu linjach sześcioplutonowe, czyli właściwe do sformowania frontu w jedną linję.

§ 134. (Fig. 39). Chcąc rozwinąć w szachownicę z kolumny od prawego, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Rozwijanie w szachownicę,*
- 2° *Pierwszy Szwadron stój,*
- 3° *Formuj się w lewo,*
- 4° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 5° MARSZ.

Po drugiej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Szwadron oczy w prawo.* — Po trzeciej komendzie, komendanci następných Szwadronów komenderują : *Plutonami w lewo — zachodź — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.* — Po komendzie MARSZ, ruch się rozpoczyna; kolumny wyruszają na prost. — Komendant drugiego Szwadronu, postępując z czołem kolumny, skora się znajdzie wprost punktu i na plutonowy odstęp od lewego skrzydła pierwszego Szwadronu, zatrzymujesz się, a przepuściwszy Szwadron w połowie nadaje komendę ostrzegającą : *Szwadron,* a gdy go ostatni Pluton dochodzi, komenderuje : *stój, Plu-*

tonami w prawo — zajądź — MARSZ, STÓJ — RÓWNAJ SIĘ, Szwadron oczy w prawo. — Komendant trzeciego Szwadronu ma to samo do uwagi względem drugiego, a po odwruceniu Plutonami w prawo do frontu, komenderuje : *Szwadron na przód, dyrekcyja na prawo, stępo (ktusem lub galopem) — MARSZ*, i wstępuje na wysokość pierwszego Szwadronu. Komendant czwartego Szwadronu wykonywa to samo, i wstępuje na wysokość drugiego Szwadronu.

Rozwijanie w szachownię od lewego wykonywa się tym samym porządkiem, odwrotnie.

Po sformowaniu się w szachownię, dowódzca pierwszego Dywizyonu dowodzi pierwszą linją; dowódzca drugiego Dywizyonu drugą linją.

§ 135. Do nacierania w szachownicy następnie linjami, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Pierwsza linja na przód,*
- 2° *Dyrekcya na prawo,*
- 3° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 4° *MARSZ.*

Dowódzca pierwszój linii powtarza komendy, a następnie komendanci Szwadronów. — Po komendzie *MARSZ*, pierwsza linja postępuje na prost. — Po posunięciu się pierwszój linji na pewną odległość, dowódzca Pułku zatrzymuje komendą :

- 1° *Pierwsza linja — STÓJ,*
- 2° *Druga linja na przód,*
- 3° *Dyrekcya na prawo,*

4° *Stępo (ktusem lub galopem),*

5° MARSZ.

Po komendzie MARSZ, druga linja przechodzi pierwszą, i tym sposobem każda linja następnie przechodzi naczelną.

Chcąc ustępować w szachownicy następnie liniami, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Ustąpienie w szachownicę,*

2° *Pierwsza lub druga linja Plutonami
prawe ramiona na przód w koło,*

3° *Stępo (ktusem lub galopem),*

4° MARSZ,

5° *Na prost, dyrekcyja na lewo.*

Po komendzie MARSZ, naczelną linją zachodzi Plutonami w koło prawymi ramionami, i przechodzi linję po za nią będącą; a gdy się znajdzie na pewną odległość, dowódzca Pułku daje sygnał do zatrzymania, tak jak było w Szkole Szwadronu w ustąpieniu półszwadronami. — Po danym sygnale, linja ustępująca zatrzymuje się, i odwraca do frontu Plutonami temż samymi ramionami. — Po zatrzymaniu się i po odwróceniu Plutonami linii w tyle będącej, naczelną odwraca Plutonami w koło i ustępuje tym samym porządkiem.

§ 136. Chcąc sformować front Pułku, dowódzca daje *appel* (zbiór), po którym linja ustępująca zatrzymuje się, odwraca do frontu i formuje się pędem do naczelną.

Do sformowania się w szachownicę z rozwiniętego Pułku, dowódzca komenduje :

- 1° *W szachownicę nieparzyste Szwadrony (lub parzyste, do woli dowódcy) na przód,*
- 2° *Dyrekcya na prawo (lub na lewo),*
- 3° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**

Po komendzie **MARSZ**, pierwsza lub druga linja wyrusza na prost, i następnie obie linje wykonywają poruszenia jak wyżej.

O ODŁAMANIU SIĘ DLA PRZESZKÓD.

§ 137. W marszu frontem, jeżeli wypadnie przeszkoda przed którykolwiek Szwadron, takowy odłamuje się Plutonami po za Szwadron swojego Dywizyonu, i następnie, po przejściu przeszkody, formuje się w swoim miejscu. Odłamanie wykonywa się po komendzie dowódcy Dywizyonu, który na trzydzieści kroków przed przeszkodą, ostrzega Szwadron, i nakazuje odłamanie się, *np., przeszkoda przed pierwszym Szwadronem*; dowódzca pierwszego Dywizyonu komenderuje : *Przeszkoda; pierwszy Szwadron od lewego odłam się.* — Po tej komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *w lewo*; Szwadron ciągnie się w lewo; a skoro czwarty Pluton chować się zaczyna za prawe skrzydło drugiego Szwadronu, komenderuje : *Plutonami od lewego* — **MARSZ.** Po tej komendzie, komendant czwartego Plotonu komenderuje : *Na*

prost, dyrekcyja na prawo. — Pluton zwraca na prost, podwaja ruch i odłamuje się. — Następne Plutony odłamują się podług przepisów w Szkole Szwadronu w odlamaniu się od lewego. — Po przejściu przeszkody, dowódzca Dywizyonu komenderuje : *Pierwszy Szwadron formuj się.* Po téj komendzie, komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Kolumna w prawo;* a skoro się czoło kolumny znajdzie wprost punktu i na plutonowy odstęp od prawego skrzydła drugiego Szwadronu, komenderuje : *Formuj się w prawo* — MARSZ. Po téj komendzie, komendant czwartego Plutonu komenderuje : *Na prost, dyrekcyja na lewo.* Pluton zwraca na prost, podwaja ruch i dochodzi do linii frontu, wstępując w pierwotny ruch. — Następne Plutony ciągną się w prawo, i każdy następnie znalazłszy się wprost swego miejsca, zwraca na prost, podwaja ruch i wstępuje do frontu, tym samym porządkiem jak czwarty Pluton. — Po wstąpieniu Szwadronu na miejsce, jeżeli dyrekcyja w Pułku była na prawo, komendant pierwszego Szwadronu przywraca dyrekcyę na prawo.

Tak samo odłamuje się trzeci Szwadron za czwarty. — Drugi i czwarty Szwadron odłamują się tym samym porządkiem, z przeciwnéj strony, czyli przez odlamanie się Plutonami od prawego, i następnie po przejściu przeszkody przez sformowanie się w lewo.

Odlamanie się Półszwadronami, wykonywa się podług tych samych prawideł.

Jeżeli wypadnie przeszkoda przed całym Dywi-

zyonem, wtenczas dowódzca Pułku wskazuje stronę w którą takowy ma się odłamać.

PRZEJŚCIE WĄWOZU NAPRZÓD I W ODWROCIE.

§ 138. (Fig. 40). Do przejścia wąwozu na przód, maszerując frontem, dowódzca Pułku komenderuje :

- 1° *Półszwadronami od środka Pułku,*
- 2° *Plutonami prawe i lewe ramiona na przód,*
- 3° *Stępo (kłusem lub galopem),*
- 4° **MARSZ.**
- 5° *Na prost.*

Dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów nadają właściwe komendy, to jest dowódzca pierwszego Dywizyonu komenderuje : *Plutonami prawe ramiona na przód*; dowódzca drugiego Dywizyonu : *Plutonami lewe ramiona na przód*; komendanci Szwadronów powtarzają komendy swoich dowódców Dywizyonów.

Po pierwszej komendzie, komendant ostatniego Plutonu w pierwszym Dywizyonie komenderuje : *Dyrekcya na lewo*; komendant pierwszego Plutonu w drugim Dywizyonie : *Dyrekcya na prawo* — Po komendzie **MARSZ**; ruch się rozpoczyna. — Komendanci Plutonów wzyź wymienieni, powtarzają komendę **MARSZ**, a po wyruszeniu na przód na sześć kroków, komenderują : z pierwszego Dywizyonu, *w lewo*, z drugiego, *w prawo*; a skoro ich Plutony

łączyć się zaczynają, starszy z nich komenderuje : *Na prost, dyrekcyja do środka*, i sami udają się przed drugie rotę od skrzydeł Półszwadronu, każdy przed swoim Plutonem. — Plutony w pierwszym Dywizyonie zachodzą w lewo, w drugim Dywizyonie w prawo. — Po ostatniej komendzie dowódcy Pułku, Plutony postępują na prost po byłej linii frontu, i zachodzą następnie w kolumnę za środkowe Plutony, czyli za naczelne swoich Dywizyonów, to jest, skoro komendanci Plutonów zbliżają się do miejsca połączenia Plutonów, nadają wcześniej komendę ostrzegającą : w pierwszym Dywizyonie, *lewe ramię na przód*, w Drugim Dywizyonie, *prawe ramię na przód*; a gdy się Plutony znajdą wprost przed sobą na półszwadronowy odstęp, nadają komendę *MARSZ*; Plutony zachodzą i formują Półszwadron; z końcem zajścia, komendanci Plutonów, z pierwszego Dywizyonu, komenderują : *Na prost, dyrekcyja na prawo*, z drugiego Dywizyonu, *na prost, dyrekcyja na lewo* i udają się na swoje miejsca. — Plutony równają się na poprzedzające.

Chcąc sformować front po przejściu wąwozu, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Formuj się w prawo i w lewo,*
- 2° *Stępo (klusem lub galopem),*
- 3° *MARSZ.*

Dowódcy Dywizyonów powtarzają komendy, stosownie do ich Dywizyonów. — Po komendzie *MARSZ*, komendanci Plutonów w drugim Szwadronie komenderują : *W prawo*; komendanci Pluto-

nów w trzecim Szwadronie komenderują : *W lewo*, i formują front podług przepisów w Szkole Szwadronu. — Naczelne Plutony ciągną się ukośnie na półplutonowe odstępki, i następnie zwracają na prost; a po umaszerowaniu na przód na długość Plotonu, zatrzymują się. — Komendant pierwszego Szwadronu komenderuje : *Czoło kolumny lewe ramię na przód*; komendant czwartego Szwadronu : *Czoło kolumny prawe ramię na przód*; i prowadzą Szwadrony w kolumnie najkrótszą drogą do wstąpienia na linię frontu, a dochodząc na odstęp plutonowy, formują się.

Po sformowaniu frontu, dowódca Pułku komenderuje : *Pierwszy Dywizyon oczy w prawo*

§ 139. (Fig. 41). Przejście wężozu w tył wykonywa się zawsze od skrzydeł Pułku; i tak, chcąc przejść wężoz od skrzydeł Plutonami, dowódca Pułku komenderuje :

- 1° *Plutonami od prawego i lewego skrzydła Pułku w tył za środek Pułku,*
- 2° *Stępo (ktusem lub galopem),*
- 3° **MARSZ.**

Po pierwszej komendzie, dowódcy Dywizyonów i komendanci Szwadronów nadają właściwe komendy, to jest, dowódca pierwszego Dywizyonu komenderuje : *Dywizyon, Plutonami od prawego w tył*; dowódca drugiego Dywizyonu : *Plutonami od lewego w tył*. — Komendanci Szwadronów powtarzają komendy swoich dowódców Dywizyonów, każdy wymieniając swój Szwadron. — Ko-

mendanci skrzydłowych Plutonów Pułku, po pierwszej komendzie swoich komendantów Szwadronów, nadają komendy; w pierwszym Dywizyonie, komendant naczelnego Plutonu komenderuje : *Pierwszy Pluton lewe ramię na przód w koło*; w drugim Dywizyonie, komendant ostatniego Plutonu komenderuje : *Czwarty Pluton prawe ramię na przód w koło*. Po komendzie MARSZ, skrzydłowe Plutony Pułku zachodzą w tył, a po zajściu, komendanci Plutonów komenderują : *Na prost*, nadając dyrekcyę w stronę frontu z którego wyszli, i uszedłszy w tył na półplutonowy odstęp, nadają ostrzegającą komendę; w pierwszym Dywizyonie komendant pierwszego Plutonu komenderuje : *Lewe ramię na przód*; w drugim Dywizyonie : *Prawe ramię na przód*; a znalazłszy się w odstepie plutunowym, nadają komendę MARSZ, a po zajściu : *Na prost*, i nadają tę samę dyrekcyę jak wyżej. — Plutony postępują na prost frontem do siebie, a skoro się zbliżyć zaczynają do miejsca połączenia się, komendanci Plutonów nadają ostrzegające komendy, to jest, komendant Plutonu z pierwszego Dywizyonu komenderuje : *Prawe ramię na przód*; z drugiego Dywizyonu : *Lewe ramię na przód*; a skoro się znajdą od siebie na półszwadronowy odstęp, komenderują : MARSZ; Plutony zachodzą i formują Półszwadron, a po zajściu, maszerują na prost tym samym porządkiem jak było po przejściu wąwozu na przód. — Tak samo odłamują się następne Plutony jeden po drugim. — Komendanci Plutonów nadają ostrzegające komendy do zajścia w tył po

pierwszej komendzie MARSZ pobocznego Plutonu, a następnie nadają komendę MARSZ wtenczas, kiedy w pobocznym Plutonie, po zajściu w tył, nadana została komenda *na prost*; a zaszedłszy w tył, marszerują na prost na długość Plutonu, i zachodzą formując się w kolumnę za poprzedzającymi Plutonami i na odstęp plutonowy. — Komendanci naczelnych Plutonów w pozostałych Szwadronach od strony odłamywania się nie zaczynają zachodzenia w tył prędzej nim poprzedzający Pluton pobocznego Szwadronu nie ukończy drugiego zajścia, dopiero wtenczas, po komendzie *na prost* poprzedzającego Plutonu, nadają komendę MARSZ do zajścia w tył.

Po przejściu wawozu, jeżeli wypadnie sformować front do nieprzyjaciela, dowódzca Pułku komenderuje :

1° *Czoła Dywizyonów prawe i lewe ramiana na przód,*

2° MARSZ.

Po pierwszej komendzie, dowódcy Dywizyonów komenderują, w pierwszym Dywizyonie : *Czoła kolumny prawe ramię naprzód*; w drugim Dywizyonie : *Czoła kolumny lewe ramię na przód*. — Po komendzie MARSZ, kolumny rozchodzą się w przeciwną stronę. — Dowódzca Pułku, z końcem zajścia ostatnich Plutonów komenderuje :

3° STÓJ,

4° PLUTONAMI DO FRONTU ZACHODŹ,

5° MARSZ,

6° STÓJ — RÓWNAJ SIĘ.

Po zejściu Plutonów, dowódzca Pułku komenderuje : *Drugi Dywizyon oczy w pra—wo.*

Jeżeli w przejściu wąwozu w tył, potrzeba będzie sformować front do nieprzyjaciela, nie czekając na przejście pozostałych Szwadronów, w takim razie, dowódzca Pułku, po przejściu wąwozu przez pierwszy i czwarty Szwadron, komenderuje :

1° *W lewo i w prawo — MARSZ,*

2° *Formuj front.*

Po tej komendzie, kolumny Szwadronów rozchodzą się podwojonym ruchem, a posunawszy się na długość Szwadronu, formują front do nieprzyjaciela. — Pozostałe Szwadrony formują się następnie w lewo i w prawo obok poprzedzających.

Jeżeli wąwóz znajdzie się w tyle skrzydłowego Szwadronu, wtenczas przejście wąwozu rozpoczyna się z przeciwnego skrzydła Pułku, i Szwadrony następnie przechodzą Plutonami lub Półszwadronami.

§ 140. Przejście wąwozu na przód i w tył, wykonywa się także trzema, a to stosownie do rozległości miejsca, czyli przejścia przez wąwóz. — Do przejścia na przód, Pułk odłamuje się trzema od środka; do przejścia w tył, trzema od skrzydeł.

A T A K.

§ 141. Pułk w rozwiniętym froncie, atakuje tym samym porządkiem jak Szwadron. — W atakowaniu uważać należy, ażeby nie rozpoczynać natarcia

ani zbyt daleko, ani zbyt blisko nieprzyjaciela. — W pierwszym razie, konie za nadto się mordują i tracą siłę uderzenia; w drugim, nie mają dostatecznej przestrzeni do nabrania całego pędu. — Atak rozpoczyna się zwykle na odległość 300^{stu} kroków, to jest, iż Pułk wyrusza z miejsca klusem, a uszedłszy 150 kroków, wchodzi w galop, i następnie zbliżywszy się do nieprzyjacie'a na 100 kroków, za danym sygnałem, lub po komendzie : MARSZ—MARSZ, uderza całym pędem.

Po odbytych ataku, żołnierze zbierają się jak najprędzej w Plutony, a po sformowaniu kilku Plutonów, udają się w pogoń za nieprzyjacielem, lub zaślaniają odwrot.

Jeżeli atak wykonywa się w kilku liniach, natenczas potrzeba zostawić znaczne odstępy pomiędzy liniami, to jest, aby te były nie mniejsze nad dwuszwadronowe, przez co uniknąć można nieporządku i zamieszania w tylnej linii, w razie nagłego odwrotu naczelnój.

W niektórych zdarzeniach, korzystnem jest wzmocnić skrzydła frontu przez ustawienie kilku Plutonów w kolumnie, które w ciągu ataku wspierają się i uderzają na skrzydła nieprzyjaciela; Plutony te ostrzedz należy poprzednio o ich działaniu.

Atakując na piechotę, lepiej jest uderzyć w kilku punktach Szwadronami, jak w jeden w głębokiej kolumnie, gdyż w razie rozbicia naczelnego Szwadronu, w następnych wydarzyć się może zamieszanie; gdy tymczasem atakując w kilku punktach, atak udać się może przynajmniej w niektórych.

— Atak na działa wykonywa się w rozsypce, i każdy jeździec naciera pojedynczo. — Oddziały rezerwowe postępować powinny na 100 kroków z tyłu, i wspierać swoich w razie potrzeby.

Skoro pułk w rozwiniętym froncie ma iść do ataku, dowódca Pułku komenderuje : *Skróć cugle* ; a gdy Pułk ma wchodzić w galop, komenderuje : *Do ataku* — **BRON.**

ROZDZIAŁ IV.

O FLANKIERACH.

§ 142. Stosownie do przyjętej organizacji w Regulaminie, w każdym Pułku Jazdy, piąty Szwadron przeznaczonym jest do flankierowania ; a ponieważ składa się z czterech Plutonów, będzie więc do każdego Szwadronu jeden Pluton flankierów, to jest, do pierwszego Szwadronu pierwszy Pluton, do drugiego Szwadronu drugi Pluton, i t. d. — Każdy Pluton flankierów powinien się tak rozsypywać, ażeby zasłonił front swojego Szwadronu i połowy odstępów od pobocznych Szwadronów.

§ 143. (Fig. 42). Do flankierowania przed frontem Pułku, dowódca Pułku komenderuje : *Flankiery na przód*. — Komendant Szwadronu flankier-

skiego, po odebraniu komendy od dowódcy Pułku, komenderuje :

1° *Pierwszy Półszwadron trzema w prawo —
zajdź, drugi trzema w lewo — zachodź,*

2° MARSZ, STÓJ—RÓWNAJ SIĘ,

3° *Plutony na przód przed Szwadrony na
linię,*

4° *Kłusem (lub galopem),*

5° MARSZ.

Po zajęciu Półszwadronów trzema w prawo i w lewo, komendanci Plutonów, po trzeciej komendzie nadają komendy : w pierwszym Półszwadronie : *Prawe ramię na przód*; w drugim Półszwadronie : *Lewe ramię na przód*. — Ostatnią komendę komendanci Plutonów powtarzają następnie, to jest komendanci skrzydłowych Plutonów, powtarzają zaraz komendę MARSZ, komendanci zaś średnich Plutonów wtenczas, kiedy skrzydłowe Plutony postąpią na przód na długość konia. — Plutony wyruszają i maszerują przed front Pułku; każdy Pluton przed środek swego Szwadronu na 30 kroków. — Pierwszy Pluton przechodzi w odstęp między pierwszym i drugim Szwadronem; drugi i trzeci Pluton w odstęp między drugim i trzecim Szwadronem; czwarty Pluton w odstęp między trzecim i czwartym Szwadronem. — Każdy Pluton wstąpiwszy na swoje miejsce, zachodzi trzema do frontu.

Każdy Pluton flankierski dzieli się na trzy części, które się nazywają : pierwszą, drugą i trzecią sekcją, zaczynając od prawego; z tych pierwsza i

druga sekcya idą w rozsypkę do flankierowania, trzecia sekcya stanowi rezerwę. — Jeżeli liczba rot w Plutonie jest taka iż go nie można podzielić na trzy równe części, wtenczas rotę nadkompletne zostają się w rezerwie, np. w Plutonie z 17^{stą} rot, dwie pierwsze sekcye będą miały po sześć rot, ostatnia czyli rezerwa pięć. — Do flankierowania, Plutony odliczają się od prawego do sześciu, tak w pierwszym jak i w drugim szeregu.

Wszystkie poruszenia flankierów wykonywają się na sygnały. — Jeżeli linia flankierów jest złożona z kilku Szwadronów, natenczas trębacz, będący przy dowódcy linii flankierów, daje sygnał, po którym powtarzają trębacze będący przy komendantach Szwadronów flankierskich, następnie powtarzają trębacze będący przy komendantach Plutonów, a po nich komenderują Podoficerowie w Plutonach. — Jeżeli wypadnie zrobić poruszenie w jednym Plutonie, trębacz tego Plutonu daje sygnał, po którym podoficerowie komenderują czyli tłómaczą sygnały, flankiery zaś wykonywają nkazane poruszenia.

§ 144. (Fig. 43). Skoro dany będzie sygnał *rozsypka*, albo też po komendzie : *w rozsypkę* — MARSZ — MARSZ, w każdym Plutonie dwie pierwsze sekcye od prawego przeznaczone do flankierowania, wyruszają na prost na sześć kroków, i rozsypują się w prawo i w lewo pędem w łańcuch flankierski, to jest, iż pierwsza sekcya zwraca ukośnie w prawo, druga ukośnie w lewo. — Podoficer lewozarotowy udaje się na lewe skrzydło drugiej sekcji. — Po-

Podoficer prawozarotowy wstępuje w środek pomiędzy pierwszą i drugą sekcją, i maszeruje na prost, sekcje zaś biorą odstęp od środka czyli od Podoficera w środku sekcji będącego, i każda rota następnie, jedna od drugiej, przybiera odstęp siedmiokrokowy, a po wzięciu odstepu, maszerują pędem na prost, dopóki sygnał stój nadanym nie będzie. — Podoficer lewoskrzydłowy dowodzi rezerwą i staje przed jej środkiem, i następnie posuwa się tak, ażeby się z rezerwą znalazł zawsze za środkiem swego Plutonu i w połowie odstepu pomiędzy Szwadronem i Plutonom flankierskim. — Podoficerowie idący w rozsypkę z pierwszym szeregiem, wysuwają się na przód na sześć kroków przed pierwszy szereg i równają się pomiędzy sobą. — Jeżeli sygnał stój, nadanym nie będzie, wtenczas Podoficerowie, uszedłszy 150 kroków od frontu, który ma być przez flankierów zasłonięty, zatrzymują się; flankiery pierwszego szeregu dojeżdżają na linię i równają się na Podoficerów; drugi szereg zatrzymuje się o 25 kroków od pierwszego. — Flankiery w drugim szeregu znajdować się powinni z lewej strony swoich poprzedników, w połowie odstepu czyli wprost środka luki pierwszego szeregu. — Komendant Plutonu za środkiem łańcucha o sześć kroków w tyle za drugim szeregiem, mając obok siebie trębacz.

Jeżeli cały Szwadron flankierów jest w rozsypcie, komendant Szwadronu staje w tyle za środkiem łańcucha, mając przy sobie trębacz. — Kapitan zarotowy dowodzi rezerwami.

UJEŹDŻANIE FLANKIERÓW.

§ 145 (Fig. 44). Flankiery będąc w łańcuchu i nie strzelając, ażeby mniej na ogień nieprzyjaciela narażeni byli, ujeżdżają się, czyli woltyżują w miejscu ósemki; to jest, za danym sygnałem (*dwa krótkie odboje*), naczelny szereg wraz z Podoficerami zwracają konie w lewo, drugi szereg w prawo, i woltyżując twarzą do nieprzyjaciela, ujeżdżają ósemki jak to wskazuje figura.

Za danym sygnałem do strzelania, lub do jakiegokolwiek innego poruszenia, flankiery stają natychmiast na swoich miejscach, jak to było po rozsypce.

OGIEN W MIEJSCU

UWAGA. Jeżeli flankiery uzbrojeni są w karabinki, natenczas wyruszają z miejsca ukośnie w lewo, na 25 kroków, i zatrzymują się; poczem zwracają w prawo, przykładają się, wspierając karabinki na lewym łokciu i strzelają, a po wystrzale zwracają w tył i wstępują w drugi szereg, jak to wskazuje figura 45ta. — Flankiery zaś uzbrojeni w pistolety, wyruszają z miejsca ukośnie w prawo, na 25 kroków, i zatrzymują się; poczem zwracają w lewo, biorą na cel, i dają wystrzał do nieprzyjaciela, a po wystrzale zwracają w tył i wstępują w drugi szereg, jak to wskazuje figura 46ta.

§ 146. Na dany sygnał do strzelania (*trwoga*), pierwsze numera (lub w razie potrzeby gęściejszego ognia, *nieparne numera*), naczelnego szeregu w obu sekcyach wyjeżdżają galopem o 25 kroków ukośnie na przód do strzelania; po wystrzale zwracają się w tył, i wstępują w drugi czyli tylny szereg, mija-

jąc po lewej stronie swoich zapleczników, którzy w ich miejsca wjechałi; a znalazłszy się na wysokości drugiego szeregu, robią wolte na prawo w tył, i stają na miejscu posuniętych zapleczników w pierwszy szereg. — W czasie wstąpienia w drugi szereg czyli w ciągu marszu, nabijają broń, tak, ażeby wstąpiwszy w drugi szereg, być gotowymi do wyruszenia na przód do strzału.

Skoro flankier naczelnego szeregu wyruszy na przód do strzału, zaplecznik jego wstępuje natychmiast na jego miejsce. Następne numera wyjeżdżają do strzału wtenczas, kiedy poprzednie, wracając po wystrzale, mijają naczelny szereg. — Gdy ostatnie numera wracają po wystrzale, pierwsze rozpoczynają, i tak następnie aż do sygnału *odbój*, po którym ustaje ogień, i flankiery pozostają w tym samym szeregu w którym ich sygnał zastał. — Podoficerowie nie strzelają, lecz pilnują porządku.

POSTĘPOWANIE NA PRZÓD I W TYŁ BEZ OGNIĄ,

§ 147. Po danym sygnale *MARSZ*, oba szeregi flankierów wraz z rezerwą postępują na przód w tych samych odstępach. — Jeżeli w ciągu marszu danym będzie drugi raz sygnał *MARSZ*, flankiery postępują klusem. — Na dany sygnał *do odwrotu*, flankiery, każdy w swoim miejscu, zwracają się na lewo w tył, i oba szeregi cofają się zachowując odstęp pomiędzy szeregami na 25 kroków. — Rezerwa zachodzi prawem ramieniem w koło, i cofa się przed łańcuchem flankierów na 75 kroków od naczelnego

szeregu. — Na sygnał stój, flankiery zwracają się do nieprzyjaciela na prawo w tył, i zatrzymują się. — Rezerwa zachodzi prawem ramieniem w koło.

POSTĘPOWANIE NA PRZÓD I W TYŁ Z OGNIEM.

§ 148. Jeżeli w ciągu marszu na przód, danym będzie sygnał do rozpoczęcia ognia, pierwsze numera wyjeżdżają, i strzelają tym samym porządkiem jak z miejsca, z różnicą, iż wyjeżdżają na przód pędem; szeregi i rezerwa postępują na przód w przepisanych odstępach. — Na dany sygnał *do odwrotu*, pierwsze numera strzelają, a następnie zwracają w tył i cofają się stepo, mijając po lewej stronie swoich zapleczników; a po ustąpieniu za tylny szereg na 25 kroków, zwracają się na prawo w tył do frontu i formują nowy szereg, stając wprost środka odstępów z lewej strony swoich zapleczników. Wszystkie inne numera następnie to samo wykonywają i formują się we dwa szeregi po za swoje numera. — Podoficerowie cofają się z ostatnimi numerami galopem, i zatrzymują się w naczelnym od nieprzyjaciela szeregu. — Skoro się Podoficerowie zatrzymali, numera pierwsze rozpoczynają ogień i cofają się. — Skoro flankiery w naczelnym szeregu zwracają do strzału, zapleczniki ich, czyli flankiery w tylnym szeregu, usuwają się o pół odstepu w prawo tak, ażeby się znaleźli wprost swoich poprzedników, przez co łańcuch flankierów ustępować będzie prostopadle. — Rezerwa cofa się z pier-

wszemi numerami, i po ustąpieniu 25 kroków, odwraca do frontu.

Skoro dany będzie sygnał *odbój*, flankiery przestają strzelać. — Numera pozostałe które nie wystrzeliły cofają się galopem do swojego szeregu, tak jak po wystrzale.

MARSZ W PRAWO, W LEWO I ZACHODZENIE.

§ 149. Z łańcuchem flankierów posuwać się można w prawo lub w lewo, albo maszerować ukośnie stosownie do potrzeby. — Po danym sygnale *w prawo* lub *w lewo*, flankiery zwracają się w stronę nakazaną, i szeregi postępują obok siebie, zachowując ten sam odstęp pomiędzy sobą i flankierami. — Rezerwa stosuje swoje poruszenie do łańcucha. — Komendant Plutonu udaje się na czoło łańcucha i nadaje mu dyrekcyę.

Marsz ukośny lub zachodzenie łańcuchem nie przedstawia żadnej trudności, i po danej komendzie flankiery wykonywają poruszenie stosując się do przepisów Szkoły Plutonu.

ZBIÓR.

§ 150. Dwojakim sposobem wykonywa się zbiór flankierów : do Oficera i do rezerwy. — Zbiór do Oficera, wykonywa się na przód i wtenczas, kiedy Pluton flankierów ma uderzyć na nieprzyjaciela. — Zbiór do rezerwy wtenczas, kiedy flankiery mają odsonić poruszenia zaczepne frontu który zaścianają.

Zbiór do Oficera wykonywa się jak następuje : Komendant flankierów udaje się na skrzydło lub przed środek łańcucha, dając sygnał stój, a następnie sygnał zbiór, po którym flankiery przez ciągnięcie się ukośnie, zbierają się do Oficera, zamykają odstęp i formują się w Pluton. — Rezerwa dojeżdża na lewe skrzydło, Podoficerowie wstępują na swoje miejsca. — Zbiór do rezerwy nadaje się bez danego poprzednio sygnału stój. — Po sygnale ZBIÓR, Oficer udaje się do rezerwy; flankiery tak z miejsca jak w pogoni zwracają się zaraz na lewo w tył i udają się pędem do rezerwy. — Rezerwa posuwa się na przód na 25 kroków i zatrzymuje się — Flankiery w obu sekcyach, po zwróceniu się na lewo w tył, ciągną się ukośnie w lewo, i flankiery w obu szeregach zamykają odstęp tak, ażeby znalazłszy się na jednej linii z prawej strony rezerwy znaleźli się pomiędzy sobą na pół odstepu, szeregi zaś bez odstepu; i przeszedłszy po za linią rezerwy na 6 kroków, zwracają się na prawo w tył, i formują się po prawej stronie rezerwy. — Podoficerowie wstępują na swoje miejsca. — Po sformowaniu się Plutonu, Oficer flankierów nadaje zaraz poprzedników drugiemu szeregowi, bez względu jak się poprzednio w Plutonie znajdowali, a następnie odlicza do trzech. — Jeżeli Plutony flankierskie nie odebrały sygnału do sformowania się za front, wlecz czas komendanci flankierów wywołują na przód na 40 kroków Podoficerów skrzydłowych, i do nich nakazują formować się Plutonom w pierwotny porządek.

ZPIESZENIE FLANKIERÓW.

§ 151. Jeżeli potrzeba zpieszyć flankierów, natenczas nadaje się sygnał do *zsiadania*, po którym drugi szereg zbliża się szybko do pierwszego, i każdy flankier tylnego szeregu staje po prawej stronie swego poprzednika.—Flankiery pierwszego szeregu zsiadają z koni, oddają je swoim zaplecznikom, i sami wychodzą na flankiery na pieszo.

UWAGA. Spieszenie flankierów używa się w braku piechoty i w nadzwyczajnych razach, *np.* kiedy nieprzyjaciel stoi za rowem, za rzeką, i t. p., i brońi przeprawy. — Spieszenie flankierów używa się tylko przeciw kawaleryi, lecz nigdy przeciw piechocie.

W czasie zpieszenia flankierów, rezerwa staje wprost przeprawy i nie dopuszcza przejścia nieprzyjacielowi, któryby mógł wpaść na zpieszonych flankierów i nie dopuścić wsiąść na koń.

Na dany sygnał *na koń*, zpieszona flankiery udają się biegiem do koni, konnowodni podprowadzają konie, i po oddaniu ich wyruszają na przód pędem na 25 kroków wraz z podoficerami, i formują naczelny szereg. Zpieszona flankiery, skoro wsiądą na koń, formują tylny szereg, stając w przepisanych miejscach i rozpoczynają poruszenia nakazane. — Po sformowaniu łańcucha, rezerwa udaje się na miejsce w przepisany odstęp.

Szwadron flankierski, o ile możności, uzbrajać należy w karabinki i pałasze. — W braku dostatecznej ilości karabinków, daje się przynajmniej

dwom trzecim częściom każdego plutonu karabinki; trzeciej części czyli rezerwie, pistolety, dodając jej w takim razie lance.

UWAGI OGÓLNE.

Komendanci wszelkich oddziałów, czuwać będą nad utrzymaniem koni w jak najlepszym stanie.

Wytrwałość Jazdy zależy od staranności jeźdźców około swych koni, której na chwilę zaniedbywać nie powinni.

Komendanci plutonów, wraz ze swymi podoficerami, odbywać będą przeglądy koni na każdym spotygnięciu i o ile oddalenie nieprzyjaciela dozwoli.

Jeźdźcy obowiązani są: skoro tylko postrzegą odpsucie lub chorobę koni, meldować natychmiast swoim podoficerom, którzy, po przekonaniu się o rzetelnym stanie, odsyłają takowe do infirmaryi pod dozór konowala pułkowego, lub nakazują je opatrywać w plutonie, jeżeli odpsucie lub choroba nie wymagają więcej nad wiadome środki do uleczenia w najkrótszym czasie. — Przy każdym przeglądzie, komendanci plutonów, zwróciwszy szczególnież uwagę na odpsucie koni, starać się będą, przez poprawienie kulbak, lub ich zmienienie, zaradzić szerzeniu się tego rodzaju kalectwa.

Odpuszczenie koni wynika najwięcej z niedogodnej kulbaki, czyli źle dopasowanej do konia; ze złego siedzenia, lub spania jeźdźców w czasie marszu. — Środki zaradcze są pospolicie wiadome, jeżeli komendanci Plutonów wraz z podoficerami, przestrzegając jeźdźców, wchodzić będą zarazem w przyczyny, usuwając takowe natychmiast.

Ochłodstwo około koni, wpływa na dobry ich byt, jak równie zapobiega niektórym kalectwom; stąd, po każdym marszu, skoro spoczynek nakazany będzie, jeźdźcy, przed karmieniem koni, oczyszczają takowe, odpuszczając poprzednio popręgi i podogonia, a następnie, jeżeli czas i ostrożność względem nieprzyjaciela na przeszkodzie nie będą, nakrywają dekami, a po ochłodzeniu i wytchnieniu koni, przystępują do ich karmienia, przy którym obecnymi być powinni.

W karmieniu koni, uważać należy, ażeby w braku owsa, inny gatunek zboża zastąpionym był z ostrożnością, mocząc i mieszając takowy z sieczką.

Nadto, komendanci oddziałów uważać powinni, ażeby wszelkie komenderówki, jakoto : patrole, forpoczty, i t. p., odbywały się w oddziałach kolejno, to jest, ażeby każdy jeździec odbywał swoją służbę wtenczas, kiedy takowa z kolei na niego wypadnie, przez co jednostajność w równym bycie ludzi i koni zachowaną będzie.

OBJAŚNIENIA WYRAZÓW.

Front jest to czoło wojska na linii lub w kolumnie.

Szereg jest to rząd żołnierzy obok siebie ustawionych.

Szykami w ogólności nazywamy ustawienie wojska podług potrzeby i stosownie do położenia nieprzyjaciela.

Szyk bojowy nazywamy wtenczas, kiedy Szwadron, Dywizjon lub Pułk wyrównany, jest na jednej linii, zachowując numer porządku oddziałów, z których się składa. *Np.* kiedy w Szwadronie pierwszy Pluton stać będzie na prawym skrzydle, drugi obok pierwszego i po lewej jego stronie, trzeci obok drugiego, czwarty obok trzeciego; — taki sam porządek zachowują Szwadrony w Pułku i mają pomiędzy sobą odstępy plutonowe.

Szyk odwrrotny jest wtenczas, kiedy Plutony w Szwadronie lub Szwadrony w Pułku zajdą w tył z frontu, albo kiedy Plutony lub Szwadrony formują się z kolumny w przeciwną stronę, jak zwyczajnie w szyk bojowy i przez to zmieniają skrzydła, to jest prawe na lewe i przeciwnie.

Skrzydło jest brzeg prawy lub lewy frontu w bojowym szyku.

Bok jest to strona prawa lub lewa kolumny — i nie mówi się, skrzydło prawe lub lewe kolumny, ale bok.

Długość frontu liczy się od jednego do drugiego skrzydła. — Koń zajmuje na szerokość $\frac{1}{3}$ długości swojej, to jest krok jeden.

Wysokość frontu zależy od liczby szeregów za sobą stojących — w kawaleryi dwa zamknięte szeregi czynią kroków siedm.

Głębokość kolumny jest to miejsce zamknięte między czołem a tyłem kolumny.

Kolumną nazywamy wtenczas, kiedy oddziały jazdy jakiegokolwiek części frontu znajdują się jedno po za drugimi w odstępach lub bez odstępów. — Kolumna od prawego jest wtenczas, kiedy w Szwadronie pierwszy Pluton znajduje się na czele, za nim 2gi, 3ci i 4ty Pluton; — od lewego zaś wtenczas, kiedy 4ty Pluton jest na czele, za nim 3ci, 2gi i 1wszy. — Tak samo Szwadrony stoją w pułku. — Kolumna od prawego ma *dyrekcyę* na lewo, od lewego ma *dyrekcyę* na prawo..

Dyrekcyja, jest to oznaczenie strony w którą żołnierze mają się równać, np. *dyrekcyja* na prawo, na lewo, lub do środka.

Punkt dyrekcyi służy do oznaczenia kierunku marszu w szyku bojowym lub w kolumnie, albo też do oparcia skrzydła.

Odstęp, jest to miejsce próżne pomiędzy Szwadronami w bojowym szyku stojącemi lub w kolumnie.

Oddział (mówiąc o Plutonie). Jestto sześciu ludzi, z których pierwszych trzech należy do pier-

wszego szeregu, drugich trzech do drugiego; to jest z poprzedników i zapleczników. Żołnierze w pierwszym szeregu zowią się poprzednikami; żołnierze w drugim szeregu zaplecznikami i równają się we froncie na swoich poprzedników; i tak *oddział* dzieli się na dwie trójki: pierwszego i drugiego szeregu, które w zachodzeniu *trzema*, wykonywają zachodzenie każda w szczególności.

Rota w kawaleryi składa się z dwóch ludzi, to jest z poprzednika i zaplecznika, czyli z żołnierza pierwszego i drugiego szeregu.

Rok 1861.

KONIEC.

SŁUŻBA OBOZOWA.

O SKŁADZIE WOJSKA.

Podług przyjętej w naszych regulaminach organizacyi, batalion piechoty składa się z 4 kompanii w linii i 1 lub 2 strzeleckich. — Kompania ma 150 ludzi, licząc w to oficerów i podoficerów : batalion zatem obejmować będzie 750 ludzi.

Pułk piechoty ma trzy bataliony.

Brygada piechoty ma 2 pułki czyli 6 batalionów

Dywizya piechoty ma 2 brygady czyli 12 batalionów.

Szwadron mieć będzie 175 ludzi, licząc w to oficerów i podoficerów.

Pułk jazdy ma 5 szwadronów (jeden flankierski).

Brygada jazdy ma 2 pułki czyli 10 szwadronów.

Dywizya jazdy ma 2 brygady czyli 20 szwadronów.

Bateria artylleryi tak pieszej jako też konnej, składa się z 6 dział. Licząc średnio na każde działo

20 ludzi tak do usługi działa jako też wozów, w baterii będzie 120 ludzi.

Stosownie do tej organizacji, korpus mieścić w sobie może :

Dwie dywizye piechoty, czyli 24 batalionów	18,000
Dywizję jazdy, czyli 20 szwadronów	3,500
Dziesięć baterii artylleryi (z tych 7 piesze a 3 konne, a z których 2 piesze i jedna konna stanowić będą artylleryę rezerwową korpusu). — Dział 60	1,200
Batalion saperów 5 kompanii	750
Dwa szwadrony pociągowych	300
	<hr/>
Razem	23,750

Przy każdym korpusie będzie park amunicji rezerwowej.

W ogóle korpus wynosić będzie do 25,000 ludzi.

Armia lub armie, stosownie do potrzeby, mieć będą dwa, trzy lub więcej korpusów.

Przy armii będzie korpus rezerwowej jazdy, park amunicji rezerwowej armii i park inżynieryi.

Korpusa rozróżniać się będą, mówiąc : 1^{wszy}, 2^{gi} lub 3^{ci} korpus tej lub owej armii.

Dywizye będą oznaczone numerami porządkowymi, albo też nosić będą nazwiska jenerałów niemi dowodzących.

Brygady będą oznaczone numerami, tak że się

mówić będzie : 1wsza, 2ga lub 3cia brygada téj lub owéj dywizyi.

Pułki zachowają swoje numera lub inne nazwania.

O SZTABACH.

W armii, trzy są rodzaje sztabów : sztab-główny armii ; sztab korpusu ; sztab dywizyi.

SZTAB GŁÓWNY ARMII SKŁADAJĄ :

1° Wódz armii ; — atrybucye jego określa Rząd.

2° Szef sztabu-głównego ; — jest on po Wodzu drugą osobą w armii. Obowiązkiem jego jest kierować robotami sztabu tak, ażeby każdorazem mógł przedstawić Wódzowi wszechstronny stan armii. On odbiera od Wodza rozkazy i komunikuje je tam gdzie należy, jak również pilnuje wykonania tych rozkazów.

3° Dwóch podszefów sztabu-głównego. Z tych jeden zajmuje się tem wszystkim, co ma na celu marsze, oznaczenie i zajęcie obozów, rozstawienie posterunków, i t. d., jedném słowem, wszystkim co ma na celu wszelkie ruchy i bezpieczeństwo armii. — Drugi, zajmuje się wszystkim co się dotyczy składu, organizacyi, karności, awansów, nagród, wymiaru sprawiedliwości, i zaopatrzenia

wojska we wszystkie potrzeby, uzbrojenia, amunicji, ubrania i żywienia armii.

4° Nieoznaczona (stosownie do potrzeby), liczba oficerów sztabu różnych stopni, między których rozdziela się praca, którą wykonywają pod dozorem podszefów i nadzorem szefa sztabu-głównego. — Z pomiędzy tychto oficerów sztabu, tak Wódz armii, jako też generałowie korpusów i dywizyi, wybierać powinni swoich adjutantów polowych.

5° Dowódzca artylleryi armii,— mający przy sobie sztab-główny artylleryi, składający się :

z a) Szefa sztabu artylleryi,

b) Podszefa;

c) Dyrektora parków;

d) Z nieoznaczonej (stosownie do potrzeby), ilości oficerów artylleryi różnych stopni.

6° Dowódzca inżynieryi i saperów armii, — mający przy sobie sztab główny inżynieryi, składający się :

z a) Szefa sztabu inżynieryi;

b) Dyrektora parków inżynieryi;

c) Z nieoznaczonej (stosownie do potrzeby), ilości oficerów inżynieryi różnych stopni.

7° Intendent armii, — któremu oprócz zaopatrywania wojska w żywność i efekta, poruczoną być może służba korespondencyi wojskowej.

8° Płatnik armii.

9° Lekarz i chirurg armii; — do nich należy trudnić się higieną wojskową, zakładać i dozorować szpitale, i t. d.; — będą oni zarazem lekarzami sztabu-głównego.

10° Gwałtygier armii trudni się policją wojskową; szczególną zwraca uwagę na ludzi nienależących do składu armii czynnej, a będących przy armii; utrzymuje kontrolę markietanów, wskazuje im gdzie mogą sprzedawać; — doziera ażeby wiktuały i trunki w dobrym gatunku i za pomierną cenę sprzedawanemi były; — aresztuje ludzi podejrzanych; — pilnuje osób mających stanąć przed sądami wojennemi; — doziera wykonania wyroków, do czego ma pod sobą oddział jazdy przeznaczonej do téj służby. — Na jego wezwanie każdy dowódca jakiegobądź oddziału, pod najsurowszą odpowiedzialnością, winien mu dać pomoc.

11° Komendant głównej-kwatery, — pełniący funkcję kwatermistrza głównej kwatery i z oddziałem będącym pod jego rozkazami, czuwa nad bezpieczeństwem i porządkiem głównej-kwatery.

SZTAB KORPUSU SKŁADAJĄ :

1° Jenerał, dowódzca korpusu ;

2° Szef-sztabu korpusu ;

3° Podszef-sztabu korpusu ;

4° Kilku (stosownie do potrzeby), oficerów sztabu ;

5° Dowódzca artylleryi korpusu z kilkoma oficerami artylleryi ;

6° Dowódzca inżynieryi korpusu z kilkoma oficerami inżynieryi ;

7° Intendent korpusu ;

8° Płatnik korpusu ;

9° Lekarz lub chirurg korpusu ;

10° Gwałtygier korpusu ;

11° Komendant głównej-kwatery korpusu.

Te same funkcyje, które sztab-główny wypełnia w armii, są na mniejszą skalę przez sztab korpusu wypełniane w korpusie.

Osoby składające sztab korpusu winny być niższych stopni od osób wypełniających odpowiednią służbę w sztabie-głównym armii.

SZTAB DYWIZYI SKŁADAJĄ :

1° Jenerał Dywizyi ;

2° Szef-sztabu dywizyi ;

3° Kilku oficerów sztabu ;

4° Podintendent ;

5° Płatnik dywizyi ;

6° Lekarz dywizyi.

O OBOZACH I LEŻACH.

Obozem nazywa się miejsce gdzie wojsko staje koczowiskiem, pod szałasami lub barakami.

Leżami nazywa się rozłożenie wojska po domach i zabudowaniach. — Leże będą używane przy zbieraniu się wojska przed otwarciem kampanii, albo po ukończeniu wojny, lub też w ciągu wojny za rozkazem Władzy Naczelnej.

Obozy są albo w wielkiem oddaleniu, albo w bliskości nieprzyjaciela.

W zajmowaniu obozów znajdujących się w takim oddaleniu od nieprzyjaciela, że nie można się spodziewać ataku, ma się jedynie na względzie wygodę wojska. Obozy takie powinny być w miejscach suchych, mieć łatwe przystępy i być w bliskości wody i drzewa.

W rozstawieniu wojska w obozach znajdujących się w bliskości nieprzyjaciela, względy wygody ustają, i jedynie na celu mieć należy jak najkorzystniejsze zajęcie pozycyi i zapewnienie bezpieczeństwa armii. Wtenczas armia obozuje w takim szyku w jakim ma wystąpić do boju; — przeto front obozu winien być równy frontowi linii bojowej, i wszystkie bronie tak rozstawione, ażeby się wzajemnie wspierać i swobodnie działać mogły.

Armia obozować będzie we dwie linie, oddalone od siebie od 300 do 500 kroków, z rezerwą w tyle,

Artyllerya korpusowa stanie przy korpusach w oddaleniu od ognisk a w bliskości miejsca jakie ma zająć w razie boju. Obstawi się swemi szyldwachami, którzy żołnierzom nienależącym do baterii wzbrownią przystępu do dział i wozów, a nawet i artyllerzystów trzymać będą w oddaleniu, jeżeliby ci palili fajkę.

Gdy okoliczności pozwalają, wysyła się oddziały do przygotowania obozu. Adjutant pułku zbiera z każdej kompanii po jednym podoficerze, jednym kapralu i po dwóch żołnierzach; — z tym oddziałem idzie na przód, i w wskazanej mu przez oficera sztabu pozycyi, wytyka miejsce jakie pułk ma zająć. Jeżeli zaś to miejsce jest okryte jakimi przeszkodami, to je każe uprzętnąć o ile można, i przygotować koczowiska.

Przy tych oddziałach ani wozy ani konie juczne pod żadnym pozorem iść nie mogą.

Adjutant pułku rozpoznaje gdzie będzie można poić konie, a gdzie ludzie będą mogli brać wodę, i jeżeli potrzebne są do tego jakie roboty, to je natychmiast uskutecznić każe.

Wojsko przychodząc do obozu, szykuje się jak do boju: bataliony zachowają między sobą odstępy 24° krokowe, szwadrony odstępy plutonowe. Piechota staje na linii obozu, jazda o kilkadziesiąt kroków w tyle tejże linii.

Jenerałowie wydają pułkownikom rozkazy dotyczące liczby ludzi przeznaczyc się winnych na war-

ty, robotę i straż ogniową; wskazują godziny i miejsca rozdawania żywności; robią dyspozycje względem wyruszenia z obozu; — słowem wszystko co dotyczy porządku i służby tak wewnętrznej jak i zewnętrznej obozu.

Pułkownicy dają rozkaz zebranym, komendantom szwadronów, batalionów i kompanii.

Kapitanowie dają rozkaz swym szwadronom lub kompaniom, dołączając jeśli potrzeba stosowne objaśnienia. — A że żołnierze kapralstwami gotują sobie jeść, przeto kapitanowie wyznaczając warty, starać się będą o ile można o nierozdzielanie kapralstw.

Warty się zbierają, — rozprowadza i rozstawia je adjutant pułku. Poczem, piechota składa broń w kozły, odstępuje o 20 kroków w tył, i tam kapralstwami rozkłada sobie ognie, zostawiając jednak wolne między batalionami przejście.

Oficerowie koczują o 30 kroków od ognisk żołnierzy i po za środkami swych kompanii.

Szefowie batalionów koczują w środku swych batalionów o 15 kroków po za linią ognisk oficerskich.

Pułkownicy koczują po za środkiem swych pułków o 15 kroków od linii ognisk szefów batalionów.

O 100 kroków od kozłów broni i przed środkiem każdego batalionu, kopie się rów, mający 2 stopy

głębokości, 2 kroki szerokości i kilkanaście kroków długi, osłonięty gałęziami, który służyć będzie za kloakę dla żołnierzy.

O 50 kroków od linii ognisk szefów batalionów i za środkiem batalionu, kopie się rów mniejszy od poprzedzającego, i ten służyć będzie za kloakę dla oficerów.

W razie gdy miejsce lub inne względy nie pozwolą koczować w linii, natenczas piechota koczować będzie w kolumnach. — Batalion uformuje się w kolumnę do ataku, złoży broń w kozły, zrobi w lewo lub w prawo, wyjdzie o 15 kroków po za ustawioną broń i tam rozłoży swe ognie.

Jazda zachodzi półszwadronami w prawo, pierwszy szereg każdego półszwadronu robi 8 kroków na przód, następnie poczynając od środka, rozsuwa się nieco konie w prawo i w lewo, wbija się kołki, uwięzuje i opatruje konie; — poczem żołnierze rozkładają ognie po skrzydłach półszwadronów i na przedłużeniu linii koni. — Furaż składa się na kupy w tyle i po za środkami plutonów.

W środku każdego pułku, w odstępnie między szwadronami, a 100 kroków przed jego frontem, wykopany będzie jak w piechocie rów na kloakę.

W razie gdy miejsce lub inne względy nie pozwolą jeździe koczować w rozwinięciu, natenczas koczować będzie w kolumnach pułkowych. — Ognie rozkładane będą półszwadronami po obu skrzydłach kolumny, o 20 kroków od tychże skrzydeł i na

przedłużeniu linii koni. — Furaż składany będzie w tyle i po za środkami plutonów.

Nikomu niewolno stawać samemu lub umieszczać swoje konie w domach a nawet w zabudowaniach opuszczonych, chyba, że otrzyma na to od generała brygady czasowe pozwolenie, które tylko chorym udzielane będzie.

Gdy wojsko ma się zatrzymać tylko dzień lub dwa na jednym miejscu, wtenczas koczuje. Jeżeli zaś dłużej, wtedy robi sobie szałas z chrustu lub słomy.

Co dzień na pół godziny przed świtem, wojsko staje pod broń, i w szyku bojowym, oczekuje powrotu patroli wysłanych na obserwowanie nieprzyjaciela.

Gdy w czasie nocy będzie potrzeba nadzwyczajnej czujności, natenczas trzecia część wojska w szyku i pod bronią noc przepędzi (piechota trzymając do nogi broń, jazda stając obok koni, i trzymając je za cugle), reszta spoczywać będzie w bliskości swjej broni.

Pułkownicy dadzą sami przykład, i szczególnie dopilnują ażeby oficerowie znajdowali się ciągle przy swoich komendach, a to żeby każdnocześnie na czele swych oddziałów stanąć mogli.

Jenerałowie korpusów, dywizyi i brygad dopilnują, ażeby każda chwila czasu wolnego, obróconą

była na wyrobienie ludzi pojedynczo i uzdatnienie ich do musztry batalionowej, szwadronowej i manewrów liniami.

Pułkownicy starannie korzystać mają z czasu wolnego, i zbierać będą oficerów dla oswajania ich z teorią manewrów i przepisami służby.

O WARCIE OBOZOWEJ, WARCIE POLICYJNEJ,
WARCIE OGNIOWEJ, I ODDZIAŁACH
WYZNACZANYCH DO ROBOTY.

Do tych wszystkich wart i oddziałów, każdy batalion dostarcza równą liczbę ludzi.

Sztabs-oficer służbowy w brygadzie ma główny dozór nad wszystkimi wartami brygady; zbiera, przegląda, objeżdża je, wszystko to dla dania rozkazów i zapewnienia się o ich wykonaniu. On również przegląda oddziały wyznaczone do roboty, i stara się, ażeby opatrzone były w potrzebne narzędzia.

Każda warta mieć powinna trzy razy tyle żołnierzy, ile ma dostarczyć szyldwachów.

Szyldwachy, stosownie do pory roku, luzowani będą co godzinę lub co dwie godziny.

Szyldwach nie da się zluzować tylko przez tego oficera, podoficera lub kaprała który go postawił.

Warta obozowa pułku staje przed środkiem pułku, o 200 kroków od kozłów broni; składa się z porucznika lub podporucznika, podoficera, dwóch kaprali, dobosza i z stosownej do ilości szyldwachów liczby żołnierzy. — Jest ona pod rozkazami kapitana warty policyjnej, którego winien być uwiadomianym o wszystkim co zajdzie, przez oficera warty obozowej.

Warta obozowa koczuje lub stawia sobie szałas; nikomu z niej pod żadnym pozorem oddalić się nie wolno.

Stawia ona jednego szyldwacha przed bronią ustawioną w kozły; obowiązkiem jego jest wołać do broni za zbliżeniem się rontu, patrolu lub jakiegobądź oddziału.

Stawia ona także przed frontem pułku, a o kilkanaście lub kilkadziesiąt kroków przed sobą, łańcuch pięciu szyldwachów równie od siebie oddalonych; liczba tych szyldwachów stosownie do potrzeby powiększoną być może, ustawieni zaś tak być mają, ażeby jak najdalej przed sobą widzieć mogli i wzajemnie się widzieli. — Powinnością tych szyldwachów jest ostrzegać wartę o zbliżaniu się wszelkich oddziałów, nie przepuszczać nikogo przez łańcuch, arestować osoby podejrzone, któreby czy to do obozu iść lub z obozu wyjść chciały; także przyaresztowanych odprowadzać do warty obozowej, skąd po wybadaniu odesłaniem zostaną do kapitana warty policyjnej.

Jeżeli służba wymaga wypuszczenia kogo za obóz, natenczas kapitan warty policyjnej każe podoficerowi odprowadzić go do warty obozowej, skąd przez kaprała wprowadzonym za łańcuch być winien.

W dniu marszu, warta obozowa idzie z oddziałem wyznaczonym do wytknięcia nowego obozu; jeżeli zaś oddział ten nie jest wysłanym, warta obozowa rozejdzie się do batalionów, w chwili kiedy pułk wychodzi w marsz.

Warta obozowa oddaje honory wojskowe zwiedzającym ją generałom, i występuje do broni przed sztabs-oficerami służbowymi.

Warta policyjna pułku składa się z kapitana, porucznika lub podporucznika, podoficera, dwóch kaprales, dobosza i potrzebnej liczby żołnierzy na obstawienie szyldwachów, robienie patroli, pilnowanie i odsyłanie aresztowanych.

Staje ona za środkiem pułku, między ogniskami żołnierzy i ogniskami oficerów, i tam zawsze koczuje. Stawia jednego szyldwacha przed swą bronią; — trzech przed bronią pułku (po jednym przed batalionem); — dwóch szyldwachów po skrzydłach, w odstępach przedzielających pułk od innych pułków; pięciu szyldwachów ustawionych w łańcuch o 50 kroków w tyle ognisk sztabs-oficerów. (Jeżeli tego jest potrzeba, liczba szyldwachów powiększoną być może).

Jednego szyldwacha przed szafasem pułkownika.

Stawia ona również szyldwachów przy studniach i źródłach, magazynach, jeżeli te znajdują się w obrębie lub w bliskości obozu.

Szyldwachy stojące przed bronią batalionów nie pozwalają jej brać żołnierzom, chyba w przytomności oficerów lub podoficerów; w nocy nie wypuszczają z obozu tylko tych co idą do kloaki, uważając jednak na ich powrót.

Szyldwachy stojące w odstępach pułku, wzbraniają żołnierzom, szczególnie w nocy, przechodzenia z jednego do drugiego pułku.

Szyldwachy stojące w tyle obozu, nie wypuszczają z obozu, aresztują podejrzanych i odsyłają ich do warty policyjnej.

Szyldwach postawiony przed pułkownikiem, ostrzega go o każdym nadzwyczajnym poruszeniu, tak wewnątrz, jak zewnątrz obozu zasłaniem.

Kapitan warty policyjnej ma nadzór nad wartą obozową, i jest odpowiedzialny przed pułkownikiem i sztabs-oficerem służbowym za porządek i czujność szyldwachów pułkowych. Do niego należy wypełnianie przepisów policyjnych w pułku. On aresztuje lub każe aresztować osoby podejrzane, bada je, i jeżeli tego osądzi potrzebę, odsyła je do sztabs-oficera służbowego brygady, skąd również wybadani (stosownie do potrzeby) odesłaniem zostaną do gwałtygiera korpusu.

W dniu marszu, warta policyjna jeżeli niema aresztantów, rozchodzi się do batalionów; jeżeli zaś są aresztanci, to ich otoczy i maszerować będzie między drugim i trzecim batalionem.

Warta policyjna nie oddaje żadnych honorów; występuje do broni, jeżeli pułkownik lub sztabs-oficer służbowy tego zażądają.

W pułkach jazdy wyznacza się taka sama liczba ludzi na warty obozowe i policyjne. — Warta obozowa konno robi służbę; warta policyjna, pieszo. Oprócz tego w każdym plutonie wyznacza się sznurwachów do pilnowania koni.

Szyldwachy warty obozowej wojska stojącego w drugiej linii, stają o 200 kroków od szyldwachów ustawionych w tyle obozu pierwszej linii; warty policyjne rozstawia się tak jak w pierwszej linii.

Warta ogniowa (alarmowa) *pułku* składa się z kapitana, porucznika, 2 podporuczników, 3 dobo-szy, 3 podoficerów, 6 kaprali i 120 żołnierzy (1 pod-oficer, 2 kaprali, 1 dobo-sz i 40 żołnierzy z każdego batalionu).

Warty ogniowe są przeznaczone do dostarczania oddziałów, które przyjdzie wystać w przeciągu 24 godzin; dlatego wyznaczeni na wartę ogniową, powinni być w nieustannej gotowości do wymarszu tak w dzień jak w nocy. Jadają oni i sypiają przy swych kompaniach, lecz na każde zawołanie winni stanąć pod broń.

Jeżeli we dnie zajdzie potrzeba użycia warty ogniowej, wtedy dobosz warty policyjnej uderzy werbel, po którym zrobi trzy proste uderzenia w bęben.

W nocy, nie bębni się na zbiór warty ogniowej, tylko kapitan uwiadamia oficerów, ci uwiadamiają podoficerów i kaprali, którzy bez hałasu przywołają żołnierzy. Do dopełnienia tego, trzeba żeby oficerowie wiedzieli przy którym ognisku lub w którym szalasy znajdują się podoficerowie i kaprale, jak również ci ostatni wiedzieć powinni gdzie znajdują żołnierzy warty ogniowej.

Oddziały wysyłane z warty ogniowej przed czapstrzykiem, natychmiast zastąpione być winny; wysyłane zaś po czapstrzyku, nie będą zastąpionemi.

Warta ogniowa jest luzowana razem z innymi wartami; stawia ona swą broń o 10 kroków od broni batalionów i przed środkiem pułku, lub w innym miejscu wskazanem przez sztabs-oficera służbowego.

Skoro pułk występuje do broni dla odbycia musztry, lub wymarszu, natenczas warta ogniowa rozchodzi się do batalionów.

Warta ogniowa nie oddaje żadnych honorów; zbiera się i występuje do broni na wyraźne żądanie jenerałów, pułkowników lub sztabs-oficera służbowego, skoro ci zechcą przekonać się o jej gotowości do wymarszu.

W jeździe, warty ogniowe (podjazdy), mają to samo przeznaczenie co w piechocie, i tak samo wypełniają służbę, z tą tylko różnicą, że z każdego szwadronu wyznacza się po dwunastu żołnierzy którzy występują konno.

ODDZIAŁY WYZNACZONE DO ROBOTY.

Roboty jakie się trafiają w obozach są : otwieranie nowych, lub ulepszanie istniejących dróg tak przed frontem jak po skrzydłach lub w tyle obozu ; robienie umocnień, sypanie wałów i bateryi, robienie zasiek, faszyn, koszy, etc.

Wszystkie te roboty, skoro zajdzie ich potrzeba, natychmiast po wejściu do obozu rozpoczętemi być winny, wyznaczając do nich taką ilość ludzi, ażeby jak najprędzej dokonanemi być mogły.

Każdy pułk dostarcza równą liczbę robotników, którzy są prowadzeni i dozorowani przez oficerów, podoficerów i kaprali swoich pułków.

Przyszedłszy na miejsce roboty, oddział z całym swym składem przechodzi pod rozkazy oficera inżynieryi przeznaczonego do kierowania robotą.

W razie potrzeby, oddziałom robotników dodaną będzie zbrojna eskorta.

Oddziały robotników występują razem z nowemi wartami, przejrzone są przez sztabs-oficera służbo-

wego, któren dopilnuje ażeby się składały z przepisanej liczby ludzi, opatrzonych w potrzebne narzędzia.

O PRZEDNIEJ STRAŻY I O PRZEDNICH CZATACH.

Przeznaczeniem przedniej straży jest poprzedzać armię w marszu i zasłaniać ją, na stanowiskach lub rozłożoną obozem; czasami poleca się jęj ubiezenie na nieprzyjacielu lub obrona jakiej ważnej pozycyi lub przeprawy. — Zwyczajnie zaś przednia straż służy za osłonę i strzeże ażeby armia nieprzygotowana, niespodzianie przez nieprzyjaciela napadniętą nie była.

Dowódzca przedniej straży powinien użyć wszelkich środków na powzięcie dokładnych wiadomości, tak o sile, składzie, rozłożeniu, ruchach i zamiarach nieprzyjaciela, jak również o kierunku, stanie dróg i rodzaju okolicy, którą przedzieleni od nieprzyjaciela jesteśmy, — i o wszystkich tych wiadomościach natychmiast uwiadamiać będzie sztab główny.

Ustawi on swą komendę tak, ażeby nieprzyjaciel bez napotkania przedniej straży nie mógł zbliżyć się do armii, jak również ażeby ta odciętą od armii nie była.

W razie gwałtownego najścia nieprzyjaciela, przednia straż stawiając opór rozpoznaje jego siłę i prawdziwy zamiar, opóźnia pochód, a tém samém daje czas stojącój w tyle armii wziąć za broń i wystąpić w szyku bojowym.

Dlatego to w skład przedniej straży wszystkie bronie wchodzić powinny, stosunkowo więcej jednak jazdy niż piechoty.

Do przedniej straży wyznaczają się całe brygady lub pułki, a najmniej bataliony lub szwadrony.

Siła przedniej straży zależy od nadanego jój przeznaczenia, jak również od siły przedniej straży nieprzyjacielskiej, zwyczajnie korpus 30,000 przeznaczona na nią szóstą część swojej siły.

Przednia część wysyła przednie czaty, nie oddzielając nigdy na tę służbę więcej nad trzecią część swojej siły.

O PRZEDNICH CZATACH.

Przednie czaty składają się :

Z łańcucha wedet,

Z łańcucha placówek,

Z łańcucha głównych straży (grand' gardes i czasem z łańcucha posterunków.

Łańcuch wedet staje najmniej o pół mili, a naj-

więcej o milę od obozującej armii. — W tyle o kilkaset kroków od łańcucha wedet, jest łańcuch placówek. — W tyle łańcucha placówek i o kilkaset kroków, jest łańcuch głównych straży, po za którym w razie potrzeby stawia się łańcuch posterunków.

Przednia straż staje mniej więcej w połowie drogi między łańcuchem wedet i obozującą armią.

Trzecia część siły przednich czat, przeznaczoną jest na łańcuchy wedet i placówek.

Dwie trzecie siły przednich czat znajduje się na łańcuchu głównych straży, z których połowa przeznaczoną jest do zluzowania placówek, druga zaś połowa użytą będzie na obstawienie głównych straży i robienie rontów i patroli.

Jeżeli jest łańcuch posterunków, to potrzebną na jego uformowanie siłę wyznacza się z przedniej straży lub z armii; zależy to będzie od odległości, w jakiej posterunki znajdować się mają.

Przednie czaty mają osobnego komendanta; jest on pod rozkazami dowódcy przedniej straży, a szczególnie pod rozkazami szefa sztabu-głównego.

Komendant przednich czat robi stosowne rozporządzenia, dozoruje czujności, wysyła patrole i ronty; bada pojmanych, dezertarów, jeńców, etc., robi o ich zeznaniach raporta, i wraz z nimi odsyła je do sztabu. Uwiadamiając również, tak sztab-głó-

wny jak dowódcę przedniej straży, o wszystkim co zajdzie na przednich czatach.

Komendant przednich czat, wskaże miejsce gdzie mają mu być przesyłane raporta; miejsce to będzie nieco w tyle łańcucha głównych straży, przy ważnym jakim posterunku, lub przy głównej drodze i o ile być może po za środkiem przednich czat.

Jeżeli dezercya lub zabranie kogo z przednich czat w niewole, każą się obawiać, że o odzwie naszym nieprzyjaciel się dowiedział, natenczas komendant przednich czat zmienia odzew, i natychmiast o téj zmianie przednią straż i sztab-główny uwiadamia.

ŁAŃCUCH WEDET.

Wedeta składa się z dwóch pieszych lub z dwóch konnych, z których jeden przynajmniej opatrzonym w broń palną być powinien.

Wedety rozstawia się tak, ażeby daleko przed sobą widzieć mogły i wzajemnie się widziały, zostając jednak ukrytymi przed nieprzyjacielem. — Jeżeli niema przeszkód naturalnych, za któremi wedeta piesza mogłaby się ukryć, natenczas kopie sobie płytki dół, osłania go gałęziami i tam się umieszcza.

W równinach lub w okolicach pagórkowatych ale odkrytych, stawia się wedety jazdy; w okoli-

cach leśnych lub bagnistych, używa się wedet piechoty.

Jeżeli w bliskości łańcucha wedet znajduje się rzeka lub bagno, natenczas użyje się ich do osłony łańcucha, a przez to zmniejszy się nieco potrzebę czujności. — W okolicach leśnych, łańcuch wedet stawia się na brzegu lasu najbliższym nieprzyjaciela.

Skrzydła łańcucha wedet opiera się o przeszkody naturalne; jeżeli tych przeszkód niema, zachyli się je w łuk, i tak żeby obejmowały skrzydła stojące w tyle armii.

Na noc, dla uniknienia podejścia, zbliża się łańcuch wedet, lub zmienia się ich rozstawienie. Gzasiemi dla powiększenia czujności, powiększa się liczba wedet; w czasie ciemnej nocy, mgły, burzy, lub zawieruchy jeden z wedety pójdzie do wedety sąsiedniej, a skoro wróci, wtenczas drugi pójdzie do wedety w kierunku przeciwnym będącej; tym sposobem otrzyma się łańcuch wedet ruchomych, powiększy się czujność i przeszkodzi senności.

Wedety, które w dzień stały przy szczycie wzgórza, na noc stawiane będą u spodu góry, skąd patrząc pod górę, zbliżających się łatwiej spostrzegą.

Wedety jak najstaranniej unikać będą tego wszystkiego coby mogło dać nieprzyjacielowi poznanę o ich ustawieniu; przeto ani ogni, ani fajek palić nie mają.

Obowiązkiem wedet jest przytrzymywać i odprowadzać do placówki tych wszystkich, co by przejechać lub przejść przez łańcuch chcieli.

Jeżeli wedeta przytrzyma kogo, natenczas żołnierz nie mający broni palnej odprowadzi go do placówki, drugi zostanie na miejscu i podwoi baczność.

Skoro wedeta spostrzeże zbliżający się oddział, nie mający broni palnej pójdzie uwiadomić placówkę; żołnierz z bronią palną zostanie na miejscu, i pilnie poruszenia zbliżającego się oddziału uważać będzie.

Jeżeli zbliży się zbieg nieprzyjacielski, wedeta zatrzyma go o kilkadziesiąt kroków, każe mu położyć broń na ziemi, lub zsiąść z konia (jeżeli jeździec); żołnierz nie mający broni palnej weźmie jego broń i poprowadzi go do placówki.

Jeżeliby ktokolwiek bądź zmierzający w stronę nieprzyjaciela, nie zatrzymał się na trzecie zawołanie: *Kto idzie*, wówczas wedeta strzeli do niego, i o tem zda placówce raport.

Jeżeli wedeta dostrzeże kogoś, lub usłyszy chód lub stąpanie konia, zawoła: *Stój*, następnie, *Kto idzie*; po odebraniu odpowiedzi (jeżeli to jest patrol lub ront), zawoła: *Komendant przystąp, zdaj odzew*, i z bronią do ataku wysunie się na jego rozpoznanie.

Jeżeli oddział lub pojedynczo zbliżający się od

strony nieprzyjaciela, na zawołanie *Stój*, nie zatrzyma się, natenczas wedeta strzela, i manowcami (żeby nie naprowadzić nieprzyjaciela, cofa się do placówki.

Wedeta nigdy nie powinna się dać podejść; gdyby przez jej nieczujność nieprzyjaciel zeszedł ją niespodzianie, koniecznie wystrzelić powinna; a gdy wystrzelić nie będzie miała czasu, to przynajmniej krzykiem o grożącym niebezpieczeństwie uwiadomić powinna. — Wedeta konna przed wystrzałem zwróci konia.

Wedeta nie da się zluzować, tylko przez tego podoficera lub kaprała który ją postawił. Wedety stosownie do pory roku luzowanemi będą co godzinę lub co dwie godziny.

Jeżeli dozwolonem będzie przyjmowanie parlamentarzy nieprzyjacielskich, natenczas wedeta zatrzyma o kilkadziesiąt kroków zbliżającego się parlamentarza; poznać go będzie mogła po machaniu białą chustką, lub po towarzyszącym mu trębaczowi; poczem uwiadomi placówkę.

ŁAŃCUCH PLACÓWEK.

Placówka składa się z 12^{tu} pieszych lub konnych żołnierzy, pod komendą podoficera lub kaprała będących. Przeznaczeniem jej jest postawić i luzować dwie wedety; staje ona o kilkaset kroków w tyle

swych wedet; wystrzega się tego wszystkiego co by mogło dać nieprzyjacielowi poznaną o jej umieszczeniu, do czego posłużą jej garbowatości gruntu, lub inne przeszkody naturalne; jeżeli tych niema, piesza placówka okopie się i osłoni gałęziami. Tylko za pozwoleniem komendanta przednich czat, placówka ogień palić będzie mogła, lecz i w takim razie ognisko o ile można ukrytem być powinno. Niewolno placówce stawać w zabudowaniach: ma zawsze koczować, nie spać w nocy i być w ciągłej gotowości do wzięcia za broń. Placówka jazdy powinna mieć konie zawsze okulbaczone i omusztukowane, w nocy trzymać cugle w ręku.

Podoficer lub kapral placówki rozprowadza wedety, uwiadamiając je jak w różnych przypadkach postępować mają. Przeznacza on jednego żołnierza do pilnego czuwania i ostrzegania o tem co się koło placówki dzieje. Wszyscy ludzie pojedynczo idący lub jadący, spostrzeżeni przez placówkę, zatrzymanemi będą.

Placówka wysyła na rozpoznanie rontów, patroli lub oddziałów zbliżających się do niej. — Staje pod broń skoro usłyszy tentent, wystrzał, podczas zmiany wedet, pod wieczór i na godzinę przed świtem, i skoro spostrzeże lub uwiadomiona jest o zbliżaniu się rontu, patrolu, lub jakiegokolwiek oddziału.

Placówka, wszystkich przytrzymanych tak przez nią, jak przyprowadzonych przez wedety, natych-

miast pod strażą do swojej głównej straży odsyłać będzie.

Jeżeli dozwolonem jest przyjmowanie parlamentarzy nieprzyjacielskich, i skoro placówka uwiadomioną zostanie o ich przybyciu, komendant placówki z dwoma żołnierzami przejdzie łańcuch wedet, uda się na spotkanie parlamentarzy, starannie pozawiezuje oczy tak parlamentarzowi jak i tym którzy z nim przybyli, i nie wchodząc w żadną z nim rozmowę, odprowadza ich go głównej straży.

Po wystrzale wedety, placówka wysyła na rozpoznanie, i jeżeli nie zagraża żadne niebezpieczeństwo, rozstawia napowrót wedety, i o tem co zaszło umiadamia sąsiednie placówki i swoją główną straż.

Jeżeli wystrzał nastąpił w skutek napadu małego patrolu nieprzyjacielskiego, placówka postąpi na przód, odpędzi go, napowrót rozstawi wedety, i uwiadomi sąsiednie placówki i swoją główną straż,

Jeżeli nieprzyjaciel przeważną siłą naszedł łańcuch wedet, placówka nie prędzej jak po zebraniu swoich wedet cofać się może manowcami (żeby nie naprowadzić nieprzyjaciela) ku swojej głównej straży; — zawiadomić jednak o tem winna sąsiednie placówki i swoją główną straż,

Placówki co pół doby przez główne straże luzowanemi będą.

ŁANCUCH GŁÓWNYCH STRAŻY (GRAND' GARDES).

Główna straż składa się z szwadronu jazdy lub z kompanii piechoty, której dodaje się kilku jeźdźców do spiesniejszego przewożenia raportów i wiadomości. — Przeznaczeniem jej jest : postawić i luzować cztery placówki, wysyłać nakazane przez komendanta przednich czat, patrole i ronty.

Staje ona o kilkaset kroków w tyle łańcucha placówek, przy głównej drodze lub przy zbiegu kilku dróg, przy jakiejś przeprawie lub wąwozie, i o ile być może po za środkiem swoich placówek. — Zawsze koczuje, i garbowatościami gruntu lub innymi przeszkodami naturalnymi zakrywa się starannie przed okiem nieprzyjaciela. — O kilkadziesiąt kroków do koła obstawia się szyldwachami ; o kilkaset zaś kroków i w strony sąsiednich głównych straży, wysyła dwa lub więcej oddziałów z trzech ludzi złożonych. — Przeznaczeniem tych oddziałów jakoteż i szyldwachów jest, ostrzegać o wszystkim co spostrzegą i zatrzymywać przechodzących lub przejeżdżających.

Żołnierze spoczywają, lecz w ciągłej winni być gotowości do wzięcia za broń ; połowa koni je obrok, druga połowa jest omusztukowaną ; do ponienia pojedynczo prowadzić konie należy.

Główna straż rozpoznaje przechodzące oddziały, i nie przepuszcza tych o których przechodzie poprzednio uwiadomioną nie była, lub które nie okażą otrzymanych na piśmie rozkazów. Staje pod broń przy przechodzie rontów lub oddziałów, przy zmianie placówek, pod wieczór i na godzinę przed świtem.

Komendant głównej straży o wszystkim co zajdzie uwiadamia komendanta przednich czat, bezwzględnie odsyłając mu wszystkich przytrzyma-nych.

Jeżeli która z placówek spędzoną została, główna straż wysyła na rozpoznanie i odpędzenie nieprzyjaciela, a gdy to skuteczni, uwiadomi sąsiednie główne straże, najbliższy posterunek, i komendanta przednich czat.

Jeżeli napad nieprzyjacielski przeważną siłą zrobionym został, główna straż stara się go wstrzymać, i nie prędzej jak po zebraniu swoich placówek cofa się do najbliższego posterunku lub ku przedniej straży, uwiadamiając o tem co zaszło sąsiednie główne straże, najbliższy posterunek i komendanta przednich czat.

ŁAŃCUCH POSTERUNKÓW.

Jeżeli między łańcuchem głównych straży, a stanowiskiem jakie zajmują przednia straż lub armia,

znajdują się miejsca ważne, przez które nieprzyjaciel koniecznie przechodzić musi (miejscami temi są wąwozy, groble, mosty lub wsie), w takich miejscach stawia się posterunki.

Siła posterunku, stosownie do potrzeby, oznaczoną bywo. Jeżeli potrzeba, daje mu się nieco artylerji. Jeżeli posterunek bliżej jest przedniej straży niż armii, wówczas osadzonym jest przez przednią straż. — Jeżeli zaś bliżej jest armii niż przedniej straży, to armia wysłała na jego zajęcie.

Posterunek starannie strzeże się podejścia nieprzyjacielskiego, obstawia się sztyldwachami, wysłała nakazane przez komendanta przednich czat, ronty i patrole, w razie potrzeby wspiera łańcuch głównych straży. Silny stawia opór napadom nieprzyjaciela, i o wszystkim uwiadamia komendantów przednich czat, przedniej straży, i w tyle stojącej armii.

O RONTACH I PATROLACH.

Ront składa się z oficera lub podoficera i kilku żołnierzy.

Ronty odbywane w obozach, mają na celu pilnowanie czujności wart i sztyldwachów. Ronty robi się także na łańcuchach wedet, placówek i głównych straży, i te obok pilnowania czujności, służą

także do przytrzymywania ludzi, którzyby niepostrzeżeni przednie czaty przejść chcieli.

Ronty różnocześnie i w przeciwnych kierunkach wysyłanemi będą, a to ażeby tak warty i szyldwachy jako też wedety, placówki i główne straże, nie wiedząc o chwili nadejścia rontu, do ciągłej czujności zmuszanemi były.

Oficerowie lub podoficerowie przeznaczeni na nocne ronty, w dzień obeznają się z okolicą, po której w nocy z rontem chodzić mają.

Ronty w największem milczeniu, bez szczęku i nie paląc fajek przechodzić będą. Ronty przednich czat w przechodzie, dla lepszego słyszenia czy kto nie idzie, czasami zatrzymywać się mają. — Ilość rontów przed świtem powiększoną będzie.

Patrole wysyłane są po za łańcuch wedet, dla przejrzania okolicy, powzięcia od mieszkańców wiadomości o nieprzyjacielu, uważania jego przednich czat, i dowiedzenia się czy nie robi przygotowań do napadu, pochodu lub bitwy.

Patrole w różnych godzinach dnia lub nocy, a szczególnie przed świtem wysyłanemi będą, i o ile można innym szlakiem zbliżać się ku nieprzyjacielowi, a innym wracać powinny.

Przednie czaty uwiadomionemi będą któredy patrole wychodzić, a któredy wracać mają.

Do robienia patroli, używa się jazdy w równinach, piechoty w okolicach leśnych lub bagnistych.

Patrol składa się najwięcej z 25 ludzi, pod komendą oficera będących.

Patrol wysyła dwóch ludzi na szpicę, dwóch na tylną straż, wysyła również szperaczy bocznych po obu swych skrzydłach (na te wszystkie straże nigdy nie oddziela więcej nad połowę swęj siły), reszta postępuje w szyku. — Oddalenie szpicy, tylnej straży i szperaczów bocznych zależy od siły patrolu : w dzień będzie ono większe niż w nocy, większe na równinie niż w lesie, większe w patrolu jazdy niż w patrolu złożonym z piechoty.

Obowiązkiem tych straży jest, zatrzymywać ludzi których napotkają i odprowadzać ich do komendanta patrolu, ostrzegać o spostrzeżonym nieprzyjacielu, o tentencie lub szczęku jeżeli jaki (szczególniej w nocy) zasłyszą. Ostrzeżenia te robić będą przez umówione znaki, lub też jeden pobieży z uwiadomieniem, a drugi zostanie dla uważania nieprzyjaciela, lub dowiedzenia się o przyczynie szczęku lub tententu. Skoro którakolwiek ze straży patrolu dojeżdża do wzgórza, natenczas jeden wstępuje na wierzch i pilnie uważa, poczem dopiero drugi się za nim posuwa. Ta sama ostrożność zachowaną będzie przy przechodzie gajów, lub wąwozów.

Nim patrol przejdzie przez groble, most, gaj, wąwóz lub wieś, poprzednio przez swoje straże rozpozna, czy w bliskości tych przeszkód niema ukrytego nieprzyjaciela. Szpica dochodząc do wsi,

z pierwszego domu jaki napotka, wywoła mieszkańca, dowie się od niego o nieprzyjaciela, i każe się prowadzić do wójta lub sołtysa, którego jeden ze szpicy poprowadzi do stojącego za wsią patrolu, drugi zaś przejdzie przez wieś i tam uważać będzie. Po takim dopiero rozpoznaniu, patrol przejść przez wieś może.

Skoro w marszu zajdzie potrzeba zatrzymania patrolu, natenczas strażę obracają się frontem na zewnątrz i pilnie uważają.

Patrol jak najstaranniej wystrzegać się będzie tego wszystkiego, coby o nim dać mogło nieprzyjacielowi poznać; postępować będzie wolno i w milczeniu, wystrzegając się szczerku i rżenia koni.

Komendant patrolu pamiętać powinien, że przeznaczeniem jego nie jest staczać boje, ale uważać i wywiadywać się o nieprzyjaciela, przeto ten tylko bój przyjmie którego uniknąć nie będzie można. W marszu nocnym często zwracać się będzie dla uważania okolicy, a to żeby poznać ją dobrze, i bez wahania skoro mu wypadnie cofać się mógł. — Jeżeli usłyszy tentent, zatrzyma patrol i w milczeniu czuwać będzie. — W boju starać się ma, ażeby nieprzyjaciel nie zabrał mu kogo do niewoli.

Jeżeli patrol odciętym zostanie, wtenczas oficer zbierze całą swą komendę i z największą natarczywością uderzy na nieprzyjaciela. Jeżeli zaś nie udało mu się ocalić przebojem, natenczas rozpuści

patrol, i każe mu pojedynczo wracać do obozu, a tym sposobem kilku a przynajmniej jeden wróci, i uwiadomi o tém co zaszło.

Za powrotem, komendant patrolu zda rapport temu który go wysłał. Jeżeli w ciągu odbywania patrolu komendant dowie się o pochodzie na przód lub o odwrocie nieprzyjaciela, to wiadomość taką natychmiast do obozu przesze.

ODZEW I HASŁO.

Dla wzajemnego poznawania się i strzeżenia od podejścia, wydawanemi codziennie bywają odzew i hasło.

Na odzew daje się nazwisko bitwy lub miasta, na hasło nazwisko sławnego człowieka lub cnoty tak obywatelskiej jak rycerskiej. — Odzew komunikuje się rontom, wartom, szyldwachom, przednim czatom i patrolom; składa się on z dwóch wyrazów: pierwszym, odpowiada się na żądanie szyldwacha; drugim, odpowiada szyldwach skoro pierwszy wymówionym przez zapytanego został. Hasło tylko dowódczom oddziałów dawaném bywa, i służy im do sprawdzania.

Wódz armii ustanowi na kilka dni kolej wyrazów służyć mających na odzew i hasło, albo też wydaje je codziennie. — Szef sztabu-głównego posyła

je opieczetowane dowódcom, przedniej straży, artylleryi, inżynieryi, intendentowi armii i dowódcom korpusów, ci podają go jenerałom dywizyi, od których je następnie dostają jenerałowie brygad.

Jenerałowie brygad wydają codziennie odzew i hasło : pułkownikom, sztabs-oficerom służbowym i dowódcom osobnych oddziałów.

Dowódzca przedniej straży daje odzew i hasło komendantowi przednich czat, któren przesyła je opieczetowane komendantom posterunków i głównych straży, ci zaś ustnie o nim uwiadamiają swoje oddziały.

Odzew i hasło winny być przesyłane zawczasu, i tak ażeby wedety i placówki przed zmrokiem uwiadomionemi o nich były.

Gdy oddział jaki jest tak daleko wysłanym, że trudno mu utrzymać ciągłą z armią styczność, natenczas dowódzca oddziału sam od siebie wydaje odzew i hasło.

Po czapstrzyku, oficerowie i podoficerowie od służby zbierają się przed kozłami broni; sztabs-oficer służbowy daje im odzew i hasło, w czasie czego, warta policyjna da potrzebną ilość ludzi do zrobienia koła na zewnątrz. — Sztabs-oficer służbowy da również polecenia względem rontów i patroli w nocy odbyć się mających.

Szef sztabu-głównego, wyda instrukcyę względem przemian, które się robić mają w kolei wyra-

zów na odzew i hasło służących; w przypadku gdyby ta instrukcja, czy to zginęła, czy wpadła w ręce nieprzyjaciela, generał któremu się to wydarzy, winien o tem do sztabu zrobić rapport, i uwiadomić dowódców pobliskich wojsk lub stanowisk.

O MARSZACH.

W marszu ku nieprzyjacielowi, armia poprzedzona będzie przez przednią straż, która po obu swych skrzydłach wysyła patrole, przeznaczone do rozpoznania dróg i powzięcia wiadomości o nieprzyjacielu.

Jenerałowie dopilnują, żeby o kilkadziesiąt kroków i po obu skrzydłach, znajdowały się postępujące wraz z armią łańcuchy pieszych żołnierzy; po za te łańcuchy wysyłane będą małe patrole jazdy; jeżeli zaś dla bezpieczeństwa, trzeba będzie zająć jaki na skrzydle punkt, to potrzebny do tego oddział wysłać nie omieszkają.

Tylna straż postępuje w tyle i po za bagażami, wysyła patrole po obu swych skrzydłach, służy za eskortę bagażom i zbiera maroderów.

Jeżeli armia w jednym kierunku kilkoma maszeruje kolumnami, poprzedzoną będzie, albo przez jedną ogólną przednią straż, albo każda kolumna

mieć będzie swą oddzielną straż przednią; te przednie straże powinny na jednej znajdować się wysokości, łączyć się z sobą przez wysyłane patrole, a w bliskości nieprzyjaciela przez łańcuch tyralierów. Każda kolumna mieć będzie swą tylną straż; kolumny skrzydłowe oprócz tego wysyłać będą szperaczy bocznych na skrzydła armii.

Przednia straż w każdym marszu wysyła oddział, który poprzedza jej jądro; oddział ten wysyła przed siebie mały oddział, który poprzedzonym jest przez szpicę o kilkadziesiąt kroków odległą. Oddalenie tych oddziałów i szpicy, zależy od ich siły, od siły przedniej straży i od oddalenia nieprzyjaciela.

Uporządkowanie piechoty i jazdy, składających przednią straż, zależy od rodzaju okolicy przez którą się przechodzi.

W marszu, przydziela się do przedniej straży połowę saperów armii, a w razie potrzeby dodanym bywa oddział robotników; służą oni do naprawiania dróg i wzmacniania słabych mostów przez które armia ma przechodzić. Pozostała druga połowa saperów dzieli się na dwa oddziały, z tych jeden znajduje się na czele kolumn wojska, a drugi na czele bagaży armii.

W odwrocie, przeznaczeniem tylnej straży jest, osłaniać armię, opóźniać lub wstrzymywać pościg nieprzyjacielski i zbierać maroderów.

Wykonanie rozkazu marszowego, nigdy najmniejszej zwłoki cierpieć nie powinno; przeto jeśli jakiegokolwiek stopnia dowódzca, w chwili wymarszu, nie znajduje się na czele swojej komendy, najstarszy po nim oficer bezzwłocznie prowadzi ją w marsz.

Gdy kilka dywizyi maszerować ma po jednej drodze, porządek między niemi oznaczonym jest przez sztab-główny. Dywizye zbierają się następnie: na godzinę przed wyruszeniem w marsz bębni się *do występowania*, a jak pułk ma ruszać, dla zajęcia swego w kolumnie miejsca, bije się *do stawania*. W jeździe trąbienie *do kulbaczenia*, poprzedza godziną trąbienie *do siadania na koń*. Gdy nagle na nieprzyjaciela ruszyć wypada, bębni się *trwoga* i trąbi *na koń*. Wojsko szykuje się żywo przed frontem obozu. — Oficerowie dopilnują przy każdym wyjściu z obozu, żeby nie zapalano słomy i szafasów, pogaszono ognie, i żeby tak wszelkie narzędzia jak i naczynia kuchenne zabranemi były. — W jeździe oprócz tego nakażą powiązać i zabrać furaż.

O ile można, żołnierze przed udaniem się w marsz jeść powinni.

Zwyczajnie, wojsko maszerować będzie kolumną ściśniętą, dywizyjną, plutonową, sekcjami lub rotami, stosownie do możliwości. — Brygady, pułki i bataliony zachowają między sobą odstępy bojowe.

Artyllerya dywizyjna, z jednym rzędem jaszczuków, na czele każdej dywizyi znajdować się będzie. — Artyllerya rezerwowa i drugi rząd jaszczuków artylleryi dywizyjnej, maszerować będą na czele bagaży korpusu.

Ani konie juczne, ani wozy pomiędzy kolumnami, pod żadnym pozorem cierpiane nie będą.

Pod najsurowszą odpowiedzialnością zabronionem jest oficerom wszelkich stopni, oddalać się w marszu, od swych oddziałów. Jenerałowie i sztabs-oficerowie często (szczególniej przy wnijsciu do cieśnin) zatrzymywać się będą, dla przekonania się czy oficerowie idą na swoich miejscach, i czy porządek i odstępy są zachowane.

Gdy jenerał zechce przyspieszyć marsz kolumny, uwiadomi o tem pułkowników, aby wszystkie części kolumny, jednocześnie nakazany chód przybrały. — Może się to także zrobić przez podawane od batalionu do batalionu na bębnach sygnały.

Gdy czoło kolumny dochodzić będzie do wąwozu, grobli lub mostu, przyspieszonym chodem przejdzie cieśninę, i oddali się od niej na odległość równą długości kolumny marszowej; poczem albo zwyczajnym marszowym krokiem postępować będzie, albo się zatrzyma i poczeka na przejście przez cieśninę całej kolumny.

W przechodzie mostów zbudowanych na statkach

lub tratwach, nietylko że ani muzyka nie gra, ani dobosze nie bębnią, ale piechocie zabrania się marszerować w takt, jeździe nakazuje się zsiąść z koni i prowadzić je za cugle. Oprócz tego, nie pozwala się jeździe i piechocie, razem pomieszanym przechodzić te mosty.

Przy wejściu do cieśniny, postawionym będzie generał brygady lub sztabs-oficer sztabu, z przeznaczeniem wykonania nakazanych przepisów.

Jadący obok lub mijający kolumnę marszową, generałowie lub inni oficerowie, jechać powinni ze strony przeciwnej wiatru, a to żeby kurz jaki wzniesają, nie szedł na idące wojsko.

Skoro wozy amunicyjne wypadnie przeprowadzać przez wsie lub miasta, dopilnowanem być winno, ażeby pozamykano kuźnie, lub pogaszono w nich ognie; a w czasie upałów lub suszy, bruki ulic przez które wozy amunicyjne przechodzić mają, wodą zlewane będą.

Jeżeli na rozstaju dwóch lub więcej dróg, nie został oficer sztabu, adjutant pułku zamykającego kolumnę, jest obowiązany w tym punkcie kazać zrobić znak, przywiązując słomę do drzewa lub słupa, obcinając gałęzie, i t. d., dla wskazania drogi pozostałym w tyle żołnierzom i wozom.

W marszach nocnych i przy przejściach niebezpiecznych, zostawia się dla wskazania drogi podofi-

cera lub kaprała, i ci następnie od batalionu do batalionu zmienianymi będą.

W nocy, za każdym batalionem zostanie się pod rozkazy adjutanta dobosz, dla dania znaku, gdy ciemność lub zła droga zatrzyma marsz; za każdym szwadronem jedzie trębacz. — Sygnały te podają się aż na czoło pułku.

Spoczynki robią się tak często, jak tego dozwala cel marszu i wymaga potrzeba. Najstosowniej jest je robić po przejściu cieśniny.

Oficerowie i podoficerowie dopilnują, ażeby przed wyruszeniem z miejsca, manierki napełnione były wodą, do której dodawać się będzie trochę octu lub wódki. W marszu doglądać będą porządku i trzymania przepisanych odstępów. Nie dozwolą strzelania z broni, i wszelkiego wołania *stój, marsz*. W przechodzie przez wsie i miasta nie pozwolą żołnierzom wychodzić z szeregu; jak również wzbrowią im zatrzymywać się przy studniach lub strugach. Tak w piechocie jak w jeździe robić będą w marszu przeglądy swych oddziałów, i na pierwszym spoczynku każą poprawić i dopasować każdą niedokładność jaką w ubiorze lub w okulbaczeniu spostrzegą. Często rewidować będą tornistry i matelzaki, i każą z nich wyrzucić rzeczy, któreby niepotrzebnie obciążały żołnierza. Oficerowie jazdy osobiście doglądają kulbaczenia koni.

Chorzy maszerują razem z bagażami; konie po-
3**

wodowe oficerskie, tudzież konie chore żołnierskie w tyle swych pułków. Konie juczne i wozy wszelkiego rodzaju znajdować się będą na tyle armii przy bagażach.

Jeżeli w marszu dwie dywizye idące po jednej drodze w przeciwnych kierunkach spotkają się, a droga jest szeroka, każda z nich podaje się w prawo i mijają się. Jeżeli droga jest wązka, natenczas dywizya idąca w tył schodzi z drogi i przepuszcza idącą na przód. Jeżeli kierunki ich marszów przecinają się, a niema przeciwnego na piśmie lub przywiezionego ustnie przez oficera sztabu rozkazu, wtedy pierwsza podług szyku bojowego dywizya przechodzi, a druga się zatrzymuje. Jeżeli jest więcej dywizyi w kolumnach, to zmieniając się następnie przechodzą.

Jeżeli jedna już przechodzi gdy druga nadejdzie, ta co zaczęła kończy swe przejście, gdyż wojsko w marszu będące nie może być nigdy przecinane. — To jednak nie dotyczy się wozów, które zawsze wojsku ustępują kroku, choć ich dywizye przeszły, i choćby nawet zaczęły przechodzić, to za nadejściem wojska, część co nie przeszła zatrzymuje się, a wojsko od razu przechodzi.

Urządzenie to o mijaniu się dywizyi, stosuje się również do brygad, pułków i oddziałów należących do różnych dywizyi.

Jenerałowie i dowódcy oddziałów, którym służy prawo pierwszeństwa w marszu, obowiązani są je-

dnak sumiennie rozważyć wzajemne rozkazy, i gdy dobro służby i interes armii tego wymagają, ustąpić winni służącego im pierwszeństwa.

O SŁUŻBIE WEWNĘTRZNEJ.

Służba wewnętrzna składa się z ordynansów i służbowych.

Każdy korpus wysyła jednego sztabs-oficera na ordynans do sztabu głównego armii.

Każda dywizya wysyła jednego sztabs-oficera na ordynans do sztabu korpusu.

Każda brygada wysyła jednego kapitana na ordynans do sztabu dywizyi.

Z każdego pułku wysyłanym jest podoficer na ordynans do jenerała brygady.

Ordynansi służą do przewożenia rozkazów, służba ich trwa przez tydzień.

Szef-sztabu korpusu i szefowie-sztabów dywizyi, mają listę sztabs-oficerów, z której kolejno wyznaczają na ordynans.

Kapitanowie wyznaczeni będą przez jenerałów brygad; podoficerowie, przez pułkowników.

W każdej brygadzie wyznaczonym będzie przez szefa-sztabu dywizyi, jeden sztabs-oficer służbowy ; służba jego trwa przez tydzień. Ma on komendę nad wszystkimi wartami brygady. Codziennie po rannym apelu jeździć będzie z raportem do sztabu dywizyi. Raport ten obejmować ma to, co zaszło w ciągu 24 godzin, relację o wykonaniu poprzednio danych rozkazów, i stan liczebny brygady. Po zdaniu raportu, sztabs-oficer służbowy odbiera rozkaz, zawozi go jenerałowi brygady, któren daje mu instrukcję dotyczące wykonania przywiezionych rozkazów.

Adjutant pułku pełni obowiązki oficera służbowego, zbiera od adjutantów batalionowych raporta z odbytych apelów, i uwiadamia pułkownika i sztabs-oficera służbowego, o stanie liczebnym pułku; utrzymuje on listę kolei służbowej oficerów pułku, ma nadzór nad adjutantami batalionowymi i podoficerami służbowymi.

Adjutant batalionowy ma nadzór nad podoficerami służbowymi swego batalionu.

W każdej kompanii, codziennie wyznaczonym będzie na służbę jeden podoficer. Obowiązkiem jego jest uwiadamiać oficerów swojej kompanii o wydanych rozkazach ; zbierać, prowadzić i dozorować oddziały przeznaczone z kompanii do przynoszenia drzewa, słomy, wody lub żywności.

Wszystkie bębnienia, pobudki, czapstrzyku, zbioru, i t. d., zaczyna doboz lub trębacz warty poli-

cyjnej pułku stojącego na prawym skrzydle pierwszej linii.

Ilość apelów i godzina obluzu wart, rozkazem dziennym oznaczonemi będą.

Codzień, przy apelu rannym, kapitanowie robić będą przegląd swoich kompanii, lub szwadronów; przekonają się o stanie ubrania, uzbrojenia i amunicji, i nakażą reperacyę, jeżeli jaka potrzebną będzie.

Jenerałowie, pułkownicy i szefowie batalionów, tyle razy robić będą przeglądy swych komend, ile tego osądzą potrzebę.

O KOLEI SŁUŻBOWEJ.

Wszystkie służby i odkomenderowania koleją odbywane będą. — W pułku trzy są koleje służby :

1^{wsza} obejmuje wszelkie warty i oddziały występujące zbrojno ;

2^{ga} obejmuje roboty wojenne, jakoto : naprawy lub budowę dróg, robienie umocnień, sypianie wałów i baterji, robienie zasiek, faszyn, koszy, i t. d. ;

3^{cie} obejmuje roboty wewnętrzne obozu, jakoto : przynoszenie żywności, drzewa, słomy, wody, i t. d.

W jeździe, sznurwaczy stanowią osobną koleją służby.

Listę kolei służbowej oficerów, utrzymuje adiutant pułku. Listę zaś podoficerów, kaprali i żołnierzy, utrzymuje : feldfebel w kompanii, wachmistrz w szwadronie.

Gdy komenderowany na jaką służbę oficer, podoficer, kapral lub żołnierz nie jest w stanie jej odbyć, lub niema go w obozie w chwili rozpoczęcia służby, zastąpionym będzie przez następującego po nim z kolei.

Choroba uwalnia od kolei służbowej.

Służby dwóch pierwszych kolei, liczone będą za wykonane, skoro wyznaczone oddziały przejdą obwód obozu, lub skoro warty zajmą swe miejsca.

Mający iść na służby zwyczajne, 24 godzinami na przód są o tem uwiadamiani.

O ROZKAZACH.

Rozkazy są dwojakie : ogólne i szczególne.

Rozkazy ogólne przybierają nazwanie rozkazów dziennych, armii, korpusu, dywizyi, brygady lub pułku. Wydawane są przez właściwych dowódców, i obejmują to wszystko o czem całe wojsko wiedzieć powinno.

Rozkazy szczególne przesyłane są tylko tym częściom armii, których się dotyczą ; obejmują one :

wykonanie poruszeń, zajęcie stanowisk, wysyłanie oddziałów, jako też szczegóły dotyczące się zmiany oficerów lub utrzymania wojska; słowem, w tych rozkazach umieszcza się to wszystko, o czem niema potrzeby całe uwiadamiać wojsko.

Rozkazy wydawane są piśmiennie lub ustnie. Rozkazy dotyczące wykonania ruchów, o ile być może na piśmie dawanemi być mają.

Rozkazy ważne wydawane na piśmie lub ustnie, rozwożone będą przez oficerów sztabu, którym poruczoném być może dopilnowanie wykonania tych rozkazów. — Mniej ważne rozkazy przez ordynanse przesyłane będą.

Wódz armii, za pośrednictwem szefa sztabu głównego przesyła swe rozkazy, komendantowi przedniej straży i jenerałom korpusów; ci dają je jenerałom dywizyi, od których odbierają rozkazy jenerałowie brygad. Jenerałowie brygad dają, przez sztabs-oficerów służbowych, rozkazy pułkownikom lub szefom batalionów.

Od tego trybu przesyłania rozkazów odstąpić można, jedynie w razie nagłej potrzeby poruszenia jakiej dywizyi lub brygady, które bliżej są sztabu głównego niż sztab ich korpusu; natenczas sztab główny wprost posyła rozkaz dywizyi lub brygadzie ruszyć mającej, a o przeznaczeniu jakie otrzymała, uwiadomi sztab korpusu do którego dywizya lub brygada należą.

O RAPPORTACH.

Dwojakie są rapporta : dzienne i nadzwyczajne.

Rapporta dzienne obejmować będą: stan wojska, wypadki zaszłe w ciągu 24 godzin, i relację o wykonaniu odebranych rozkazów.

Rapportami nadzwyczajnymi uwiadamia się o ważnych wypadkach, przesyłając je tak w dzień jak w nocy, i tyle razy ile tego zajdzie potrzeba.

Rapporta robione są na piśmie lub ustnie; rapporta winny być pisane stylem prostym, krótko i wyraźnie.

Jenerałowie brygad, odbierają rapporta od sztabsoficerów służbowych, i składają je sztabom dywizyi; sztaby dywizyi, sztabom korpusów; sztaby korpusów, sztabowi-głównemu armii.

Ktokolwiek w armii otrzyma jaki rozkaz, winien po jego wykonaniu zdać rapport piśmienny lub ustny, temu od którego odebrał polecenie.

KONIEC.

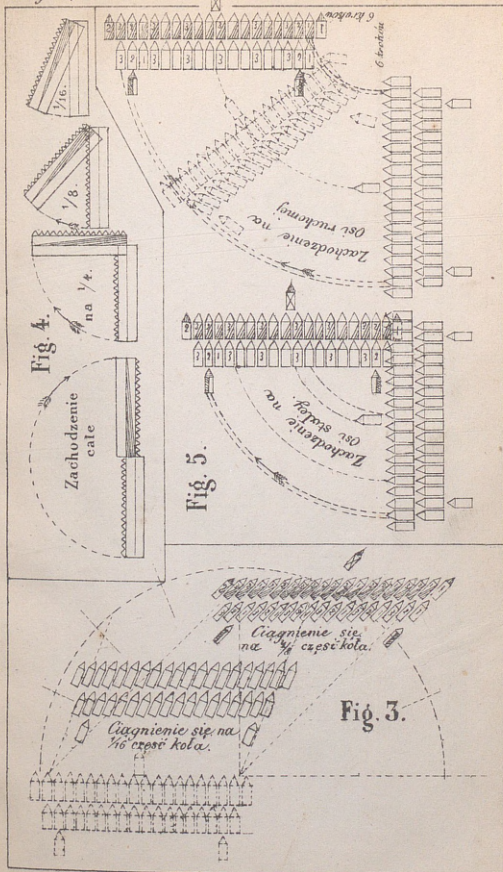

Fig. 6.

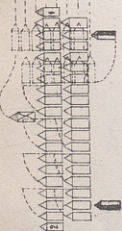

Fig. 7.

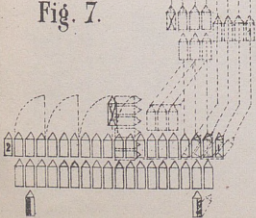

Fig. 8.

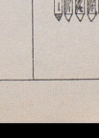
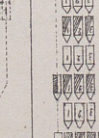
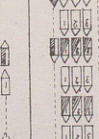
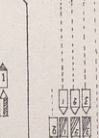
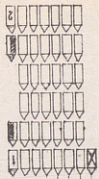
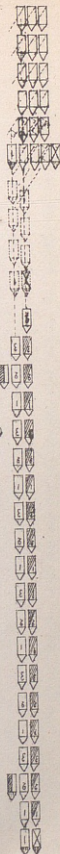
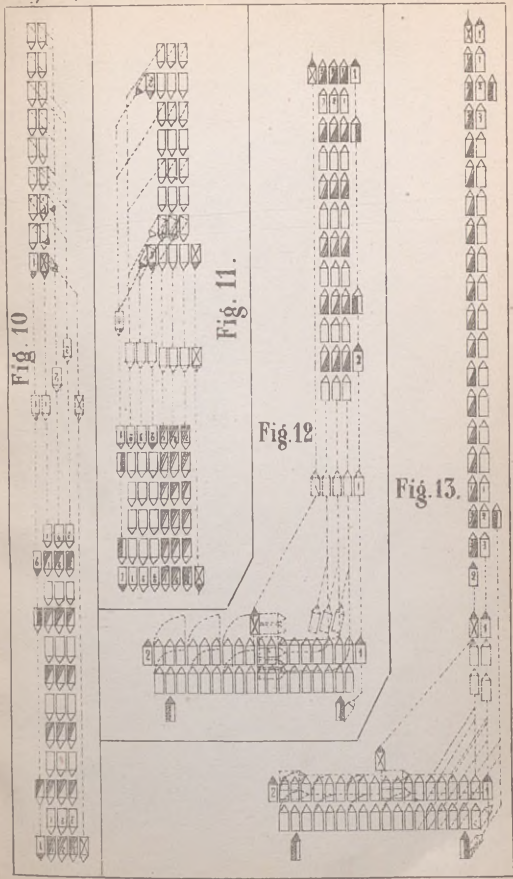
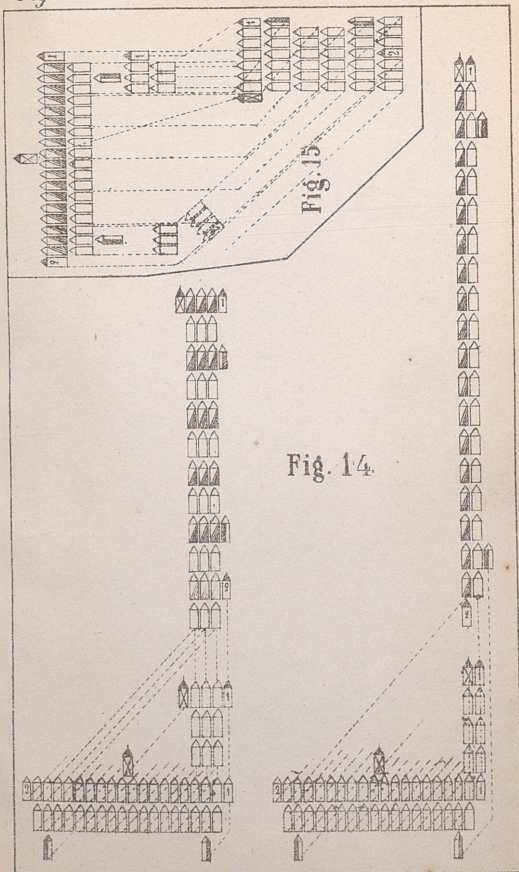

Fig. 9.

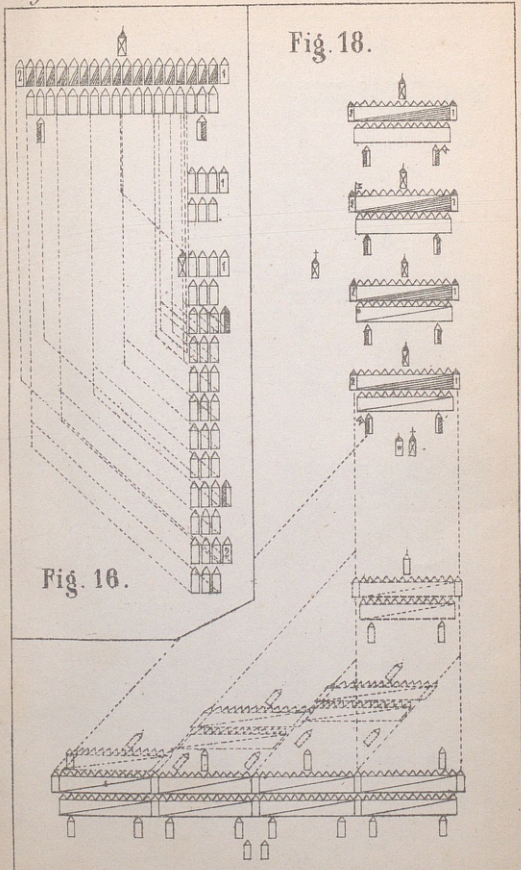

Fig. 17 i 19.

Tabl. 7.

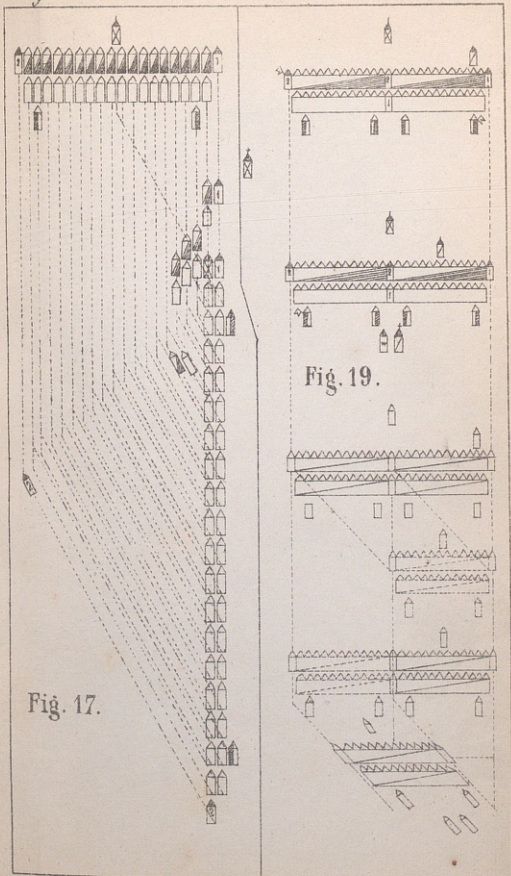

Fig. 17.

Fig. 19.

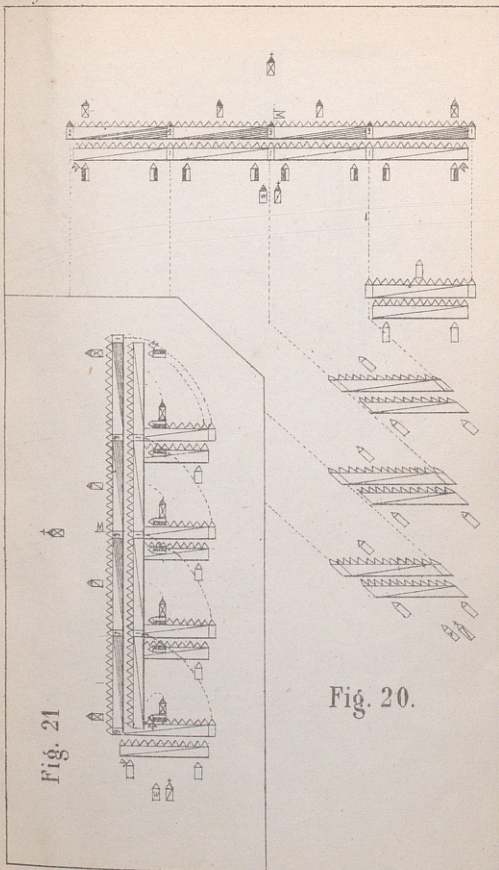

Fig. 21

Fig. 20.

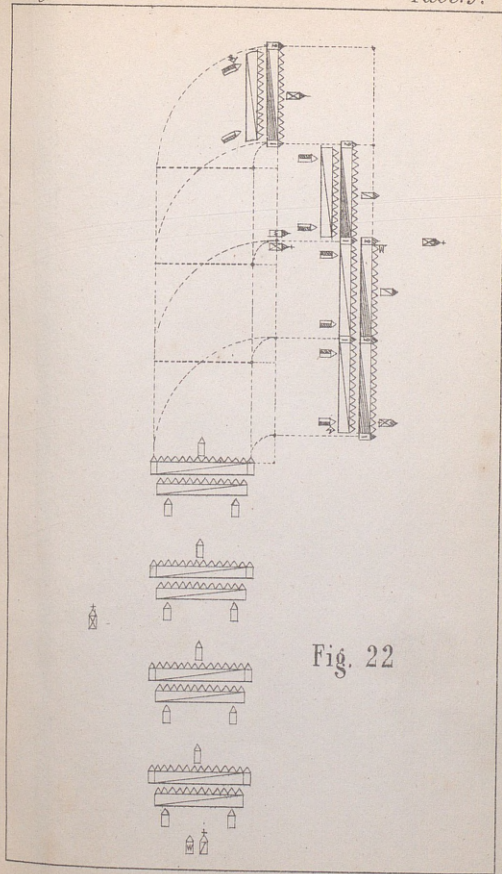

Fig. 22

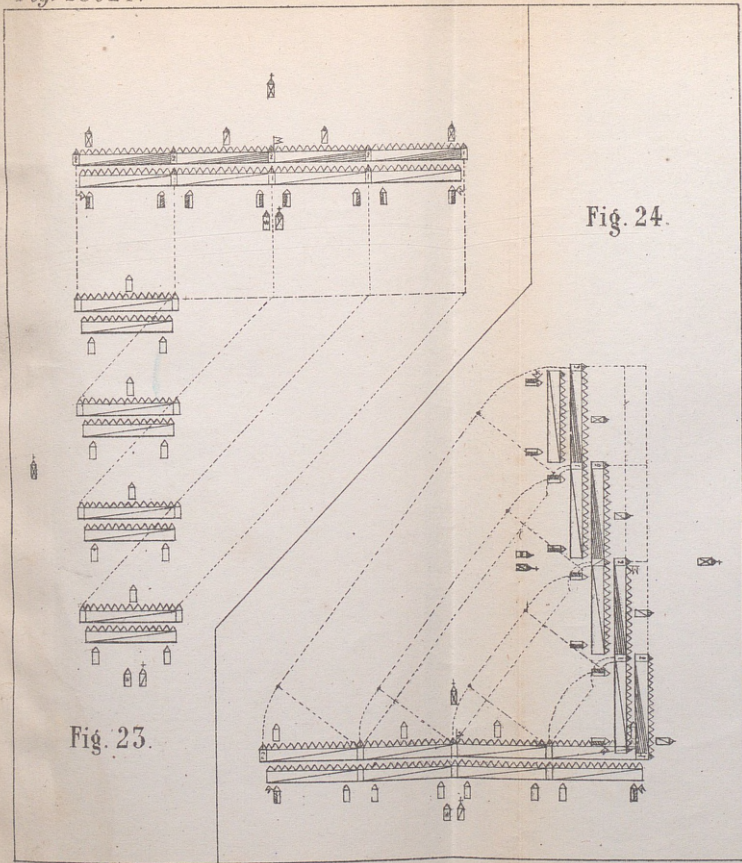

Fig. 24.

Fig. 23.

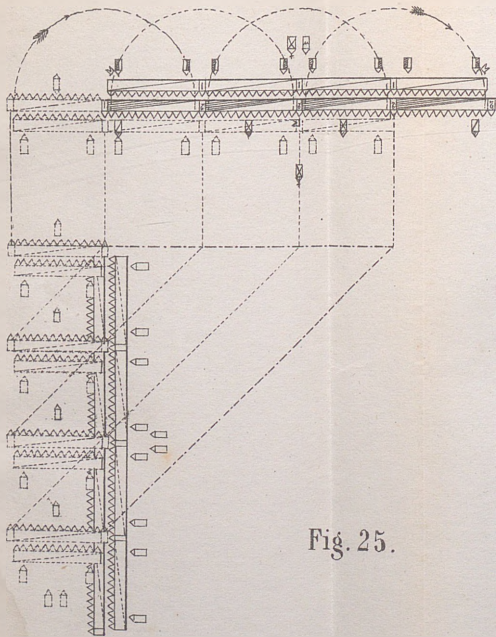

Fig. 25.

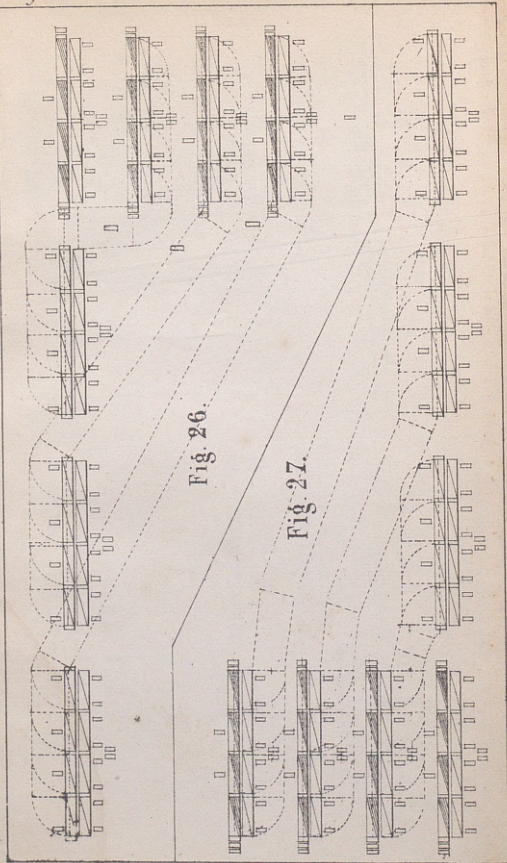

Fig. 26.

Fig. 27.

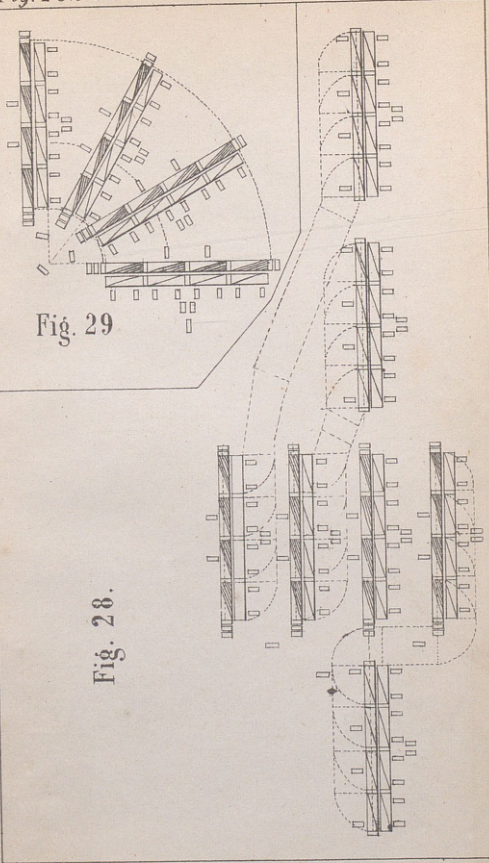

Fig. 29

Fig. 28.

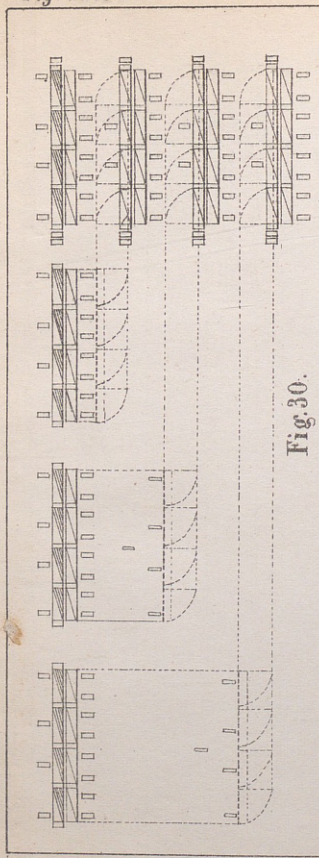

Fig. 30.

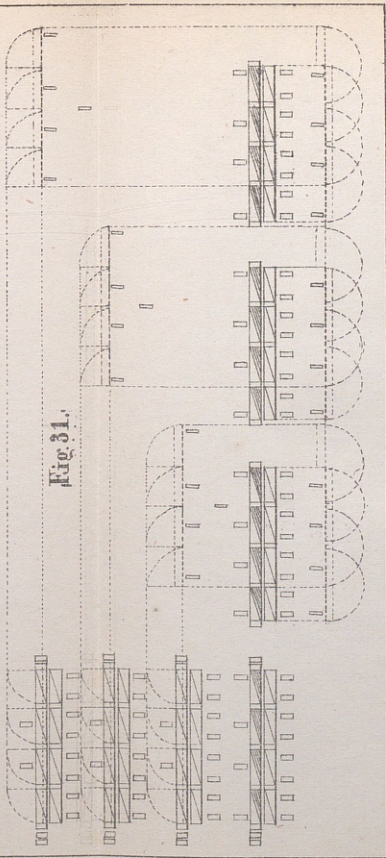

Fig. 31.

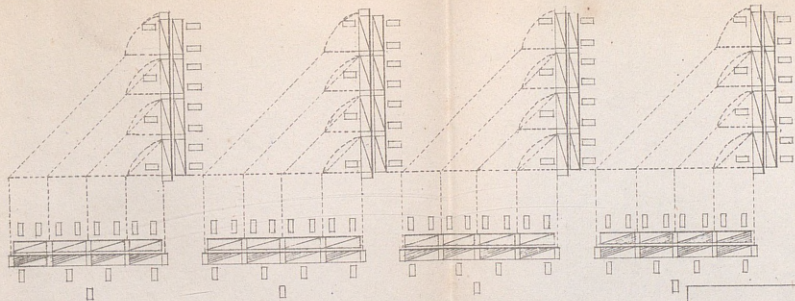

Fig. 33.

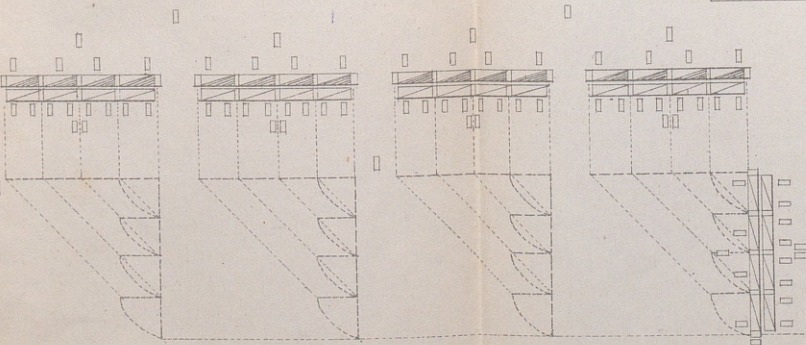

Fig. 32.

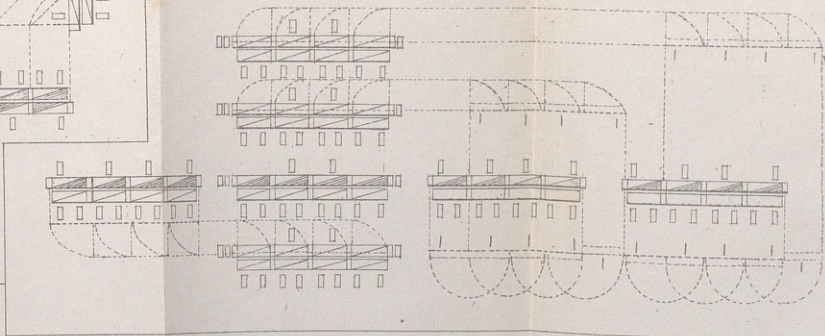
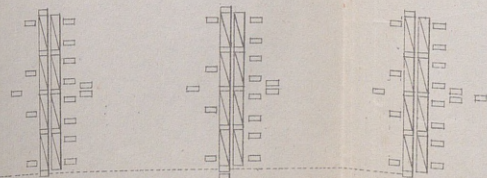

Fig. 34 i 35.

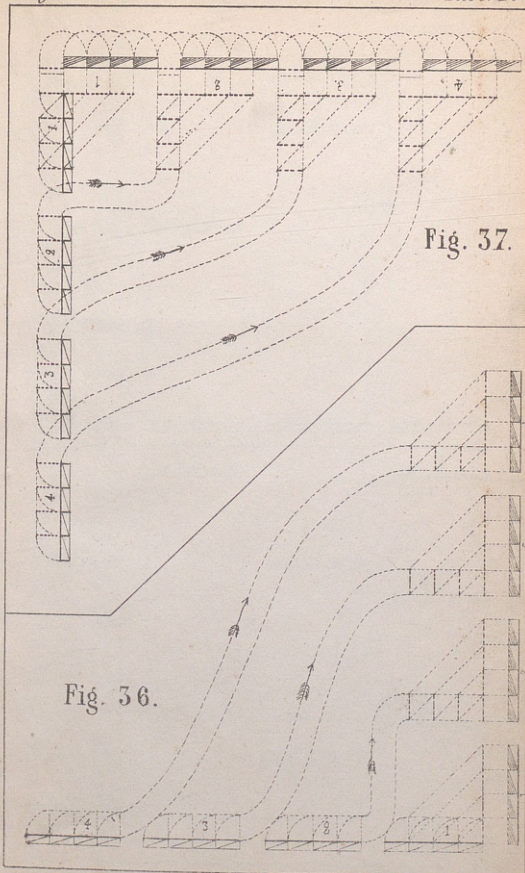

Fig. 37.

Fig. 36.

Fig. 38.

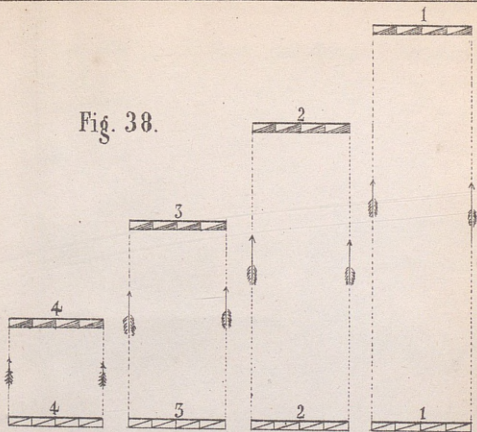

Fig. 39

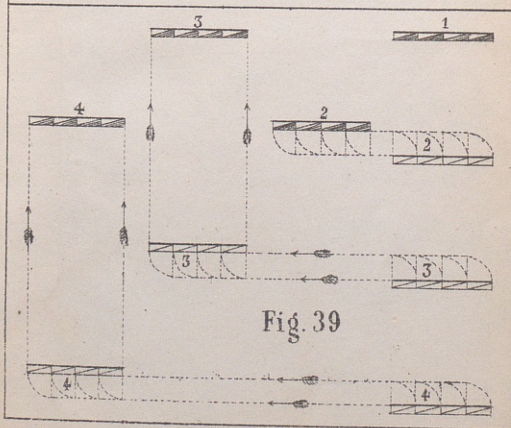

Fig 40.

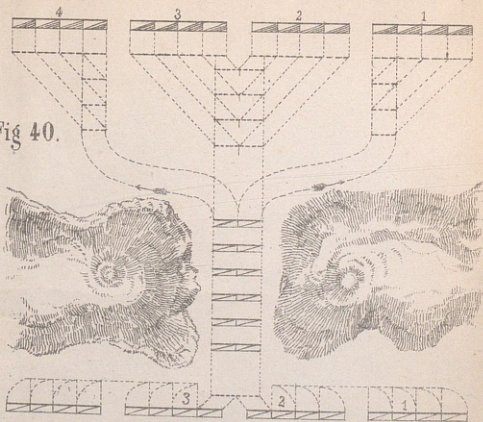
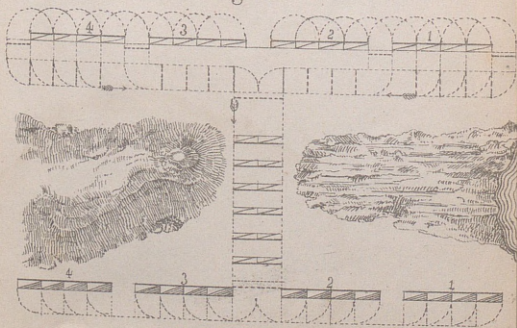
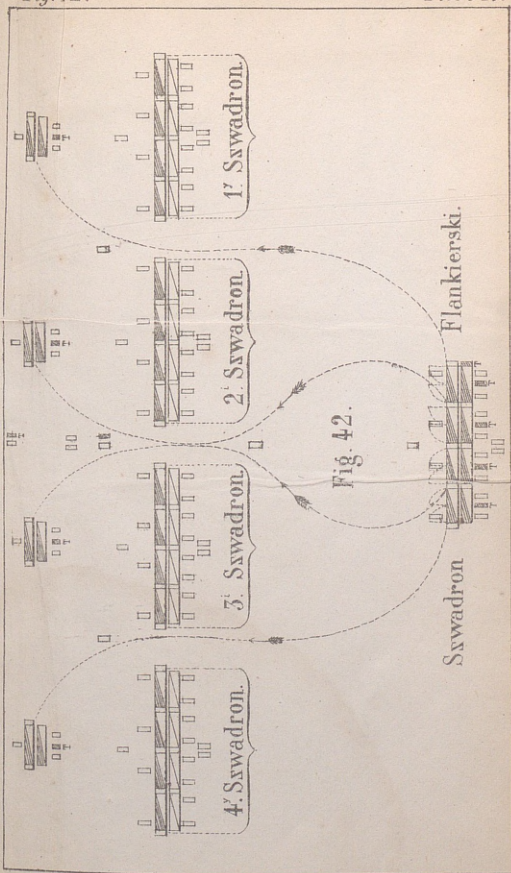

Fig. 41.

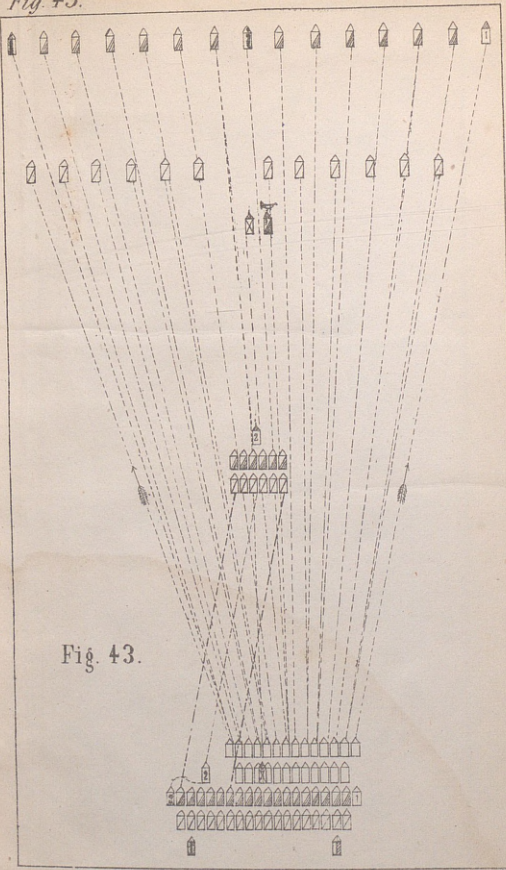

Fig. 43.

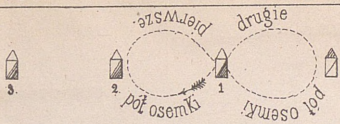

Fig. 44.

Fig. 46

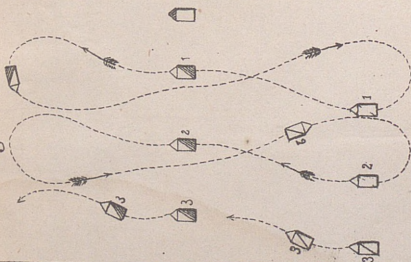
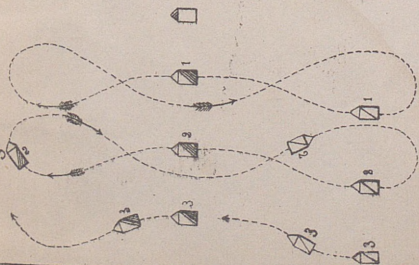

Fig. 45.

25474/
1

